

**Ämaqä Jisasi Iqu kuknuä awä
tuäkiqäpñqä ändowatkqä
iquauqä
Wäunuiñqä
(2 Lukä)
Yätamakqä kuknuä
hiñuiqänä iquvi**

Lukä iqu kuknuä äñguä we-hunqä-tänä iqu, Jisasi Iquenqä äqäkqe, bukä täuñi, wiyä inä ikqe. Iqu bukä qäquaqui äqäkqä iquvi. Bukä täuñi, Dñä Äñguä Iqu, ämaqä Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquau, näqnqetä, yänänäqnqetä vqanqgetañi, iqua Jisasi Iqueqä kuknuä äñgui awä ätuäkäminuwi iuñi, ne a ätäutqänu. Iqua anä-himqä Jerusälemä iutä, qua Jutiya anä eeqänänä iutä, qua Sämalija anä eeqänänä iutä, itanga qua eeqänänä hitunuä äwiñqä-ma, awä ätuäkäminuwi. (1:8 hiñuä qundñqe.)

Bukä iuñi, suqä Jisasi Iqueqä yoqä haqä mamäupñqä aquväqñqä iqu, Israitqä iquauqä awä iqisa ätimäuqetañi, qänakndanñi naqä ätimäutä, qua eeqänänä iu hiñginäwa äwekqenqä kuknuä quea iiyi. Lukä iqu tiñä motquetñqä äwiñgqe. Wäunuä Jisasi Iqu imäkkqä iutä, ämaqä, Iqueqä kuknuä iu qänaknä iqä iquauqä häñä-pmeqä iutänñi, nätmätqä iquaqu kuknuä Goti Iqu Israitqä

iquatä qängganä guä ämäsäukqe, qäyunä ämotquakiyi.

Bukä iutañä kukñuä naqänänjä hñqu, Dñä Änguä Iqueqä wäunuä iinqeyi. Dñä Änguä Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä Dñä Iquvi. Kinganäñi, hiunji hapä pmeqä naqänänjä, qu 'Pendikosiñganjqä' ätmiñuwänggani, Iqu ämaqä Jisasi Iqu ämotquamiñqä iquau, äwimakqe. Inji qänakndañi, Dñä Änguä Iqu kñuä änguitä, yänänäqñqetä, iquau ävqa-ävqa äukqe.

Ga bukä iutañi, ne näqñqä tiñiñqä ämequ. Ämaqä, Jisasi Iqu kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iqua, qokä-apäkä iu, Jisasi Iqueqä kukñuä äñgui awä ätuäpiyänggani, qu kukñuä quäuqä kuapänä ätumiñuwi. Inji, qokä-apäkä kuapänäñi, kukñuä äñgui yeeqä ipu itmeqañguwitañi, ämaqä Jisasi Iqueqä yoqenqä, aquvä äqänätqänjuwä iqua, hävemnäqñqä ätimäupu, yänänäqñqä ekuwä iuñiñqä, ne hiñuä äqunätqänju.

Itanga bukä iuñi, ämaqä Jisasi Iqu kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquaunqä tiwiqe, kuapänä äyuänä. Itangi iquatañi, Pitä iqutä, Poli iqutä imäkkiyä iinqe, tiwiqä aanjä kuapänänjä äyuänä. Pitä iqu, Jisasi Iqutä qañä ikipu, wäunuänqä näqñqä ämamiñuwä iquautañä iquvi. Inäqe Poli iqu qängganäñi, Jisasi Iquenyqä quuvqä maeqiyqä itä, Iqueqä kukñuiu qänaknä miqä imiñqe. Iqu ämaqä, Jisasi Iqueqä yoqenqä aquvä qänatañguwä iquau, mäñdi kittqiyätñqä wäunuä yänänäqñqä ikämiñqe. I etañgi Jisasi

Iqu, Poli ique tääqä ätuätumetä, Iqueqä wäunjuä imäkätñqä kinğanänjä-que iwimäkkqe.

Bukä iutanä hñqäqini, Lukä iqu, tiwiqä Poli iquenqä ätätäqängani, “Ne iinjä-iinjä imäkkqueqä” ätätä äqäkqe. Ämaqä näqñqätänjä kuapänänjä iqua, kñuä tiinjä indqänätqänjä. Lukä iqu hea hñquauni, Poli iqutä iqueqä näueqä iquatä, qañä anä äyä ikäminjuwi. Inji iqu tiwiqä hea iqu anä ätuäkäminjuwinqä ätuätäqängani, iqu, “Ne iinjä-iinjä imäkkqueqä” ätätä äqäkqe.

Jisasi Iqu, Dñä Äñguä Iqu äquvepäniqenqä ätukqenqä

¹⁻² Tipilusi iquki, nyi bukä huiziqu äqäkqä iunji, Jisasi Iqu imäkminqenqätä, näqñqä äwiminqenqätä, hiunji Goti Hanjuwä Iqu, Ique ätuma ekqänganqe, eeqänäni ae äqäkqe. Goti Hanjuwä Iqu, Ique änyä mätuma mayqänga, Iqu ämaqä, kukñuä awä tuäkiqäpñqä dowatätñqä atäunjuä ikqä iquauni, qu wäunjuä imäkpnuwängqä diñqe, Dñä Äñguä Iquesa ätukqe. ³ Iqu täñjä-hunqe qäpu ae ämeqe, qänakndani, ämaqä iquau äwimeqe, iqua, “Iqu ävautä, hñjä äpmenä” kñuä vätnqä diñqe, nätmätqä kuapänänji imäkkqe. Hea 40 iunji, Iqu äwimeqisätä, Goti Hanjuwä Iqunä miqä iunqä ätuminqe. ⁴ Hea hñquenji, Iqu iquatä buayä anä änäpu, tiinjä ätukqe. “He Jerusalemäni, mävämeqä iqäpñqä. He nätmätqä äñguänänjä, Apiqu ‘Äwimniqeqä’ ätkqenqä, hiñuä äqambu pmeqäpñqä. Hiñuiqänäni Nyi iinqä awä ae

etkqeqä. ⁵ Ii tiinjä. Jonä iqu ämaqä, eqetä asnä äqäminqä. I etanji hiunji kuapanänjä maeqänğa, he asni, Dnä Ängüä Iquesä mapnqäüä” ätukqä.

*Jisasi Iqu, qäukuä haqä yätunqä ekqenqä**

⁶ Iqua aquvä äqämbu anä äpmapiyi, Ique yatnqä tii äwikuwi. “Naqä Iquki, tänğanı Si Israitqä iqua, Romätanä iquauä yäpä imä mäpmeqä ipnqä, anji yänänäqnqä iwimäktnqätanä?”

⁷ Kimanı, Iqu tiinjä ätukqä. “Hiunji Apıqu ätekqenqä, he näqnqä maeqä ipnqäüä. Näqnqä, Apıqu Kiqä-kiuänä enä. ⁸ İnäqä Dnä Ängüä Iqu emeqanğa, qänakndanı, he yänänäqnqä ämepu, Nyaqä kuknuä awi, Jerusälemä iutä, qua Jutiya anä eeqänänjä iutä, qua Sämalıya anä eeqänänjä iutä, qua eeqänänjä hitunüä äwinqä-ma, tuäkiqäpnuwänqeqä” ätukqä.

⁹ Iqu iinjä ätuäqä, iquauqä hinüä iqisa yändi-yändi peyätqätanğa, qaquvqä hnqu Ique itmakqä. Itmeqanğa, iqua Iquenı, hinüä maqunquä ikuwi. ¹⁰ Iqu äyätqätanğqä yätu, iqua hinüä yqänä qunätanğuwänğa, ämaqä qäpaiqä imäknqä hnquaqu, iquatä maqänä qäqi anä ätqäukiyi. ¹¹ İnğanı iquaqu tii ätukiyi. “Ämaqä Galilisanä iquenä, he qäukuä yätunı, sunqä hinüä äqumbu tqäunäüä? Goti Hanjuwä Iqu, Jisasi Iquenı, hesa haqä yätunqä itmeqanği

* 1:5 Makä 16:19-20; Lukä 24:50-53

ii äqunänuwä-pa, anğumñi iinjä päniqueqä”
ätukiyi.

*Iqua, Jutasi iquenyqä tñänqä hñque, atäunjuä
ikuwiñqä*

¹² Inğanı iqua qoqonjä Olipä iu ävämañi, Jerusälemänqä anğı äukuwi. Kiqä qanä uwqe, wanä kilomita. ¹³ Qu iqi ätimäupiwi, anjä hiqñqä haqä yätqä imäknätanğı, äpmamiñuwätänjä ique äpaqukuwi. Pitä ique, Jemisi ique, Jonä ique, Endru ique, Pilipä ique, Tomasi ique, Batromi ique, Matiu ique, Jemisi, Aläpiyasi iqueqä hikñä ique, Saimonä, Selotqä iquautanjä ique, Jutasi, Jemisi iqueqä hikñä ique, iqua iqi äpmamiñuwi. ¹⁴ Qu äwqä naqähñqunä imbu, Goti Hanjuwä Iqutä kukñuä anä ätqämanmiñuwi. Inğanı apäkä hiuatä, Mäliya Jisasi Iqueqä känaisä, Iqueqä känğüäkatä, anä äpmamiñuwi.

¹⁵⁻¹⁶ I pmeqisätqätanğuwänğä, hea hñqueni, ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqämiñuwä kuapänänjä iqua, aquvä äqänğuwı. Ämaqä 120 inji. Inğanı Pitä iqu, iquauqä awä iqi pämä ätqäuwe, “Nqä nyämaqäuä, kukñuä Dñä Änğüä Iqu vqanğı, Dewiti iqu ätätä, Goti Hanjuwä Iqueqä tuwanjuä iu äqäkqe, ae ätimäuqe qä” ätukqe. “Iqu Jutasi, Jisasi Ique a kiqätñqä iquau hänaqä motqueqä iquenyqä ätukqe qä. ¹⁷ Iqu nesanjä-qu eä, wäunjuä anä itunqueqä” ätukqe.

¹⁸ (Jutasi iqu, mbqä iqueqä suqä quvqeunqä äwıkuwi, iqu ämeqe, qua hñqu mbqä ikqe. Qänakndanı iqu qua iqi päkñğanğä, iqueqä

äwqce äpkmäutä yäpaqängisa ätimäukqe.
 19 Iiñiqce, ämaqä Jerusälemätanjä eeqänänjä iqua, näqñqä e ämapiyi, quwqä anjä-kukñuä iu, qua iuñqe yoqä ‘Akätamäuä’ änyuätkuwi. Kukñuä iqueqä quati, ‘Qua häñeqä-täñiqä.’)

20 “Ii apqä bukä iuñi, tuwanjuä tiñjä äqänänqä-payi.

‘Iqueqä anji, ämaqä hñqu mäpmeqä etanjqä, aanqä iqi ämätnänä.’†

Itanja tiñjä-pqä inä äqänänä.

‘Ämaqä hñqu-pqe iqueuä yoqä naqetä, wäunjuitä, ämenqiyä.’‡

21-22 Kukñuä ii äqänänqetani, Naqä Jisasi Iqu anji ävaukqenqä kukñuä awi, nesä anä tuaniñqenqä, ämaqä hñque atäunjuä yatunqeeqä. Ämaqä iñjä iqu, hea Jonä iqu asnjä äwikqä iutati, Jisasi Iqu ne äneväma ekqänganqä, Jisasi Iqu wäunjuä imäkätqätanjqä iu nesä anä äpmenquä iutanjä hñque, atäunjuä iatunqeeqä” ätukqe.

23 Inganji iqua hñquaqui atäunjuä ikuwi. Hñqu Josepä Basäpasi, iqueqä yoqä huizi, Jastusi iquvi. Hñquququeqä yoqe, Matiyasi ique. 24 Qu ii imäkäpu, Goti Hanjuwä Iqutä kukñuä tiñjä ätukuwi. “Naqä Iquki, ämaqä eeqänänjä qua täutanjä tqune, neyaqä qeqä-quuvqenqä näqñqä Iqukiyi. Ämaqä tquaquini, äsque ätekñinqä, mänätquayä. 25 Inji, Jisasi Iqu, ne Iqueqä kukñui awä tuäkiquatunquä änändowatkqä iutanjä wäunui, ämaqä iñjä iqu, Jutasi iquenyqä tñänqä pmetñqä. Jutasi iqu wäunjuä ii äväma, iqueqä

† 1:20 Apqä Bukä 69:25 ‡ 1:20 Apqä Bukä 109:8

anä näweqä iunqä äukqeqä” ätukuwi. ²⁶ E ätpiyi, ‘yoqe hiñuiqäni tqueqä timäunqutiyä’ tpu, hikä hñquaqu zä ekuwi. I etanji, hikä, Matiyasi iqueqä yoqä-täni, ätimäukqe. Qu iquenji, ämaqä 11, kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquatä, anä äpmuatekuwi.

2

Dñä Äñguä Iqu äquvepkqenqä

¹ Hiunji hapä pmeqä naqänänjä, qu ‘Pendikosinjanjqä’ ätminjuwi, ätimäukqe. Inğanji qokä-apäkä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqä iqua, anä hñque äpmaminjuwi. ² Inğanji qäukuä haqä yätutanji, häñqä ätäqe, yunüä yänänäqñqä enqä-panjä maqänä äpäqe, anä qu pmetanjuwä iquenji kuapänä äwimakqe. ³ Iinjä iäqetanj, tä hänaqä enqä-panji äququeqäkani, iquauqä haqeqä äpmakäwqanji iqänjuwi. ⁴ Inğanji Dñä Äñguä Iqu, qokä-apäkä iquauñi kuapänä munjanji, qu anä-kukñuä huitanjä-huitanjä ätipäqäkuwi.

⁵⁻⁶ Ämaqä Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä qätä wiyqä Israitqä hñqua, qua eeqänänjä iuta ätimäupu, Jerusälemä iu äpmaminjuwä iqua, nätmätqä iñji qätä äwipiysi, äpäpu aquvä äqänjuwi. Jisasi Iqueqä ämaqä iqua kukñui, quwqä anä-kukñuä iu tqäwqanjuwinqe, qu yäunjuä ikuwi. ⁷ Qu yäunjuä ipiysi, tiinjä ätnjuwi. “Ämaqä kukñuä tä ätätqänjuwä tqua, eeqänänji Galilisanjä-quaeqä. ⁸ Inji änäänjäwä? Ne hñqunä-hñqunänji, qu neyaqä anä-kukñui qäyunä tqanjä äwiyqueuä” ätnjuwi. ⁹⁻¹¹ “Ne

ämaqä Patiya pmeqä, Mindiya pmeqä, Elamä pmeqä, Mesäpotemiya pmeqä, Jutiya pmeqä, Kapatosiya pmeqä, Pondusi pmeqä, Eesiya pmeqä, Pälenğiya pmeqä, Pambiliya pmeqä, Isipä pmeqä, Limbiya iunji anä-himqä Sairini ingisa pmeqä, anä-himqä Romä pmeqä, Kritä pmeqä, Arepiya pmeqä iqune, ne ämaqä Israitqä iqunesä, ämaqä huizi, Goti Hanjuwä Iquenyqä qonä anä äuktäutunquä iquatä, äpätanä äpmeñunä. Iinjä etanji Goti Hanjuwä Iqu, wäunuä yänänäqñqä imäkätñqenqe, qu awi, neyaqä anä-kukñuä huitanä-huitanji tqangä qätä äwiyqunä” ätñguwi. ¹² Inğanji qu yäunuä ipu, kñuä kuapänä indqänäpu, tiinjä ätñguwi. “Nätmatqä tä ätimäuqäqe, quati änäängä?” ¹³ Iinjä etanjqä-qe, ämaqä hñqua, quuvqä heqiyqä iquauñqä tä äsäpu, tiinjä ätkuwi. “Tä qu wainqä-eqä kuapänä änäpu, hiqiyqä iqäüä.”

Pitä iqu, kukñuä awä ätukqenqä

¹⁴ Inğanji Pitä iqu, 11 iquatä, pämä ätqäpiyi, iqu manä yänänäqñqä ätätä, qokä-apäkä iunji tii ätukqe. “Qua Jutiya iutanä iquendä, ämaqä kinä imdanä äpäpu, Jerusalemä täu äpmeñuwä iquendä, nyi kukñuä tä tmqä iqäqe, he qätä äñguänä änyiyäpu, nätmatqä täñqe, näqñqä äñguänä mapñqe. ¹⁵ ‘Qu wainqä-eqä änäpu hiqiyqä iqäüä’ kñuä maiyqä pa inä, oeyä! Zinuitä, 9 klokñganjqä” ätukqe. ¹⁶ “Tä ätimäuqäqe, hinuä-tqä Joeli iqu, ätkqä-panjqä. Iqu tiinjä äyä ätkqe.”

¹⁷ ‘Goti Hanjuwä Iqu tiinjä ätätqänä. “Hea yäpakänğanji, Nyi qokä-apäkä eeqänänjä

iuni, Nqä Dnjä Änguä Ique äwiquatmniqeqä. Itani hiqä ymeqä qokä iquatä, ymeqä apäkä iuatä, hiñuä tpuwiqä. Hiyaqä hikñä iquapqe, wätqä enqä-pañä qumbnuwiqä. Itanga hiyaqä qoyañä iqua wätqä qumbnuwiqä.
¹⁸ *Tiñä-pqä inänji. Nyi qokä-apäkä wäñuä-nyiyqä iquau-pqe, Nqä Dnjä Änguä Ique äwiquatmniqeqä. Inji qu-pqe hiñuä tpuwiqä.*
¹⁹ *He hiunji iquenqä näqñqä hipñqenqe, qäukuä yätutä, qua butäñi, Nyi nätmatqä hiutañä-huitañä tii imäkmniqeqä. Hänqätä, tä suakä naqänänjätä timäuniqeqä.*
²⁰ *Itanga mäptqe hea äwitä, qañui hänqä enqä-pañä imäkñganga, ingañi Naqä Iqueqä hiunji, Iqueqä yänänäqñqetä, we-huñqä naqänänjitä, ämaqe yäñuä wimäkqänqä timäuniqeqä.*
²¹ *Inji ingañi, qokä-apäkä, Naqä Iqu yätamakqä vätnqä tääqä tquangqä eeqänänjä iqua, Iqu angu itmetä hänä iqumuatäniqeqä” ätätqänä”* ätkqeqä” ätukqe.*

²² *“Ämaqä Israitqä iquenä, nyi Jisasi Nasäretqätanä Iquenyqä hetmqä iqäqe, qätä nyipiyä. Goti Hanjuwä Iqu, Ique yänänäqñqä iwimäkqañgi, Iqu ämaqä mimäkqänänjä huitañä di heyaqä awiqisa imäkqangqe, he hiñuä äyä äqunänjäuä. Hiñuä iinjä äqumbiyi, ‘Iqu Goti Hanjuwä Iquesa äquvepqiya’ kñuä äyä ämeqäuä” ätukqe.*
²³ *“Goti Hanjuwä Iqu, hiñuiqänä kñuä indqänätä ‘imäkmniqeqä’ ätkqä-pa, Ämaqä Tquenji hiyaqä hipa iu äyä etapkqeqä. Inji he Iquenji, ämaqä ququvqänänjä*

* **2:21** Joeli 2:8-32

iquauqä hipa iu äväpu, zä-huätatä äuepu, pizqä ae äpäkkuwiqä. ²⁴ Iinjä etanji Iqueni, äpäkonqe a makiqätqä iqanji, Iqu äpäkonätä tänjä-hunqä meqanğa, Goti Hanjuwä Iqu hiñuinä mäqunquä itä, anğu ävauqumuatkqeqä” ätukqe. ²⁵ “Ii äwimakqe, Dewiti iqu iquenyqä tiinjä ätkqäqä-panjiqä.

‘Naqä Iqu, nyaqä hiñuä iqi hea ique-ique pmetanji äqunänänä. Iqu nyaqä ämuangisa äpmeñqe, nyi yäñuä-yäñuä miqä ymqänä. ²⁶ I etanji nyi äwqä yeeqä itmä, ñqä kukñuä ätätmi, yeeqä iñqe, Iquenyqänä tqämqänä. ²⁷ Nyi ämaqä, Si “Ñqe qä” ätätnä ätenjikñä iqnä etanğä, nyi ämaqä ae äpäkonğuwä iquauä anä iñji äpmetmä, piyanğä wamqe hiñuinä manqänğä isiñiqä. Iñji nyi nätmätqä Goti Hanjuwä Iqu iñjä inyimäkaniqä iñqä, kñuä ganä indqänätmä, anğuänä pmamqänä. ²⁸ Hänğä-pmeqeunğä hänaqe, Si ae ämändquakñiqä. Itanğa nyi Sitä anä äpmetayitanji, Si yeeqä iñqe daptñiqä’ ätkqeqä” ätukqe.†

²⁹ “Tatqä-guäkenä, nyi kukñuä awi qäyunä tiinjä hetmqänä. Neqä awiqu Dewiti iqu ae äpäkonğanğa, qu ique qua äptekuwi. Itanğa ique qua äptekuwi, tänğanğä-pqe neyaqä awä täqi äyä äptnänä. ³⁰ Iinjä etanji Dewiti iqu hiñuä-tqä-qu eä, iqu näqñqä tiinjä emiñqe. Goti Hanjuwä Iqu, *‘Qänakndanji Nyi tqä tawäkatani, ämaqä naqä si enqä-panğä hñqu imäkmniqeqä’* ätätäqänğanji,‡ Iqu naqä-qakuä

† **2:28** Apqä Bukä 16:8-11 ‡ **2:30** Apqä Bukä 132:11; 2 Samueli 7:12-13

ätukqeä. ³¹ Iutaŋi, Goti Hanjuwä Iqu, Kraisi neyaqä Ämineyqä Ique, aŋgu vauqumuatäniqä diŋqe, Dewiti iqu, hiŋuä ganä äqunätä, tii ätkqe. *‘Ämaqä ae äpäkoŋguwä iquauqä aŋiu äpmetmä, piyaŋä wamqe hiŋuinä maŋŋqä yäniqeä.’* §
³² Iiŋä etaŋgi Jisasi Iquenji, Goti Hanjuwä Iqu qua äptekuwä iuta ae ävauqumuatkqe. Ne eequne hiŋuä iiŋä äqunŋqunqä awä tqüaneyi. ³³ Täŋgaŋi Iqu qäukuä haqä yätunqä äyätä, Goti Hanjuwä Iqueuä hipa ämuŋgisa äpme. Iŋi Goti Hanjuwä Iqu hiŋuiqänä ätukqäpa, Iqu Dŋä Äŋguä Ique, Kaniqueqä hipa iuta ämetä, nätmätqä tä he hiŋuä äqunäpu qätä äwiyätqäŋuwi, ae äyä änequatqiyä. ³⁴⁻³⁵ Dewiti iqu, qäukuä haqä yätunqä mäyqä itäqä-qe, iqu tiŋä ätkqe.

‘Naqä Iqu nyaqä Naqä Iquenji, “Nyi Tqä himäwiunqä iquauŋi, mändi äkittqäyätmä, Saqä yäpä iqi pmuatemqäŋgaŋqe, Si Nyaqä hipa ämuŋgisa pmayä,” ätukqeä’ ätkqe.*

³⁶ Iiŋä etaŋgi Israitqä eeqänänä iquenä, he näqŋqä äŋguänänä mapiyä. Jisasi he zähuätatä äuekuwä Iquenji, Goti Hanjuwä Iqu iwimäqqaŋgi, Iqu neqä Naqä-qu etä, Kraisi ne Ämineyqä-qu ekqeä” ätukqe.

Qokä-apäkä kuapänäŋi, kŋuä äkunmäknäpu, asŋä ämakuwiŋqä

³⁷ Qokä-apäkä iqua, Pitä iqu kukŋuä tqanŋqe qätä äwipiŋi, quwqä äwqä haŋä kiŋä vqanŋga, yäunjuä ipu, kŋuä kuapänä indqäŋguwi. Iiŋä

ipiyi, qu Pitä iquesä, ämaqä kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä huizi iquautä, yatñqä tiinjä äwikuwi. “Tatqä-guäkenyä, ne äänä imäkatunquäwä?”

³⁸ Iqu kimañi tii ätukqe. “Goti Hanjuwä Iqu hiqä suqä quvqe huätä maemäutñqä diñqe, he eeqänänjä hñqunä-hñqunäñi, kñuä äkunmäknäpu, hiqä quvqe ävquatämäupu, ga Jisasi Kraisi ne ämineyqä Iqueuä yoqeta, asñä mapiyä. He iinjä imäkqanquwänqanji, Goti Hanjuwä Iqu Dñä Äñguä Ique etapänqiyä.

³⁹ Ii, tiinjä. Hiñjuiqänänji, Goti neqä Naqä Iqu, Dñä Äñguä Ique hitapänñqä kuknuä quti ämäsäutäqänqanji, Iqu qokä-apäkä, Iquenyqä ppñqä tääqä ätuätumeniqä eeqänänjä iunqä, kñuä indqänätä ämäsäukqe. Qu hesanätä, hiqä ymeqä iquautanätä, itanqa qokä-apäkä eeqänänjä kiñä nämä äpmeñuwitanätä, iquayqä” ätukqe.

⁴⁰ Ga Pitä iqu kuknuä kuapänänji inä ätuätä, itanqa, “Suqä quvqä imäkqä täqi äpmeñuwä iquatä, qui anä imäkñqä diñqe, hiqä-hiuä äñguänänjä mimbiyä-qe,” yänänäqñqä ätukqe.

⁴¹ Inqanji Pitä iqueqä kukñui, qokä-apäkä iquauqä äwqeunji, äñguänänjä ämunqñqä iqua, qu asñä ämakuwi. Hiunji iquenji, qokä-apäkä 3,000, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, quuvqä eqämiñuwä huiziquau äwimakuwi.

Quuvqä heqiyqä iqua, äänä-äänä ipu pme-qenqä

⁴² Itanqa qu eeqänänjä iqua, kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iqua, näqñqä vqanqä

qätä äwiyäpu, yätamakqä änyäpu, buayä anä änäpu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätäpu, äpmaminjuwi.

⁴³ Inğanj qokä-apäkä iqua, Goti Hanjuwä Iquenyqe, “Iqu aanä yänänjqä” knjuä indqänäpu zä iminjuwi. Itanğa Goti Hanjuwä Iqu ämaqä kuknjuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquau iwimäkqanği, qu nätmatqä ämaqä mimäkqänänjä di kuapänä imäkminjuwi.

⁴⁴ Qokä-apäkä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpiyä iqua, äwqe naqä-huinyä imbu, nätmatqä eeqänänjñqä “Nqeçqä” matñqä ipu, “Neyaqeqä” ätnminjuwi. ⁴⁵ Quwqä quaetä, nätmatqä quwqä ämaminjuwitä, mbqänjqä imäkäpu, mbqä ämapiyi, iwäsäupu, ämaqä äwa iqanğuwä iquau äwiminjuwi. ⁴⁶ Qu hiunji ique-iquenji, äwqä naqä-huinyä imbu, hiqäva-imäkqä anä inğisa aquvä äqänäqisäpu, ga ymisañi “ñqänänjqä” matqä ipu, yeeqänä ipu, anä hñque-hñque buayä anä änäkäminjuwi. ⁴⁷ Qu iinjä imäkäkipiyänğanj, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe haqeu ämamäuminjuwi. Ämaqä huiziqua ii iqanğä äqumbiyi, qu “Ii anğuiqä” ätminjuwi. Itanğa hiunji ique-iquenji, Naqä Iqu qokä-apäkä qui imäknätqätanğuwä hui anğumä inä itmetä, quuvqä eqäminjuwä iquatä anä äpmuateminjqe.

3

Pitä iqutä, Jonä iqutä, yukä quvqä hñque anğua iwimäkkiyinqä

¹ Hiunji awiyqä hñquenji, Israitqä iqua quwqä tääqä tqänğa etanği, Pitä iqutä Jonä iqutä,

hiqäva-imäkqä anä iunqä äukiwi. ² Inğanj ämaqä hui, yukä quvqä-tänjä hñque isuänjä äqänğa äpkuwi. Ämaqä iqu, känai yukä quvqä iinäque änyuekqe. Qu iquenj, hiunji ique-iquenj hiqäva-imäkqä anä hänaqä hñqu, “Qeqätqeqä” äqonätanğqä-tänjä qäqiqi, qokä-apäkä anä yäpä yänğisa peyqanğuwä iquau, mbqänqä tääqä tqämanğuatñqä, äpmuatemiñuwi.

³ Inğanj ämaqä iqu, Pitä iqutä, Jonä iqutä, hiqäva-imäkqä anä yänğisanğä peyinqä iqanğinyä äqunäqe, “Mbqä hui dapinyqä” ätukqe.

⁴ Iqu i tqanğa, Pitä iqutä Jonä iqutä, ique hiñuä yänänäqñqä äqunyiwi, Pitä iqu, “Si hiñuä yaqänyä” ätukqe. ⁵ Iwä ämaqä iqu, “Iquaqu nätmätqä hui dapiyñqeqä” kñuä vqanği, iquaqui hiñuä yänänäqñqä äqunminqe. ⁶ I iqanğa, Pitä iqu tiinjä ätukqe. “Nyi mbqä maiqunjqä. Itanğa nätmätqä nyi ämenqe, äktapmqänä. Inj Jisasi Kraisi Nasäretqätanjä Iqueqä yoqetanj, nyi si äktqänä. Pämä ätqäutnä, qanä uvä” ätukqe. ⁷⁻⁸ E ätuäqe, iqu iqueqä hipa ämuanğisa a ämäwqätätä, pämä ävauqumuatkqe. Ii iwimäkqanğa, iqueqä yukitä, qoiqetä, maqänänj äñğüä wimänğanği, pämä yänänäqñqä ätqäutä, qanä ikäkqe. Inğanj iqu qanä tkamä-tkamä äwätä, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe haqeqä ämamäutä, iquaqutä hiqäva-imäkqä anä yäpä yänğisa anä äpekuwi.

⁹ Qokä-apäkä eeqänänjä iqua, iqu qanä äwätä, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeqä

mamäuqanġi äqunġuwi. ¹⁰ E äqumbiyi, qu näqñqä tiinjä ekuwi. “Ämaqä tqu, hea ique-ique hiqäva-imäkqä anä hänaqä qeqätqä iu äpme, mbqänqä tääqä änatqämanätñqä iquvqä.” Itanġa qu, yäunjuä ipu, “Tä änäänätiyä” tpu ipu, kñuä kuapanä indqänminjuwi.

Pitä iqu kukñuä awi, hiqäva-imäkqä anä yäpä inġisa ätkqenqä

¹¹ Qu iinjä ipiyi, maqänä äpäpu, ‘Solomonä iqueqä anä mätävätinjqä’ ätminjuwä iqi ätimäupiyi, yukä quvqä iqu, Pitä iqueätä, Jonä iqueätä, hipa a äqätä tqäutanġi äqunġuwi.

¹² Pitä iqu i iqanġä äqunäqe, “He Israitqä iquenyä, nätmatqä tä timäuqanġqenqä yäunjuä ipu, hinjuä yänänäqñqä suñqä yaqänänjuä?” ätukqe. “He kñuä tiinjä maeyqä pa inä!

‘Ämaqä tqu qanä äwqäqe, iquaquvqä yänänäqñqä iutatä, suqä jänänänä imäkqä iutatä, imäkqinyqä.’ Oeyä! ¹³ Ii tiinji.

*Aprähämä iqueqä, Aisakä iqueqä, Jekopä iqueqä, neqä awäkaqä Goti Hanjuwä Iqu,** Iqueqä Wäunjuä-wiyqä Jisasi Iquenji, yoqä naqä äyä äwikqeqä. Iquenji, he pizqä päsqä iquauä hipa iu vqanġuwänġanji, Pailoti iqu, Ique hinjuinä qunäwatmätä iqanġa, he Ique tuwä äwiyäpu, Pailoti ique, ‘Ne Jisasi Iquenyqe, mänenqä iqiyä’ ätukuwiqä. ¹⁴ Ämaqä Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä yäpä iqinyä äpme, suqä jänänjinä imäkqä-qu qäyä etanġqä-qe, he Iquenji tuwä äwiyäpu, ‘Ämaqä päsqä iquenji, hinjuinä qunäwatiyä’

* **3:13** Anġumä Itmakqä 3:6

ätukuwiqä. ¹⁵ I etanji he Ämaqä, hänjä-pmeqä mitimäuqä Iqueni, äpäsqaŋguwängga, Goti Hanjuwä Iqu Iqueni aŋgu ävauqumuatkqeqä. Ye, iinjä timäuqaŋgi hiŋuä äqunŋueetani, awä-tqä-qoyeyi. ¹⁶ Ye Ämaqä Iqueqä yoqenqä quuvqä eqiyänueä-qae, ga ämaqä, he hiŋuä äqunäpu näqŋqä equwä iqu, yänänäqŋqä ätimäuqe, ii Qäqueqä yoqetanji. I etanji, iqu aŋguä imänŋaŋgi äqunänjuwi, ii Jisasi Iqu yeqä quuvqä heqiyqe yänänäqŋqä yemäkqaŋgqä iutanjqä” ätukqe.

¹⁷ “Nqä nyämaqäuä, hesä heyaqä ämaqä naqä iquatä, he änyä maqŋqä epu, Jisasi Ique ii iwimäkkuwinqe, nyi näqŋqä enänä. ¹⁸ Inäqe Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä hiŋuä-tqä iquau kŋuä iqä vqaŋgi, iqua ‘Kraisi ne ämineyqä atäunjä ikqä Iqu, hanjä-iqä meniŋeqä’ ätäpu hiŋuä ätmiŋuwi. Ga Iqu, he Jisasi Ique päsqanŋä hiŋuinä eqänätä, Iqueqä kukŋuä iinjä, qäyunä äyä ätimäukqeqä. ¹⁹⁻²⁰ Goti Hanjuwä Iqu hiqä suqä quvqe huätä maemäutŋqä enŋaŋgutqe, hiqä kŋui äkunmäknäpu, suqä quvqe ävquatämäupu, Iqu-tänä qäqiqinyqä aŋgi bpiyä. Iinjä iquwi, Naqä Iqu hiqä hapä pmeqä änyä-hänjä etapätä, Jisasi Kraisi hiqä ämeyätŋqä ätekqä Iqueni, aŋgu dowatänqiyä. ²¹ I etanji täŋgaŋi, Goti Hanjuwä Iqu nätmatqä eeqänäŋi, aŋgu änyä-hänjä imäkätqänŋaŋqä, Jisasi Iqu qäukuä haqä yätu pmetätŋqe. Hea inŋaŋqe, Goti Hanjuwä Iqu, hiŋuä-tqä, Iqueqä wäunjuänŋqä ätekqä iqua, awä tŋŋqä hiŋuiqänä ätuänŋqeqä. ²² Hiŋuiqänäŋi Mosisi iqu tii

ätkqeqä.

'Hiqä Goti Naqä Hanjuwä Iqu, heyaqä aw-iqisanjä hñque, hiñuä-tqä nyi enqä-pañä-qu hiätñqä atäunjuä yäniqeqä. Inji iqueä kukñuä eeqänäñi, he qänaknä iqäpñqä.'† ²³ *'Itanga hiñuä-tqä iqueni, qätä mäwiyqä imipqe, qui imäknäpu, Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqetäñi, anä mäpmeqä ipnuwiqä.'*‡

²⁴ I etangi Samueli iqutä, huizi iquatä, hiñuä ätqa äpminjuwä iqua, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui awä ätäpu, nätmätqä tängga tä ätimäuqenqä ätminjuwiqä. ²⁵ Kukñuä hiñuä-tqä iqua ätminjuwitä, kukñuä Goti Hanjuwä Iqu hiqä hewukaunqä kukñuä quti ämäsäukqetä, emeqiyä. Kukñuä quti ämäsäutä, Aprähämä iqueni tii ätukqeqä. *'Tqä taqä-tawäkatanji, qokä-apäkä qua täu pmapnuwä eeqänäñä iquauñi, Nyi äñguä iwimäkmniqeqä'* ätukqeqä. ²⁶ Inji he hñqunä-hñqunä, suqä quvqä huätä vquatämäupñqä yätamäqä eyätä, äñguä emäkätñqä iunqä, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä Wäunjuä-wiyqä Ique ävauqumuatäqetäñi, henyqä ganä ändowatkqeqä" ätukqe.

4

Qu Pitä iquesä, Jonä iquesä, kukñuä ämitkuwiñqä

¹ Pitä iqutä, Jonä iqutäñi, qokä-apäkiu kukñuä yqänä tuätqätangiyännga, hiqäva-imäkqä iquatä, hiqäva-imäkqä anjutanjä ämayukä-imanqä iquauqä naqä iqutä, Satyusi iquatä

† 3:22 Kukñuä-suqä 18:15 ‡ 3:23 Kukñuä-suqä 18:19

äwimakuwi. ² Inğanı iquaqu qokä-apäkiu näqñqä äväsinyä, “Jisasi Iqu ävaukqä-panä iinji, ämaqä ae äpakonguwä iqua-pqe anji i vaupnuwiqä” tquanğinyä äwipiıı, qu äwqä tnänä äwiñqce. ³ Iinä ipu, Pitä iquesä, Jonä iquesä a äkiqätpiıı, mäptqä äwitñqä qäqä etanji, hea awiñğanqä guä äkiqiyekuwi. ⁴ Iinä etanji qokä-apäki, qu iquaqu awä tqanğinyä qätä äwipiıı, kuapanäni, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqäkuwi. Qokä, quuvqä eqäka äpminuwä iqua, eeqänäni 5,000.

⁵ Hea awiñğanı, Israitqä iquauqä ämiqä iquatä, ämaqä naqä iquatä, kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä, Jerusälemä iu aquvä äqanğuwı. ⁶ Anasi hiqäva-imäkqä naqä ique, Käyäpasi ique, Jonä ique, Aleksandä ique, Anasi iqueqä käyämaqä huizi iqua-pqe, anä äpmakuwi. ⁷ Pitä iquesä, Jonä iquesä, iquauqä hinuä iqi ämatqätepiıı, yatñqä tii äwikuwi. “Qe wäunjuä huäqi imäkqiıı, yänänäqñqce äkita pğanji imäkqiyäwä? Tqueqä yoqeta imäkqiyäwä?” ätukuwi.

⁸⁻¹⁰ Inğanı Pitä iqu, Dñä Änguä kuapanä munğanji, tii ätukce. “Israitqä iquau miqä iquendä, ämaqä naqä iquendä, ye suqä anğuanänä, ämaqä yukä quvqä hñque iwimäkquenqce, ‘Iqu anğui äänä imänğutiyä’ tpu, näqñqä mapñqä etanğutqce, hesä, Israitqä eeqänänä iquatä, näqñqä tiinä hipñqeqä. Jisasi Kraisi neqä ämineyqä, Nasäretqätanä Iqueä yoqeta, ämaqä yukä quvqä anğua imänğqä tqı, heyaqä hinuä täqi äyä ätqäunä. Jisasi Iqueni, he äpäsäpu zä-huätati äuekuwi, Goti Hanjuwä

Iqu anji ävauqumuatkqeqä” ätukqe. ¹¹ “Bukä iunji, tiinjä äqänänä.

*‘Anjä imäkqä iquenä, hikä “quvqeqä” ätäpu huätä ämamäukuwi, anjä quea enqä-pa, anjä yänänäqñqä imäkqä iqueqä.’**

Hikä iqu, Jisasi Iqueqä. ¹² Ne anju inätmeqe, ämaqä hñqu hmanjqä. Jisasi Iqunänjqä. Qua täunji, Goti Hanjuwä Iqu ämaqä hñqueqä yoqe, mämänätqueqä enä, Jisasi Iqueqenänjqä” ätukqe.

¹³ Pitä iqutä, Jonä iqutä, zä miqä kukñuä awä yänänäqñqä tqanğinyä qätä äwikuwä iqua, ämaqä iquaqu, näqñqä mayñqä mäwqä-quaqu äyä etanği äqumbiyi, kñuä kuapä indqänäpu, näqñqä tiinjä ämakuwi. “Hinjuiqänäñi, iquaqu Jisasi Iqutä anä äyä äpmamiñuwiqä.” ¹⁴ Ämaqä yukä quvqä anğwä imänğqä iqu, iquaqutä anä tqäutañğä äqumbiyitanji, qu kukñuä matqä, qanyinä äpmakuwi.

¹⁵ Itanji qu iquaqui anjä aquvä äqänäpu, kukñuä iwäsäuqä iutañä yäpaqä mänğisa ändowatpiyi, kukñuä tii ätñguwi. ¹⁶ “Ämaqä tquaquini, ne äänä imäkatunquäwä? Ämaqä mimäkqänäñi imäkqanğinyä, qokä-apäkä Jerusälemä pmeqä eeqänä näqñqä ae eqäuä. Iñqe, ne ze, änä maeqä yanğunä. ¹⁷ Iinjä etanği qokä-apäkä huizi iqua, qätä mäwiyqä ipñqä diñqe, ne iquaquini, ‘Qe yoqä iqueni, ämaqä hñquau-pqe awä mätquä panyinyä-qe’ yänänäqñqä tuatunqueqä” ätñguwi. ¹⁸ E

* **4:11** Apqä Bukä 118:22

ätmbiyi, qu iquaqui tääqä ätuätumepu, qokä-apäkä iunji, Jisasi Iqueqä yoqe ätuäsinyä näqñqä mämotqueqä iynqä, pmua imäkkuwi.

¹⁹ Inğanji Pitä iqutä, Jonä iqutä, iquauqä kukñui kimanji, tiinjä ätukiyi. “Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä iqinji, suqä jänäni äkikä? Hiqä-hiuä iwäsäupiyä! Ye qänaknäni, heyaqä kukñuiu yenqätanä, ä Goti Hanjuwä Iquegeu yenqätanä? ²⁰ Suqä qäyunäni, tiinjä. Ye kukñuä awä mätquä pa, miqä yenyqueä. Nätmatqä eeqänäni, ye hinuä äqunäta qätä äwiyätqänuenqe, kukñuä awä tenyqueä” ätukiyi.

²¹⁻²² Ämaqä änä mimäqänänjä iuta änguä imänggqä iqu, iqueqä quväukui 40 ae ämäwqätäukqe. Iinjñqe, qokä-apäkä eeqänänjä iqua, Goti Hanjuwä Iqu imäqanqñqä, Iqueä yoqe haqeqä mamäuqanqä, ämaqä naqä iqua, iquaqui quvqä imäkpñqe, änä maeqä ikqe. Inji qu iquaquinji, kukñuä yänänäqñqä dinä ätupiyi, qe ävquatäwatkuwi.

Qu pemä ipu, kukñuä awä yänänäqñqä tññqä tääqä ätukuwinqä

²³ I ävquatäwatqanqñqä, iquaqu quvämaqä iquaunqä anqumä äwiyi, kukñuä hiqäva-imäqä naqä iquatä, Israitqä iquau miqä iquatä, kukñuä ätukuwinqä awä ätukiyi. ²⁴ I tquanqinyä äwipiyi, äwqä naqä-hñqunä imbu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tiinjä ätukuwi. “Naqä Iquki, Si qäukuitä, quaetä, eqä-huänitä, itanqä nätmatqä eeqänänjä iu äwinqä-pqe, imäkkñiqä. ²⁵ Hinjuiqänäni, Si Dñä Änguä

Ique tquanǵnä, Iqu neqä awiǵu Dewiti, Saqä wäunjuä-kiyqä ique tquanǵi, iqu tuwanjuä tii ätätä äqäkqe.

'Qokä-apäki, qua eeǵänänǵä iunǵi, äwqä tnänǵä sunǵä imäkqäüä? Huiwä huitanǵä-huitanǵä änyänjuwä iqua, suqä quvqä imäkǵnǵä, kukǵuä hinǵinäwä sunǵä tqäüä? 26 Ämaqä anǵä-himqä eeǵänänǵä iu miqä iquatä, quwqä ämaqä naqä huiziquatä, mäkänǵä näwe imäkmbu, Goti Naqä Iquesä, Kraisi ämaqeu mitǵqä ätekqä iquesä, mändi äkittqäǵnǵä, aquvä äqänǵäuä' äqänänä.†

27 Tiinǵi, naqä-qakuiqä. Jisasi, Tqä Wäunjuä-kiyqä Ique, äkittqiyepǵqä dinǵe, Heroti iqutä, Pondisi Pailoti iqutä, Israitqä iquatä, ämaqä Israitqä qäyä hitanǵi huizi iquatä, anǵä-himqä täu aquvä äqänǵuwiqä. 28 Qu iinǵä imäkkuwi, Si Tqä yänänäqǵqä dutatänä, Tqä äkinǵä dutatänä, hinǵuiqänä ätkǵä-pa, qänaknä ipu imäkkuwiqä. 29 Naqä Iqukiyä, qu kukǵuä zä inemäkǵnǵä änatquwiǵqä kǵuä indqänyä! Itanǵa Tqä wäunjuä-kiyqä iqu-ne, Tqä kukǵui awä qäyunä tuatunquä dinǵe, yänänäqǵqä inemäkiyä. 30 Iyää, Si ämaqä täǵä-yaqä iquau, a äwqätätinä, äǵguä iwimäkiyä. Jisasi, Tqä wäunjuä-kiyqä Iqueqä yoqeta, ämaqä mimäkqänänǵä huitanǵä-huitanǵi, imäkiyä" ätukuwi.

31 Qu tääqä qäpu tquanǵuwänǵa, anǵä qu äpmaminjuwä iqu, yäunjuä-yäunjuä qe ikqe. Inǵanǵi qu eeǵänänǵi, Dǵä Äǵguä Iqu kuapänä munǵanǵi, zä miqä ipu, Goti Hanjuwä Iqueqä

† 4:26 Apqä Bukä 2:1-2

kukñui, awä yänänäqñqä ätukuwi.

Qu eeqänänjä hñqunä-hñqunäñi, yätamäkqä änyminjuwiñqä

³² Qokä-apäkä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqäkuwä iqua, qu qeqä-quuvqä naqä-hñqunä imbu äpmaminjuwi. Qu nätmatqä eeqänänjä iinqe, “Nqänänjqä” matqä ipu, eeqänäñi quvaqä awä iqi äwäminqe. ³³ Itanğa ämaqä kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iqua, yänänäqñqä-tänjä epu, Naqä Jisasi Iqu äpäkonätä, anğu ävaukqenqä, kukñuä awä ätuminjuwi. Iñi Goti Hanjuwä Iqu iquaunqä äwinyätä, anğuä iwimäkminqe. ³⁴⁻³⁵ Ii tiinji. Ämaqä quatänjä, anjä-tänjä iquatä, ämaqä mbqä ipñqä imäkäpu, iuta mbqä ämepu, ämaqä kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquau äwiminjuwi. Iqua iwäsäupu, ämaqä äwa iqanğuwä iquau vätkätanğuwä iutanji, quvaqä awä iqisanjä hñqu, nätmatqänqä äwa miqä iminqe.

³⁶ Inğanji ämaqä hñqu äpmaminqe, iqueqä yoqe Josepä ique. Iqu hueqä-himqä Lipai iutanjä-qu etanği, känai, Saplusi, qua eqä-pñä awä iqi äwiñqä iu ämikqe. Itanğa ämaqä kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iqua, Josepä iqueqä yoqä huizi, “Banäpasiuä” änyuätminjuwi. Ii tiinji. “Ämaqeu yänänäqñqä iwimäkqä iqueqä.” ³⁷ Iqu iqueqä qua hui, ämaqä mbqä ipñqä imäkätä, iuta mbqä ämetä, äma äpätä, kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquau äwikqe.

5

Anänasi iqutä, Sapiraisä, suqä qäyunä mimäkkä ikiyiñqä

¹ Ämaqä hñqutä, iqueqä apäkisä äpmamiñyi. Iyaquiyqä yoqe, Anänasi iqutä, Sapiraisänji. Iqu iqueqä qua hui, ämaqä mbqä ipñqä imäkätä, mbqä ämakqe. ² Iyaquiyqä äwiñqä iutañi, iqu mbqä iinji, hui kiqä-kiuäñqä pñqä etä, itaŋga hui äma äpätä, ämaqä kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquau äwikqe.

³ Iqu iinjä imäkkqanğa, Pitä iqu tii ätukqe. “Anänasi iquki, iinji änäñqäwä? Setänä, Goti Hanjuwä Iqutä mäkä-huñqä iqu ikimäkkqanği, tqä quañqä mbqä ämenji, hui zä etnä, Dñä Äñguä Iquenji suñqä quañqä ätunya?” ätukqe.

⁴ “Si quae mbqäñqä mimäkkqanğanji, ii tqänänjä eañqeçqä. Itaŋga mbqäñqä imäkätnä mbqä ämenjäñğanji, mbqe tqä-täuä ämitqänjä-qae, tqä äkiñqä iunä imäktnä. Si kñuä quvqä indqänänji, äänä etañgiyi? Inji si suqä quañgi, ämaqä iqune minetqueqä inyä, Goti Hanjuwä Ique itquenyä” ätukqe.

⁵ Inğanji Anänasi iqu kukñuä ii qätä äwiyäqe, qua iqi äpäknäqe, pizqä qe äpäköñgqe. Itaŋga ämaqä nätmätqä tä timäuqanğqenqä qätä äwipiyä iqua, qu eeqänänjä zä ikuwi. ⁶ Hikñä iqua pämä ätqäümä äppiyyi, iqueqä huiwi yuä huäqä äutäpu, yäpaqä mäñgisa äma äwäpu, qua äptekuwi.

⁷ Hmbu ti äpmapiyyi, Anänasi iqueqä apäki nätmätqä iinji timäuqanğqenqä maññqä eä, anjä yäpä inğisa qe äpekqe. ⁸ İi äpeyqanğa, Pitä iqu

yatnqä tiiñä äwikqe. “Si diyä. Qeeqä quañqä mbqä ämeqiyi, tä qesanä?”

Ii kimañi, “Auqä! Ii qeyqä” ätukqe.

⁹ Ii e tquanğa, Pitä iqu tii ätukqe. “Qe kjuä naqä-hñqunä indqänäsinyä, Dñä Änguä Iqueni sunqä yamwiqä vqinyqä?” E ätuäqetani, “Qätä nyiyä! Ämaqä tqä qokique qua äptequwä iqua äpäpu, anä hänaqä iqi äyä ätqäunäuä. Iqua si-pqe inä äkma upunqeqä” ätukqe.

¹⁰ I tquanğanä, ii Pitä iqueqä yukä-tänä iqi äpäknäqe, pizqä qe äpäkonğqe. Hikñä iqua äppiyyi, pizqä witañgi äqumbiyi, yäpaqä mängisa äma äwäpu, qokique äptepiyä iqi, äptekuwi. ¹¹ Inğanı qokä-apäkä quuvqä heqiyqä iquatä, ämaqä suqä e timäuqanğqenqä qätä äwipiyä iquatä, zä kiñä ikuwi.

Qu wäunjuä ämaqä mimäqänänä huitañä-huitañi, kuapänä imäkmiñuwinqä

¹² Ämaqä Jisasi Iqu kukñuä awä tuäkiqäpnqä ändowatkqä iqua, wäunjuä ämaqä mimäqänänä huitañä-huitañä, qokä-apäkä iuqä awä iqi imäkmiñuwi. Ämaqä quuvqä eqäkuwä iqua, äwqä naqä-hñqunä änyäpu, Solomonä iqueqä anä mätävätinä iqi, aquvä äqänäqisminuwi. ¹³ Ämaqä huizi, qutä aquvä anä maqnqä ipiyä iqua, quwqä yoqe haqeqä ävauqumuatäpiyä-qe, zä wiñğanği, anä mäpmeqä imiñuwi. ¹⁴ Inji qokä-apäkä kuapänänä, Naqä Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, Iqueqä ämaqä iquau äwimepu anä äpmamiñuwi. ¹⁵ Iiñä timäuqanğqenqä, qu

ämaqä täñä-yaqä iquauñi, iquauqä anjuta, yquvanju yäpaqängisa äma äpäpu, hänaqä iqi äwäteminuwi. Ii iminjuwi, ii Pitä iqu ämäwqätäutäqängani, iqueqä ktqe, ämaqä yaqä iquau ktqä ämuämä mäwqätäuqanquti, änguä imämbñqä diñqeyi. ¹⁶ Ämaqä anä-himqä Jerusälemä-täñä qäqiqi pmeqe, qu-pqe aquvä äqänäpu, ämaqä täñä-yaqä-täñä iquautä, dnä quvqä-täñä iquautä ätuma äpminjuwi. Inqani ämaqä iinjä eeqänänjä iqua, änguä imänjuwi.

Enätqä hñqu, guä pmetanguwä iquau, yäpaqängisa ätuma äukqenqä

¹⁷ Hiqäva-imäkqä naqä iqtänä, iqtä näueqä imäknminjuwä iquatänä, äwqä quvqä äwiñgqe. Iqua Satyusitanä iquayi. ¹⁸ Iqua äwqä quvqä wiñganqa, ämaqä kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquauñi, ämaqeucqä hinuä iqi a äkiqätäpu, guä äpmuatekuwi.

¹⁹ Heatqä iqueni, Naqä Iqueqä enätqä hñqu äpäqe, guä pmuateqä anjuñi qñqanä äwuteyäqe, iquauñi yäpaqängisa ätuma äpätä, tiinjä ätukqe. ²⁰ “He äwäpu, hiqäva-imäkqä anä ququawä iu ätqäupu, qokä-apäkä iunji häñä-pmeqä änyä-hänjinqä awä eeqäpnä tupiyä” ätukqe. ²¹ Iqua qätä e äwipiyyi, zijuä matqängga, hiqäva-imäkqä anä duñqä äupiyyi, ämaqeu näqñqä wipñqä ipäqäkuwi.

Inqani hiqäva-imäkqä naqä iqtä, iqueqä näueqä iquatä, aquvä äqämbiyi, Israitqä iquau miqä naqä eeqänänjä iquau, tääqä qe ätuätumakuwi. Aquvä äqämbiyi, ämayukä-imanqä hui, kukñuä awä tuäkiqäpñqä

ändowatkqä iquau ätuma ppñqä, guä pmeqä anä dunqä qe ändowatkuwi. ²² Iqi ätimäupiyi, ämaqä kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iqua, mäpmetanğä äqunğuwı. ²³ E äqumbiyi, anğı äupiyi, “Ne anä qñqanı, yänänäqñqä yqänä hinätanğı äqunänğunä” ätukuwi. “Itanğa ämaqä guä pmuateqä anä iu miqä iqua, anä qñqanğä eeqänänğä iunğı, hiñuä äqumbu tqäutanğä äqunänğunä. İnğe ne qñqanğä äütäuquque, ämaqä anä yäpä yänğisanğı mäpmetanğä äqunänğunä” ätukuwi.

²⁴ Hiqäva-imäkqä anjuatanğä ämayukä-imanğä iquauqä naqä iğutä, hiqäva-imäkqä naqä iquatänä, kukñuä ii qätä äwipiyi, qu kñuä kuapänä indqänäpu, “Squä timäutñqäwä?” ätñguwi.

²⁵ İnğanğı ämaqä hñqu äwimeqe, tii ätukqe. “He qätä nyipiyä! Ämaqä he guä äpmuatequwä iqua, tänğanğı qu hiqäva-imäkqä anğä ququawä iu ätqäupu, qokä-apäkä iu näqñqä ävätqänğäuä” ätukqe. ²⁶ I tqanğa, ämayukä-imanğä iquauqä naqä iğutä, iqueqä ämaqä iquatä äwäpu, ämaqä kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquauñğı, qeiqinyä ätuma äpkuwi. Qokä-apäkä iqua hikä ämepu, pizqä puäsqä diñqä zä wiñğanğı, iqua iquauñğı, quvqä hui miwimäkqä da, qanyä ätuma äpkuwi.

Kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iqua, pemä ipu, kukñuä ätukuwiñqä

²⁷ Iquau ätuma äppiyi, Israitqä iquau miqä naqä eeqänänğä iquauä hiñuä iqi äkitqätekuwi. Itanğı hiqäva-imäkqä naqä iqu, iquau tiñğä

qe ätukqe. ²⁸ “He ämaqeunji, Ämaqä iinjä Iqueqä yoqe ätuäpu, näqñqä mäwqä ipñqe, ne pmua emäkqueqä. Inäqe he näqñqä yqänä vätkätangä, ämaqä Jerusälemä pmeqä eeqänäñji, heyaqä kukñui qätä ae eyquwiqä. Ne Ämaqä Ique pizqä äpäkkqenqe, he quangä hinji änanyuätquwiqä” ätukqe.

²⁹ Iqu iinjä tquangä, Pitä iquätä, ämaqä Jisasi Iqu kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä huizi iquatä, kukñuä kimañji, tiinjä ätukuwi. “Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuitä, ämaqeugä kukñuitä, asänänjä maeqä eqangani, inji ne Goti Iqueqenä qänaknä yanqunä. ³⁰ He Jisasi Iqueni, zä-huätatä äuepu, pizqä päsqanguwängga, atqä-awäkauqä Goti Hanjuwä Iqu, Ique angumä äyä ävauqumuatkqeqä. ³¹ Iqueni, Goti Hanjuwä Iqu ätuma äyätä, Iqueqä hipa ämuangisa, äyä äpmuatekqeqä. Inji Iqu neyaqä hänaqä Ämänätqueqä-qu eä, angumä Inätmeqä-qu eä, äpmakqeqä. Ga e äpmeqetani, Israitqä iquene, neqä kñui äkunmäknatunquä yätamakqä äneyätä, neqä suqä quvqä huätä mänatnämäuquätñqä diñqeyi. ³² Ne nätmatqä iinjä timäuqangi äqunani, awä ätätunqeqä. Itanga Dñä Änguä Iqu-pqe awä inä ätätqänä. Dñä Änguä Iqueni, Goti Hanjuwä Iqu, qokä-apäkä qätä äwiyäpu, qänaknä itqänjuwä iquaunji, ae ävqeqä” ätukuwi.

³³ Ämaqä miqä iqua kukñuä tä qätä äwipiyyi, quwqä äwqe tnänjä wiñgangi, iquaunji pizqä päkñqä äwiñgqe. ³⁴ Iinjä ipiyitani, ämaqä miqä hñqu pämä ätqäukqe. Iqueqä yoqe,

Gämeliyoli ique. Iqu Parisi iutanä-qu eä, ämaqeü kuknuä-suqenqä ämotqueqä ique. Iqueqä yoqe, qokä-apäki ävauqumuatminjuwi. Iqu pämä ätqäuqe, “Ämaqä tquauñi, yäpaqä mängisa wänqäpu pmapñqä ätuma upiyä” ätukqe. ³⁵ Qu yäpaqä mängisa ae äwqanquwännga, Gämeliyoli iqu, ämaqä miqä huiziquau tii ätukqe. “Israitqä iquenyä, he ämaqä iinä iquau quvqä iwimäkñqä enqanqutqe, kñuä änguänä ganä indqämbiyä. ³⁶ Quväukuä kuapänä mäpäwqännga, Teutasi iqu ätimäuqe, ‘Nyi ämaqä naqä, yoqä-tänjunqä’ tquannga, ämaqä 400, iquenyqä qänaknä ikuwiqä. Qua miqä iqua, ique pizqä äpäsäpu, ga iquenyqä qänaknä iminuwä iquauñi, äpäsändqiyäwqatqanquwännga, iquauqä wäunjui qui imäkñgqe. ³⁷ Iinä ätimäukqeunji, gapmanqä iqua ämaqeüqä yoqä meqanquwänngani, Jutasi Galilisanä iqu ätimäuqe, ämaqä hñqua qua miqä iquatä mäkä humbnqä äwqä äwivauqumuatkqe. Iquenä-pqe, qu pizqä äpäsäpu, ga iquenyqä qänaknä iminuwä iquauñi, äpäsändqiyäwqatkuwi. ³⁸ Tängani nyi he etqänä. He ämaqä tquauñi, nätmätqä hui miwimäkqä ipu, hiñuinä qumbiyä. Ii tiinjqä. Ne maqñqe. Wäunjuä tä, iquauqä kñuä indqänqä duta timäuquti, ä Goti Hanjuwä Iqueqä duta timäuqutiyä? Qu quwqä kñuä indqänqä duta imäkqanqppqe, qui imäkñänqiyä. ³⁹ Iinä etanji, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä-kiuä imäkqanqutqe, he a änä makiqätqä ipñqäüä. Iinji, he Goti Hanjuwä Iqutä mäkä-

huñqä enqä-panä epñqäüä” ätukqe.

Inğanı, naqä iqua, Gämeliyoli iqueä manı qänaknä ipu, tiñjä ikuwi. ⁴⁰ Qu ämaqä kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquau tääqä ätuätumapiyi, ämaqä hñqua, iquau jävqä päkñqä ätukuwi. E imäkpiyitanı, qu iquaunı, Jisasi Iqueä yoqe anğu matqä ipñqä pmua imäkäpu, hiñuinä äqunäwatkuwi. ⁴¹ Inğanı ämaqä Jisasi Iqu kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iqua, ämaqä miqä iquau ävämanı, aquvänä ipu yäpaqä mänğisa äpäukuwi. Goti Hanjuwä Iqu, iqua Jisasi Iqueqä yoqä duta womba mapñqä, hiñuinä äqunğqenqä aquvänä ikuwi.

⁴² Itanı hiunji ique-ique, qu hiqäva-imäkqä anıutä, ämaqä hñquauqä anıutä, näqñqä äväkämiñuwi. Qu mävquatämäuqä ipu, kukñuä anğua we-huñqä-täñi, awä tiñjä ätumiñuwi. “Kraisi ne mineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu ätekqä Iqu, Jisasi Iqu Qäqueqä.”

6

Iqua, yätamäkqä vqä 7 iquau, atäunjuä ikuwiñqä

¹ Inğanı ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqä iqua, kuapänä timäutqätanğuwänğanı, ämaqä kiñä nämğanä, Grikä iquauqä anä-kukñuä tqä iqua, ämaqä Israitqä iquauqä anä-kukñuä tqä iquau, äkasuwä tiñjä ätukuwi. “Hiunji ique-iquenı, he qokä-apäkä buayänqä äwa iqanğuwä iquau, yätamäkqä äväpiyanğanı, nesanjä apäqñqä iuaunı, mävqä itqänjuä”

ätukuwi. ² Inğanı ämaqä, Jisasi Iqu kuknjuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iqua, quuvqä heqiyqä eeqänänjä iquau tääqä ätuätumapiyi, tiinjä ätukuwi. “Ne Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui, hinjuinä äqunätanä buayinä iwäsäumitatque, ii änguä hmanjqä. ³ Inji, tatqä-guäka iquenä, hiyaqä awä iqinjä ämaqä suqä änguanänjä iqä 7 iquau atäunjuä ipiyä! Qu yoqä änguanä äqombu, Dnjä Änguä Iqu iquau kuapänä munätanji epu, ä näqñqä änguä kuapä-tänjä iquauni, atäunjuä ipiyä. Inji ämaqä iqua, buayä iwäsäuqäpñqä. ⁴ Inäqe ne neqä-neuäni, hea ique-ique Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätuätanä, qokä-apäkä iquau, Iqueqä kukñui awä tqauñqunä” ätukuwi.

⁵ Qu e tqanguwinqe, qokä-apäkä eeqänänji kiinjä qe äwiñqce. Inji qu Stipenä iqu, quuvqä heqiyqä yänänäqñqä-tänjä-qu eä, Dnjä Änguä Iqu kuapänä ämunätanqqä ique, atäunjuä ikuwi. Iqutänji, qu Pilipä ique, Plokolusi ique, Nikanolä ique, Timonä ique, Pamnasi ique, Nikolasi ique, iquau atäunjuä ikuwi. Nikolasi iqu Andiyokätanä eä, Israitqä iquautanä hma etanqqä-qe, Goti Hanjuwä Ique qänaknä iqä-qu qänğanä ätimäukqe. ⁶ Qu iquau atäunjuä ipiyi, kuknjuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquauqä hinjuä iqi ätqätekuwi. Inğanı ämaqä kuknjuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iqua, qu wäunjuä tä imäkñqä ätepu, hipa haqeqi äwiyäpu, Naqä Iquenyqä tääqä ätkuwi.

⁷ Inğanı Goti Hanjuwä Iqueuä kukñui, imimä äukqe. Itanji Jerusälemä iunji, qokä-apäkä

quuvqä heqiyqä iqua, kuapänä ätimäukuwi. Hiqäva-imäkqä iquautañä kuapänänjä-pqe, quuvqä eqiyäpu, Goti Hanjuwä Iqueqä kuknjuinqä qänaknä ikuwi.

Qu Stipenä ique a äkiqätäpu, kuknuä ämitkuwinqä

⁸ Goti Hanjuwä Iqu Stipenä iquenji, änguä iwimäkätä yänänäqñqä vqanji, iqu wäunuä ämaqä mimäkqänänjä huitañä-huitañä di, qokä-apäkä awä iqisa imäkminqe. ⁹ Inğanji ämaqä hñqua, Stipenä iqtäñji, kuknuä mäkä enqä-pa äunminjuwi. Ämaqä iinji, Israitqä iquauqä anjä aquväqñqä hñquesañä iquae. Anjä iquenqe, “ämaqä qänğanä wäunuä hinginä äwiminjuwä iquauqä anjä aquväqñqe” ätminjuwi. Anjä iquenji, ämaqä anjä-himqä Sairinisanjä iquatä, anjä-himqä Aleksandiyatanjä iquatä, itanğa qua naqä Silisiyatanjä iquatä, qua naqä Eesiyatanjä iquatä äpaquminjuwi. ¹⁰ Kuknuä mäkä i hunğanjuwä-qe, Stipenä iquenji Dñä Änguä Iqu näqñqä änguänänji vqanji, qu iqueuä kuknui mändi makittqiyqä iminjuwi. ¹¹ Inğanji iqua, ämaqä hñquau-mända kuknuä zä tquanğä, iqua kuknuä quanji, “Ne Stipenä iqu, Mosisi iquenyqätä, Goti Hanjuwä Iquenyqätä, kuknuä quvqä tätqätanji äwiyänjunä” ätukuwi.

¹² Inğanji ämaqä, Stipenä iqtä äkasuwä ätnjuwä iqua, qu ämaqeuqätä, ämaqä naqä iquauqätä, kuknuä-suqenqä näqñqä iquauqätä, äwqe, äwivauqumuatkwi. Inji qu äupiyyi, Stipenä ique a äkiqätäpu, ämaqä miqä naqä eeqänänjä iquauñqä ätuma äukuwi. ¹³⁻¹⁴ Iqi

ätimäupiyi, qu ämaqä quangä-tqä hui ätuma pqaŋguwänga, qu Stipenä iquenyqä tiinjä ätukuwi. “Ämaqä tqu, tiinjä tqaŋgi äwiyäjuna. ‘Ämaqä Jisasi Nasäretqätanjä Iqu, aŋä tquenji qui imäkätä, suqä Mosisi iqu hiŋuiqänä änätaŋkqeunji, hui-mända iwäsäuniqeqä.’ Iqu iinjä ätqa äpätŋqe, hiqäva-imäkqä aŋiunqätä, neqä kukŋuä-suqenqätä, kukŋuä quvqä ätätŋqe” ätukuwi. ¹⁵ I tqaŋguwänga, ämaqä iqi äpmapiyä iqua, qu eeqänäŋi, Stipenä ique hiŋuä yänänäŋqä äqunäpiyi, iqueqä hiŋeŋuä iunji, enätqä hŋqueqä hiŋeŋuä enqä-pa äqunjuwi.

7

Stipenä iqu, ique kukŋuä ämitkuwä iquau, kima ätukqenqä

¹ Ingaŋi hiqäva-imäkqä naqä iqu, Stipenä ique yatŋqä tii äwikqe. “Ii naqä-qakuätanä, quangätanä?”

²⁻³ Iqu e tqaŋga, Stipenä iqu, “Tatqä-guäkendä apiqukuendä, qätä nyipiyä” ätukqe. “Neyaqä awiŋu Aprähämä iqu, aŋä-himqä Harenä iunqä mäwqä, qua Mesäpotemiya iu yqänä pmetanğa, Goti We-hunqä Kuapätanjä Iqu, ique äwimetä, ‘Si tqä qua täutä, tqä näueqä täutä ävämetnä, qua Nyi ämäktquamqä dunqä uvä’ ätukqeqä. ⁴ Ingaŋi Aprähämä iqu, Kaländiya iquauqä qua iu ävämaŋi, iqu äwätä aŋä-himqä Harenä iu äpmakqeqä. Iqisaŋi, iqueqä kaniŋu äpäkoŋganğa, Goti Hanjuwä Iqu ique qua he äpmeŋuwä täunqä

ändowatkqeqä. ⁵ Iqu täqi timäuqanğa, qua näweqä metñqe, Goti Hanjuwä Iqu qua hui mäwqä itä, 'Qänakndanı Nıi qua tä tqätä, tqä taqä-tawäkauqätä hetapmniñqeqä,' ätukqeqä. Goti Hanjuwä Iqu, Aprähämä iqu ymeqä maeqä pmetanğa, kukñuä iñi, inğa ätukqeqä. ⁶ Itanğa iqueni, tiñä-pqä inä ätukqeqä. 'Tqä taqä-tawäka epqä iqua, qu äwäpu, qua ämaqä hñquauä-tänä iqi pmapnuwiqä. Ämaqä iqiñä iqua, iquauñi, quwqä wäunuä-wiyqä hiñgiñqä-qua pmapñqä iwimäkäpu, quvqä itqueqäpnuwiqä. Inyänä wimetqätanguti, quväukuä 400 e pmetpnuwiqä. ⁷ Qänakndanı ämaqä suqä quvqä e itquamipqä iquauñi, Nıi hanä-iqä wimniqeqä. Inğanı tqä taqä-tawäka iqua, qua iunı ävämapiyi, täqinqä äpäpu, Nyaqä yoqe, haqeqä ämamäupu, pmapnuwiqä' ätukqeqä. ⁸ Iñä ätuäqetani, tiñä ätukqeqä. 'Nıi kukñuä ätätmä eqäqä tä, i witäniñqä, Nıi si suqä huiwä häuä ktäuqe ktapmqänä.' Aprähämä iqu näqñqä iñä ämeqe, apäki Aisakä ique ämikqeunı, hiunı 8 päwqanğa, ymeqä iqueqä huiwi häuä äktäukqeqä. Inı Aisakä iqu, Jekopä iqueni asänä imäkkqeqä. Itanı Jekopä iqu neyaqä awäka 12 iquauñi, asänä imäkkqeqä.

⁹⁻¹⁰ Jekopä iqueqä ymeqä iqua, qu kängua Josepä iquenyqä wiunqä ipu, ique, ämaqä huiziquau, mbqä mapñqä vqanğuwänğa, iqu Isipä iunı, wäunuä-wiyqä hiñgiñqä-qu äpmamiñqeqä. Inğanı Goti Hanjuwä Iqu, iqtä anä äpme, hanä-iqä eeqänanı huätä ämätnämäutä, yätamäkkqä äwimiñqeqä. Iqu

ique näqñqä änguänäñi vqanji, ämiqä naqä Isipä iutanjä iqu, iquenyqä winğanji, ique atäunjuä äwikqeqä. Iqu Isipä iu ämaqä naqä äpmetä, ämiqä naqä iqueqä nätmätqä eeqänänjä anjä iunjä-pqe, ämimiñqeqä.

¹¹ Qänakndani qua eeqänänjä Isipä iunitä, Kenanä-pqä iunitä, buayä dä naqänänjä timäuwğanji, ämaqä-pqe hanjä-iqä naqä meqanğuwänğa, neyaqä atqä-awäka-pqe, buayä mämoqumueqä imiñuwıqä. ¹² Inğanı Jekopä iqu, 'Kuä-witqä Isipä du äwinä' tqanğä äwiyäqe, iqu neyaqä awäkaunı, Isipä iunqe kiñganäñi ändowatkqeqä. ¹³ Qu anğunı Isipä iunqä uwqanğuwänğanı, Josepä iqu qutaqaunı, 'Nyi Josepä iqunjqä' ätukqeqä. Ämaqä miqä naqä iqu, Josepä iqueqä kanmqätä, kutaqä-känğüäkaunqätänı, inğanä näqñqä ekqeqä. ¹⁴ Inğanı Josepä iqu, kaniquenyqä kukñjuä ändowatätä, iqu iqueqä ämaqä iquatä, Isipä iu anä pmapñqä itumakqe. Qokä-apäkä eeqänänı, 75 äwokuwiqä. ¹⁵ Inğanı Jekopä iqu, Isipänqä e äquveqäkqe, qänakndani äpäkonğqeqä. Itanğa neyaqä awiqukua-pqe, inä äpäkonğuwıqä. ¹⁶ Iquauqä huiwi, anä-himqä Sekemänqä anğü äma äpäpu, qua äptekuwiqä. Ämaqä qua ptñqä Sekemä iunı, hiñuiqänänı Aprähämä iqu, Hamo iqueqä ymeqä iquau mbqä ikqeqä.

¹⁷ Nätmätqä tä, Goti Hanjuwä Iqu, Aprähämä ique qänğinğa ätukqä-pa timäutñqä itqätanğa, Isipä iunı, ämaqä Israitqä iqua kuapänä eqiyämanğuwıqä. ¹⁸ Inğanı, ämiqä naqä, Josepä iquenyqä maqñqä hñqu, Isipä iu äpmakqeqä.

19 Iqu neyaqä atqä-awäkau quangä enqä-panä imäkätä, suqä quvqä itquetä, yänänäqñqä tquanji, iqua ymeqä dänjä iquauni, yäpaqä mängisa äpäkombñqä ämatnämäuminjuwiqä.

20 Hea injani, Mosisi iqueqä känai, ique ämikqeqä. Goti Hanjuwä Iqu, 'ymeqä tqü änguiqä' knuä äwikqeqä. Qu iqueni, qanüä hñquaqui-hñque päwqanqanqä, kaniqueqä anjä iunji, änguänänjä ämiminjuwiqä. 21 Qänakñi, qu yäpaqänngisa matnämäuqanquwännga, ämiqä naqä iqueqä meqi ämetä, iqueni iyyqä ymeqä enqä-pa ämiminqeqä. 22 Isipä pmeqä iqua, iquauä näqñqä eeqänänji ique ämotqueqanquwännga, iqu naqä-qu eätä, kukñuä änguänänjä tqä-qu eätä, wäunjuä yänänäqñqä imäkkä-qu ekqeqä.

23 Iqueqä quväukui 40 ae äpäwqanqani, iqu, iqueqä käyämaqä Israitqä iquaunqä knuä indqänätä, hinjuä qunätñqä äukqeqä.

24 Iqu äwäqe, ämaqä Isipätanjä hñqu, Israitqä hñque quvqä itquetqätanji äqunäqe, Israitqä ique yätamäkkä ävätä, Isipä pmeqä ique quvqä kima ävätä, pizqä äpäkkqeqä.

25 Iqu e imäkätäqänqani, knuä tiinjä äwiminqeqä. 'Israitqä iqua nyinyqe, näqñqä tiinjä mapñqäuä. "Goti Hanjuwä Iqu Mosisi iquesa, ne änewewqatänqiyä." ' Inäqe qu iinjqe, maqñqä eminjuwiqä. 26 Hiunji awinqani, iqu Israitqä hñquaqu mäkä hunätqätanqinyä äqunäqe, iquaqu äwqä naqä-hñqunä nyiyñqä itamäkätñqä äwinyätä, 'Äi, sunqä mäkä hunätqäninyqä? Qenquengiyqä' ätukqeqä.

27 I tquanga, huizique quvqä itquaminqä iqu, Mosisi ique ävqutäwqatätä, 'Si, ne ämineyätinä, jänä inemäktñqenqe, tqu äktqäwä? 28 Huäqini si ämaqä Isipä pmeqä ique äpäknä-pa, tängani nyi-pqe pizqä bäktñqätanä?' ätukqeqä. 29 Ii tquangqenqe, Mosisi iqu Isipä äväma, qua Mitiyänäñqä zä äwäqe, qua huitanjä-qu eä, iqi äpmaminqeqä. Iqu iqi äpme, ymeqä qokä hñquaqu eämakqeqä.

30 Inğani quväukuä 40 ae äpäwqanga, enätqä hñqu, Mosisi ique wimetñqä äquvepätä, anä avqñqä imä, qoqonä Sänai iunı, zä wänqä hmbiyqä äpa iuta, tä hänaqä sätqätangqä yäpä inğisa äpmakqeqä. 31 Mosisi iqu hiñuä iñä äqunäqe, kñuä kuapänä indqängqeqä. Iqu hiñuä äñğänä qunmätä qäqıqi päwqanga, Goti Hanjuwä Naqä Iqu, iqueni tiñä ätukqeqä. 32 'Nyi tqä tawäka, Aprähämä iqueqä, Aisakä iqueqä, ä Jekopä iqueqä, Goti Hanjuwä Iğunjqä.' I tquanga, Mosisi iqu yäunjuä-yäunjuä itä, hiñuä qunqänqe zä äwiñgqeqä.

33 Iqu i imäqanga, Naqä Iqu tii ätukqeqä. 'Qua si pämä ätqäunıni, ii Nqeqä. Iiñiqe, si tqä yukä ämuasmäni huätä hiquveyä. 34 Nyaqä ämaqä iqua, Isipä iunı, hanjä-ıqä ämepu tääqä dqangıwi, Nyi hiñuä äqunätmä, qätä ae äwiyänänä. Iñä etangi, Nyi, Isipä pmeqä iquauqä hipa iuta, anğı itmamqä äpqänä. Tängani si Isipänqä anğı utñqä äkndowatqänä,' ätukqeqä.

35 Mosisi iqueni, Israitqä iqua kiñganäni hñgisänä itquepu, 'Si ne ämineyätinä jänä

inemäktnqenqe, tqü äktqäwä?’ ätukuwä-qenjä-qe, Goti Hanjuwä Iqu iqueni, iquau ämitä, anqumä ätuma päniñqä ändowatkqeqä. Enätqä, zä wänqä iu ätqäukqä iqu, Mosisi iqu wäunüä imäkätñqä yätamäkqä vquätñqä, Iqu ändowatkqeqä. ³⁶ Isipä iutä, eqä-pñä häñesqä iutä, anä avqñqä iutä, Mosisi iqu wäunüä huitañä-huitañä ämaqä mimäkqänänjä di imäkätä, ämaqä iquau ämitimäukqeqä. Anä avqñqä iunji, qu quväukuä 40 äpmaminuwiqä. ³⁷ Ämaqä iinjä iqunä, Israitqä iquau tii ätukqe. ‘Ämaqä hiñuä-tqä nyi enqä-panä-qu hiätñqenqe, Goti Hanjuwä Iqu, hiqä hita-hingua hñque, atäunüä väniqeqä.’ ³⁸ Itanğa neyaqä atqä-awäkiqä, anä avqñqä iunji, aquvä äqambu pmetanquwänğanji, Mosisi iinjä iqunä iquatä anä äpmaminuwiqä. Ga qoqonä Säñai yätunji, iqutä, enätqä hñqutä, kukñuä ätkiyiqä. Goti Hanjuwä Iqueuä kukñuä häñä-pmeqä-tänji ämakqe, ne awä änatqa pñäpnuwänqä ämakqeqä.

³⁹⁻⁴⁰ Iqueni neyaqä awäkiqä, qätä wiyqänqä mäwiñqä itä, hñgisanä itquepu, Isipä iunqä anqu unqä kiinjä äwinyätä, Aronä ique tiinjä ätukuwiqä. ‘Ne maqñqeqä. Mosisi, ne Isipä du inetmakqä iqueni, squä wimequtiyä? Inji hiñuiqä nemepu, häñaqä duta näquataupñqä, si, nenyqä goti hñqua imäkiyä’ ätukuwiqä. ⁴¹ Inğanji qu golqä hui ämepu, goti quanğa bulumäka meqä enqä-panä hñque imäkäpu, iquenyqä hiqäva äqiyäpiyitanji, goti iquauqä hipaetä imäkkuwiñqä aquvänä iminjuwiqä. ⁴² Iiññqe Goti Hanjuwä Iqu,

iqua mäptqä iquenyqätä, qanüä iquenyqätä, qätäqueqä iquaunqätä, aquvänä ipu, qonä qäyä woktäpñqänä tuwä äwiyätä, hiñuinä äqunqeqä. Ii ätimäukqenqe, hiñuä-tqä iquauqä bukä iunji, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui tiñä äqänänä.

‘Israitqä iquenä, he anä avqñqä du, quväukuä 40 äpmapiyänganji, he bulumäka, sipsipqä, meme, tä ikepu, hiqäva äqämiñuwi, Nyinyqä äyä äqämiñuwätanä? Ii oeyqä.

⁴³ *He goti quanqä iquaquinyqä qonä woktäupñqe, Molekä iquenyqä namnä anä ämätäpu, Repanä iquenyqä qätäqueqä enqä-panä ktqä imäkkuwiqä. Nätmatqä iquaqiñji, he qäsä äma ikämiñuwiqä. Injä iqanquwiñqe, Nyi Bapilonä-tänjä inqisanqä huätä hendowatmniqeqä,* äqänänä” ätukqe.*

⁴⁴ *“Neqä awäkiqua, qu anä avqñqä iu äpmapiyänganji, Goti Hanjuwä Iqueqä namnä anä kuiñä-tänjä äpmamiñuwiqä. Namnä anä iqueni, Goti Hanjuwä Iqu iquaunji, kukñuä naqä-qakui äwimiñqeqä. Qu anä ique ämätäpiyänganji, nätmatqä eeqänäñji Goti Hanjuwä Iqu, Mosisi ique ämotquakqä-pa imäkmiñuwiqä. ⁴⁵ Qänakndanji iquauqä ymeqä iqua, anä iqueni ämapiyi, qu Josuwa iqtä, ämaqä hñquauä qua mapñqä qäsä äma äpkuwiqä. Inqanji Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä qua iu äpmamiñuwä iquau huätä väqiyqanqa, qu anji ii ämätkuwi, ämiqä naqä Dewiti iqu äpmetäqänqanqä ämimiñuwiqä.*

* 7:43 Amosi 5:25-27

46 Dewiti iqu, Goti Hanjuwä Iqu änguänänjä iwimäkätqätangqenqä, iqu Iqueni, 'Jekopä iqueqä Goti Hanjuwä Iquki, nyi Sinyqä anjä änguänänjä hñqu mätmqänä, hiñuinä ñqänyä,' ätukqeqä. 47 Dewiti iqu iinjä ätukqä-qe, Solomonä iqu-mända Goti Hanjuwä Iqueqä hiqäva-imäkkqä anji, qe ämätkqeqä. 48 Iinjä etangqä-qe, ämaqä iqua anjä ämätpqä iunji, Goti Haqä Yätutanjä Naqä Iqu mäpmeqä yänä. Ii hiñuä-tqä iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä äqäkkqä-paniqä.

49 *'Ämaqä naqä iqua, zä-hawä iu quamä äpmeñuwä-pa, Nyaqä zä-hawi, qäukuiqä. Itanga quae, Nqä yuki qutati haqeqi äumä äpmeñänä. He Nyinyqä anji, äkitani mätpñqäwä? Nqä anjä hapä pmeqänqeqe, äñgi mätnänä? 50 Nätmatqä eeqänänji Nyaqä hipaetanä imäkkqeqä,'† ätätä äqänänä"* ätukqeqe.

51 Inganji Stipenä iqu, ämaqä miqä naqä iquaunji, tiñji inä ätukqeqe. "He ämaqä hñgisanä iquenyqä. He Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä maeqiyqä ipu, Iqueqä kukñui qätä mäwiyqä iquenyqä. Ii tiñjqä. Hiqä tawäkiqua hiñuiqänä imäkmiñuwä-pa, he Dñä Äñguä Iqueni, hea ique-ique hñgisanä itquetqänjuwiqä. 52 Hiqä tawäkiqua, hiñuä-tqä hiñuiqänä äpmamiñuwä iquaunji, eeqäpnä quuvqä iwimäkmiñuwä. Itanga 'Ämaqä Jänänänjä Iqä Iqu, äpaniqeqä' ätmiñuwä iquaunjä-pqeqe, qu pizqä äyä äpäkkuiwiqä. Inji Ämaqä Jänänänjä Iquenyqeqe,

† 7:50 Asayä 66:1-2

he täkqä ämaepu, pizqä ae äpäkkuwiqä. ⁵³ He Goti Hanjuwä Iqueuä kukñuä-suqe, enätqä iquauqä hipa iutani, ae qäyä ämakuwänqä, qänaknäni miqä itqänjuwenjqä” ätukqe.

Qu Stipenä ique, hikä äpäkkuwiñqä

⁵⁴ I tquangi äwipiyyi, ämaqä miqä naqä eeqänänjä iqua, iquenyqä äwqä quvqä äwinyätä, hiqunani mañgtäsqukuä ämäukuwi. ⁵⁵ Ii iqanguwänga, Dñä Änguä Iqu Stipenä iqueni kuapänä muñganga, iqu hiñui, qäukuä haqä yätu ämäqunäqe, nätmätqä, Goti Hanjuwä Iqueqä yänänäqñqä motqueqä witañgqätä, Jisasi Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä hipa ämuangisa tqäutañgqätä äqunqce. ⁵⁶ I äqunäqe, “Hiñuä qumbiyä! Nyi qäukuä qñqanä äütänätanqgätä, Ämaqeucä Ymeqä Ekqä Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä hipa ämuangisa tqäutañgqätä, hiñuä äqunänänä” ätukqe. ⁵⁷ I tquanga, iqua mañä yänänäqñqä ätäpu, qätä a äpmuäknäpu, pämä ätqäupu maqänä äupiyyi, Stipenä ique a äkiqätkuwi. ⁵⁸ Ique a äkiqätpiyyi, anä-himqä yäpaqä mäñgisa ätuma äpäwäpu, hikä pizqä äpäkkuwi. Qu iini mimäkqänga, ämaqä hänänqatqä quangä ätukuwä iqua, iquauqä gquä quäuqe äquvätäpu, hikñä hñqueqä yukätänä qäqiqi ekuwi. Iqueqä yoqe, Soli ique. ⁵⁹ Qu Stipenä ique hikä pizqä pästätanqguwänga, iqu tääqä ätätä, “Nqä Naqä Jisasi Iquki, nqä quuvqe indmayä” ätukqe. ⁶⁰ I ätuäqetani, iqu qonä äuktäutä, tääqä yänänäqñqä, “Naqä Iquki, Si iquauqä suqä quvqenqce, kima mäwqä panä!” ätukqe. E ätuäqetani, äpäkonqce.

Qu Stipenä ique suqä tä
iwimäkqanġuwänġanġi, Soli iqu, “Qäyunä äyä
imäkqäuä” knuä äwikqe.‡

8

*Soli iqu, quuvqä heqiyqä iquau qui imäkätġqä
ipäqäkqenqä*

¹ Hiunġi Stipenä ique äpäkkuwänġanġi,
Jerusälemä iunġi, ämaqä, Naqä Iqueqä yoqeu
aquväqġqä iquau, quvqä itquapġqä ipäqäkuwi.
Quvqä e iwitqueqa uwqanġuwänġa, qu
eeqäpnä, qua Jutiya iunġätä, qua Sämalija
iunġätä, zä im-imä äwekuwi. Ämaqä Jisasi Iqu
kukġuä awä tuäkiqäpġqä ändowatkqä iquanä
zä mäwqä ikuwi. ² Qu Stipenä ique pizqä
päsqanġuwänġa, ämaqä suqä Goti Hanjuwä Iqu
äwinyätanġqä iunä qänaknä iqä hġqua, iqueä
huiwi qua äptepiyi, knuä naqänänġä äqäkuwi.
³ Inġaqe Soli iqu, ämaqä, Naqä Iqueqä yoqeu
aquväqġqä iquauġi, quvqä itquetġqä ipäqäkqe.
Iqu iquauqä anġä eeqänänġä iu äwimayäkitä,
yäpä inġisa äwätä, qokä iquautä, apäkä iuautä,
eyqiyäma äwätä, guä äkiqiyäminġe.

Qu, Sämalija iu kukġuä awä ätuminġuwinqä

⁴ Qokä-apäkä zä äwekuwä iqua, kukġuä
änġuänänġi awä ätuäkäminġuwi. ⁵ Iquautanġä
Pilipä iqu, anġä-himqä Sämalija iunġä äwiqe,
Kraisii Iquenyqä kukġuä änġui, iqi awä
ätuminġe. ⁶ Qokä-apäkä kuapänänġi, qu

‡ **7:60** Kukġuä tqe, 8:1 iquesanġiyi. Näqġqä-tänġä iqua, ii 7:60
qäsä etanġqenġe, ii änġuänänġiqä indqänätqänġä.

Pilipä iqueuä kuknuä qätä äwiyäpu, iqu nätmatqä ämaqä mimäkqänänjä di imäkqanji äqumbiyinqe, iqueuä kuknui, qätä änguänä äwipu äpmaminjuwi. ⁷ Ii tiinji. Dnä quvqä kuapänänjä iqua, ämaqä iuta zääqä ätäpu ävämeqaungua, ämaqä yänä-a quvqä iquatä, yukä quvqä iquatä, änguä qe imänguwi. ⁸ E imänganğä äqumbiyi, ämaqä anä-himqä iutani, aquvänä qe ikuwi.

⁹ Anä-himqä iunji, ämaqä hñqu äpmaminqe. Iqueqä yoqe, Saimonä ique. Pilipä iqu matimäuqanğani, iqu paaqä huitanä-huitanä imäkätä, Sämaliya pmeqe yäunjuä ipnqä iwimäkätä, “Nyi ämaqä naqunjqä” ätminqe. ¹⁰ E imäkätqätanğqenqä, ämaqä naqä iquatä, ämaqä hiñginqä iquatä, qu, “Ämaqä tq, Goti Iqueuä yänänäqnqe” ätnäpu, iqueqä kuknui qätä änguänä äwiminjuwi. ¹¹ Iqu paaqä hñganqä imäkqa wätqätanğqenqe, qu iinjä iminjuwi. ¹² Pilipä iqu, kuknuä änguä Goti Hanjuwä Iqunä miqä iunqätä, Jisasi Kraisi Iqueuä yoqeunqätä, awä tuätqätanğqenqä, qokä-apäkä qäsäni, qu ‘naqä-qakuiqä’ knuä indqämbiyi, quuvqä eqiyäpu, asnjä ämakuwi. ¹³ Itanğa Saimonä iqu-pqe, “Naqä-qakuiqä” knuä indqänäqe, asnjä ämetä, Pilipä iqu qanä anä ikäminiyi. E ikisiyanğani, Pilipä iqu nätmatqä ämaqä mimäkqänänjä huitanä-huitanä imäkqanji äqunäqe, iqu yäunjuä iminqe.

¹⁴ Ämaqä, Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqäpnqä ändowatkqä, Jerusälemä iu yqänä

äpmaminjuwä iqua, “Sämaliya pmeqä iqua, Goti Hanjuwä Iqueuä kukñui ae ämeqäuä” tqangä äwipiyyi, qu Pitä iquesä, Jonä iquesä, iquau wimaynqä ändowatkuwi. ¹⁵⁻¹⁶ Sämaliya pmeqä iqua, Jisasi Iqueuä yoqeta asnä meqanguwängga, Dñä Änguä Iqu mäwimeqä yqänä etangi, Pitä iqutä, Jonä iqutä ätimäyi, Dñä Änguä Iqu iquau munätñqä, Goti Hanjuwä Ique tääqä ätukiyyi. ¹⁷ Iquaqu tääqä äsuiyyi, hipae ämaqä iquauqä nyuänä haqeqä hiqangiyängga, Dñä Änguä Iqu iquau qe äwimakqe.

¹⁸ Saimonä iqu, iquaqu i iqanginyä, ämaqä Dñä Änguä Ique äyä meqangä äqunäqce, iqu iquaqui mbqä wimätä ikqe. ¹⁹ Iqu iinjä itä, tiinjä qe ätukqe. “Nyi ämaqä hñque hipae haqeqä eqangga, iqu Dñä Änguä Ique meniqa diñqe, qe yänänäqñqä tä, nyi-pqe inä dapinyqä” ätukqe.

²⁰ I tquannga, Pitä iqu kimañi, “Nätmätqä Goti Hanjuwä Iqu ävätñqe, nyi mbqä imqänä’ kñuä äkiyqetani, tqä mbqetä, tqä-täuätä, qui anä imäknyiyñqinyqä” ätukqe. ²¹ “Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä iqini, tqä kñuä indqänqe, jänä hma etangi, Goti Hanjuwä Iqueqä wäunjuä ne imäkätunqeuñi, si anä mäpmeqänäñiqä. ²² Tqä kñui äkunmäknätnä, suqä quvqä tqeñi, ävquatämäutnä, Naqä Iqueuä yätamakqenqä yatñqä wiyä! Si ii imäkñi, Iqu tqä kñuä indqänqä quvqe, huätä makmäunqutiyä, mämakmäuqä yänqutiyä? ²³ Si yänänäqñqenqä hinuä aowä qänätqätangnä äkqänmä, ii äktqänä. Suqä ii, marasiñqä quvqä enqä-pa, saqä kñuä indqänqe qui ikimäkätqänä.

Suqä quvqe, guä enqä-pa kikiqäyäutangi äkqänänänä” ätukqe.

²⁴ I tquanğa, Saimonä iqu kimañi, “Nätmatqä qe ändqiyi mänyimeqä yätñqe, Goti Hanjuwä Iqu hanjuä nyimäkätñqä, tääqä suinyqä” ätukqe.

²⁵ Inğanı ämaqä kukñuä awä siyñqä ändowatkqä iquaqu, Pitä iqutä, Jonä iqutä, nätmatqä hiñuä äqunmiñiyiñqätä, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuñqätä, awä qäpu äsuiyi, iquaqu Jerusälemänqä anğı wiynqä ävämakiyi. Qañä äwäsiyänğanı, Sämaliya pmeqä iuqä anä-himqä kuapänänä iuñi, kukñuä anğui awä ätqäumiñiyi.

Pilipä iqu, ämaqä Aprikatanjä hñque, kukñuä awä ätukqenqä

²⁶ Naqä Iqueqä enätqä hñqu, Pilipä ique tiñä ätukqe. “Si pämä ätqäutnä, Sämaliyatanjä mäwqä ingisanqä äwitnä, hänaqä Jerusälemätanı, anä-himqä Gasa bunqä änyeaqñqeu ätimäutnä quveqäyä!” ätukqe. Hänaqä iqu, qua aväqñqä-tänjä iu änyeaqenä.

²⁷ I tquanğa, Pilipä iqu pämä ätqäutä qe äukqe. Hänaqä iqi ätimäuqe, iqu Itopiya pmeqä ämaqä naqä hñque äqunğqe. Ämaqä iqu apäkä Itopiya iu miqä naqä iyyqä wäunjuä miqetanjä ique. Ämaqä iu pmeqe, quwqä apäkä naqä iinyqe, “Ii kandisiyqä” ätmiñuwi. Ämaqä tqu ya äyänqä-qu eä, iyyqä mbqä eeqänänä miqä ique. Inğanı iqu Goti Hanjuwä Ique qonjä äwoktäutä, Iqueqä yoqä haqeqä mamäutñqä Jerusälemänqä äpkqe.

²⁸ Jerusälemä iu ae äpmeqetanı, anğui wätñqä

imäknätä, iqueqä kalisi haqeqi äpme, hiñuä-tqä Asayä iqu bukä äqäkqe, a täuqämanminqe.

²⁹ Inğanı Dñä Äñguä Iqu Pilipä iqueni tiñjä ätukqe. “Si kalisi-tänjä qäqıqi äwätinä, qañä anä winyqä.” ³⁰ I tquanğa, Pilipä iqu, iqu-tänjä qäqi maqänä äwäqe, ämaqä iqu, hiñuä-tqä Asayä iqu bukä äqäkqe, a täutqätanğı äwiyäqe, “Kukñuä iunı kiqä quatinqe, si näqñqä ae ämenyä, ä mämeqä inyä?” ätukqe.

³¹ Ga, ämaqä iqu kimanı, “Ämaqä hma eätqe, kukñuä quatinqe, nyi näqñqä äänä himqäwä? Si äyapätinä, kalisi täu, nyitä quamä anä äpmeyä” ätukqe. ³² Iqu bukä a ätäukqä iunı, tiñjä tnätanğıyi.

*“Sipsipqä äpäkpñqä ätuma äwquwä-pañı, qu iqueni, asä iñjä ätuma äukuwi. Itanğa sipsipqä meqä kiqä ae, ätävätqätanğuwänğa zääqä matqä iqäqä-pa, iqu kukñuä matqä e ikqe. ³³ Qu iqueni, mändi äkittqiyäpu, kukñı qäyunä mämitqä ikuwi. Iqu ymeqä maeqänğa aanqä imäkqanğuwitanı, iqueqä kaqä-kawäkaunqe, matqä ipnuwiqä”** ätä äyä äqänänä.

³⁴ Ämaqä iqu kukñuä tä a qäpu ätäuqe, Pilipä ique tiñjä ätukqe. “Nyi yatñqä äkiyqänä. Ämaqä hiñuä-tqä iqu, tquenyqä ätkqäwä? Iqueqä-kiuänqä ätkqätanä, hñquenyqä ätkqätanä?”

³⁵ Itanı, Pilipä iqu, Jisasi Iquenyqä kukñuä äñguinqä awä ätukqe. Iqu kukñuä, ämaqä iqu a ae ätäukqä quatinqä ganä ätuäqe, kukñuä

* **8:33** Asayä 53:7-8

huizinqä-pqä inä ätukqe. ³⁶⁻³⁷ Iquaqu hänaqeu äwqinjaqänyiyi, eqä hñque ätimäyi, ämaqä iqu, “Hiñuä qunyä! Eqä täqinjqa. Nyi asñi, ämamqätanä, mämeqä imqätanä?” ätukqe.†

³⁸ I ätuäqetani, iqu kalisi miqä iqueni, “Si hosi eyqiyämetnä, iqi pmetñqä imäkiyä” ätukqe. Inğani Pilipä iqutä, ämaqä iqutä, eqä bunqä äwäyi, ämaqä iqueni, Pilipä iqu asñä qe äqäkqe.

³⁹ Iquaqu eqä mämdani äyapätqätanjiyänga, Naqä Iqueqä Dñä Äñguä Iqu, Pilipä iqueni, maqänä ätuma äwekqe. Ämaqä iqu aquvänä itä, iqueqä hänaqeu äwäqe, iqueni anqumä hiñuä mäqunquä ikqe. ⁴⁰ Inğani Pilipä iqu, “Tä nyi anä-himqä Asändotä iu ätqäuänänä” kñuä ämakqe. Iqisani, iqu anä-himqä eeqänänä iunji, Jisasi Iquenyqä kukñuä äñguänänji, awä ätuäkäminqe. Iqu awä e ätquani, anä-himqä Sisariya du ätuäqitimäukqe.

9

Soli iqu kñuä äkunmänkätä, quuvqä eqäkqenqä

¹ Inğani Soli iqu Naqä Iquenyqä quuvqä heqiyqä iquau qui imäkätä pizqä pästätñqä kukñuä yänänäqñqä yqänä ätminqe. ² Itani, iqu hiqäva-imäkkä naqä iquenyqä äwäqe, “Si, Israitqä, anä-himqä Dämaskasi iu pmeqä

† **8:36-37** Pipa Grikä pmeqeuqä kukñuä iu äqänänqä huiñi, kukñuä tiñä-pqä inä ätä äqänä. Pilipä iqu kimanji, “Si quuvqe, hämänänänä eqiñi, asñi iuta matñqinyä” ätukqe. Inji ämaqä iqu, “Nyi, Jisasi Kraisi Iqu, Goti Iqueqä Ymeqä Iqueyqe, quuvqä eqiyätqänänä” ätukqe.

iquauqä, anä aquväqñqä iu miqä naqä iquenyqä, pipa äqiyätinä dapiyâ” ätukqe. Iqu injä tqanğa, iqu pipa iunji, kukñui tiinjä äqiyätä äwikqe. “Soli iqu, qokä-pqä apäkä-pqä Jisasi Iqueqä hänaqä iu wätqätanğuwä iquau ämoqumuetäqe, guä äkiqiyäutä, Jerusälemänğqä ätuma päniqeqä” ätätä äqäkqe.

³ Inğanji Soli iqu, Jerusälemä iu äväma äwäqe, Dämaskasi iu timäutñqä qäqi wätqätanğa, maqänänji qäukuä haqä yätutanjä we-hunqe, nyuauä enqä-panji, ique äwimakqe.

⁴ Wimeqanğa, iqu qua iqi äpäknäqe, ämaqä hñqueqä manitanji, “Soli iquki, Soli iquki, si Nyi sunğä qui nyimäkätqäninyä?” tqanğji äwikqe.

⁵ Injä äwiyäqe, “Naqä Iquki, Si Tqukikä?” tqanğa, kimanji, “Nyi Jisasi Iqunjqä. Ämaqä si qui imäkätqäni, ii Nyinjqä” ätukqe. ⁶ “Inäqe si pämä ätqäutnä, anä-himqä yäpä inğisa paquvä! Iqinji nätmatqä si imäktñinqe, ämaqä hñqu si awä ktänqiyä” ätukqe.

⁷ Ämaqä, Soli iqutä anä äuminjuwä iqua, qu ämaqä-que, hiñuä mäqunquä maninä tqanğji äwipiyyi, kukñuä matqä ätqäuminjuwi. ⁸ Inğanji Soli iqu ivatuwänäqe, hiñuä äqänäqä-qe, iqueqä hiñui hea äwäkqe. Injä wimeqanğa, qu ique Dämaskasi iunğä, a qe ämäusqanğa äukuwi. ⁹ Iqinji, iqueqä hiñui hea yqänä witanğji, iqu buayätä, eqätä, manğä, hiunji hñquaqui-hñque äpmaminqe.

¹⁰ Dämaskasi iunji, ämaqä Jisasi Iquenyqä qu-uvqä heqiyqä hñqu äpmaminqe. Iqueqä yoqe, Anänasi ique. Iqu wätqä enqä-panjä äqunätä,

Naqä Iqu, “Anänasi iqukiyä” tquanği äwiyäqe, “Nyi täqi äpmejänä” ätukqe.

¹¹ I tquanğa, Naqä Iqu, “Si pämä ätqäutnä, hänaqä qu, ‘Jänäniqä’ ätätqänuwä iunqä uvä” ätukqe. “Iqini, ämaqä, Jutasi iqueqä anju pmetanğqä hñquenyqä qävqä itnä wimayä! Iqu anä-himqä Tasusi iutanu eä, iqueqä yoqe, Soli iquvi. ¹² Iqu Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätätä, wätqä enqä-paņi tiinğä äqunğqeqä. Ämaqä hñqu, iqueqä yoqe Anänasi iqu, yäpä yänğisa äwimetä, iqueqä hiņui anğumä anğua qänätñqä, hipae haqeqi wiyätqätanği äqunğqeqä” ätukqe.

¹³⁻¹⁴ I tquanğa, Anänasi iqu, “Naqä Iqukiyä, ämaqä iquenyqe, nyi, ämaqä kuapanänğä iqua, tiinğä tqanğä äwiyänğeqä. ‘Iqu Jerusälemäņi, Tqä ämaqä iquauņi, suqä quvqä itquakanı, itanı täqinyqä pätnqe, hiqäva-imäkqä naqä iqua, “änğuiqä” tqanğä, äpäqe, ämaqä, Tqä yoqenğä quuvqä eqiyäpu, haqeqä äkivauqumuatätqänuwä iquau, guä kiqiyäutñqä äquvepqeqä’ tqanğä, äwiyänğeqä” ätukqe.

¹⁵ Iwä, Naqä Iqu, “Si qanğä uvä” ätukqe. “Ämaqä iinğä iqu, Nyaqä wäunjuä-nyiyqä hiäninğä, Nyi atäunjuä ae iqäqeqä. Iqu, ämaqä Israitqä iqua qäyä etanği huizi iquautä, anä-himqä iutanğä miqä iquautä, Israitqä iquautäņi, Nyaqä yoqenğä awä tquätñqeqä. ¹⁶ Iqu Nyaqä yoqenğä awä ätuätäqetanı, hanğ-iqetä, tñğä-hunğqetä mequätñqä etanği ämotquamqeqä” ätukqe.

17 Inğanı, Anänasi iqu äwäqe, anä yäpä ingisa äpaquväqe, iqueqä hipae, Soli iqueqä haqeqi äwiyätä, tiñä ätukqe. “Tasi-gua Soli iquki, Naqä Jisasi, hänaqä si pätqätanğnä iu äkimeqä iqu, sinyqä änändowatqi. Si hiñuä anğumä qnğanğti, Dñä Änğua Iqu kuapänä kimetñqä diñqä änändowatqiyä” ätukqe. 18 Iqu iñä tquanğa, maqänäñi, nätmatqä hiñuä hea iwomäkmiñqe, qua mäñi päkñganğa, iqu hiñuä anğumä anğua qe äqänğqe. Inğanı iqu pämä ätqäuqe, asñä qe ämakqe. 19 Iñä iäqetanı, iqu ymisañä änätä, iqueqä yänänäqñqe, anğumä qe äwimakqe.

Soli iqu, kukñuä anğui, Dämaskasi iu awä ätumiñqä

Soli iqu hiñuä hiñquañi, quuvqä heqiyqä iquatä, Dämaskasi iu anä äpmamiñuwi. 20 Iqu äpakänä mäpmeqä maqänä ikitä, Israitqä iquauqä anä aquväqñqä iu äpaquvätä, “Jisasi Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqeğä” ätuäkämiñqe. 21 Ämaqä qätä äwiyäpiyä iqua, qu eeqänäñi yäñuä ipu, tiñä ätmiñuwi. “Jerusälemäñi, ämaqä, Jisasi Iqueqä yoqenqä quuvqä eqiyäpu, haqeğä mamäuqä iquau, qui imäkätñqä iqu, ämaqä tä, qäqueqä. Itañi täqinyqä anğumñi, täqisanä hiñquau guä äkiqiyäütä, hiqäva-imäqğä naqä iquauñqä ätuma womätä, äquvepqiyä” ätmiñuwi.

22 Inğanı, Soli iqueqä kukñuä tqe, yänänäqñqä ätimäütä, Jisasi Iquenyqe, “Iqu Kraisi ämaqä mitñqä Goti Hanjuwä Iqu ätekqä Iquvqä,” awä jänä ii ätumiñqe. Iqu e tquanğqenqe, Israitqä

Dämaskasi iu äpmaniñuwä iquauä kñuä indqänqe, änä mindqänqä ipu, kukñuä matqä ikuwi.

Soli iqu, hañä-iqenqä mäwiñgangi, Dämaskasi iu ävämaqenqä

²³ Hiunji kuapänä ae äpäwqanğa, Israitqä iqua aquvä äqänäpu, Soli ique pizqä päkñqä kukñuä naqä-hñqunä imäkuwi. ²⁴ Nätmatqä iinqe, Soli iqu näqñqä ämaqe. Hiunjingatä, heatqänqatä, Israitqä iqua, ique pizqä päkñqenqe, aña-himqä iunji, hänaqä eeqänänjä iu, wiwä äqiyäqämamiñuwi. ²⁵ Iinjä etanği, ämaqä, Soli iqu ämotquamiñqä iqua, iqueni heatqänğa aña-himqä täkñä quäuqänänjä yätunqä ätuma epiyi, iqu hiqokä-qa naqänänjä iu mñganğa, guä äqiyäpiyi, täkñä yäpaqä mäjgisa äqiyäümäwatkuwi.

Soli iqu, Jerusälemä iu äpmaniñqenqä

²⁶ Qänakndani, Soli iqu, Jerusälemä iu ätimäuqe, iqu ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqä iquatä, aquvä anä qämbñqä imäkmiñqe. Iqu injä itqätanğa, iqua, “Iqu quuvqä eqiyqiyä” tqanğa äwiyäpiyä-qe, eeqänäni, “Quanğiqa” kñuä vqanği, iquenyqä zä imiñuwi. ²⁷ I etanği, Banäpasi iqu, ique, ämaqä Jisasi Iqu kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquaunqä, ätuma äwäqe, iqu iquaunji, Soli iquenyqä kukñuä awä ätukqe. Iqu hänaqä iqi äwätäqänğa, Naqä Ique hiñuä äquñqenqätä, Naqä Iqu ique kukñuä ätukqenqätä, itanğa Dämaskasi iu äpmeqänğa,

Jisasi Iqueqä yoqenqä kuknuä awä yänänäqñqä ätuminqenqätä, ätukqe.

²⁸ Inğanı Soli iqu, iquatä Jerusälemä iu anä äpmapu, qañä ikipiyänğanı, iqu zä miqä, Jisasi Iqueqä yoqenqä kuknuä awä ätuminqe. ²⁹ Iqu Israitqä Grikä iquauä kukñuinä tqä iquatä, kuknuä mäkä äunminjuwi. İnjä ipiyitani, qu ique pizqä päkpnqä iminjuwi. ³⁰ Kätäkänğüäkiqua, qu iininqä näqñqä ämapiyi, ique anä-himqä Sisariya bunqä ätuma äwäpiyi, iqisanı anä-himqä Tasusi iunqä ändowatkuwi.

³¹ Inğanı qua Jutiya pmeqä, qua Galili pmeqä, qua Sämaliya pmeqä, Jisasi Iqueqä yoqenqä aquväqñqä iquauñi, ämaqä huizi iqua hanä-ique mävwä iqanğä, qu äwqä hanjuä imbu, anğüä äpmaminjuwi. Dñä Anğüä Iqu, iquauqä äwqeunı, yänänäqñqä iwimäkqanği, qu suqä Naqä Iquenyqä qänaknä iqä iunä, äpmaka äuminjuwi. İtanga ämaqä kuapänä quuvqä eqiyäpu, huizi iquatä aquvä anä äqänminjuwi.

Pitä iqu, Aniyasi ique anğüä iwimäkkqenqä

³² Pitä iqu, eeqänänä iu äkoquväkiqinjaqänäqe, anä-himqä Linda iu ätimäuqe, Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä iqi äpmaminjuwä iquau äwimakqe. ³³ Anä iunı, iqu ämaqä hñqu, iqueqä yoqe Aniyasi iqu, pmetanği äwimakqe. Iqu yuki nñüä-tänä eä, iqueqä yquvanä iunä pmetanği, quväuкуä 8 ämäwqätäukqe. ³⁴ Pitä iqu ique äwimeqe, tiinjä ätukqe. “Aniyasi iquki, Jisasi Kraisi Iqu si anğü anğüä ikimäkqiyä. Si ävautnä, tqä yquvani, jänä imäkiyä.” I tquanğanı, iqu maqänä qe

ävaukqe. ³⁵ Inğanı ämaqä eeqänänjä, anä-himqä Lindatanjä iquatä, quauñuä Salonä pmeqä iquatä, Aniyasi ique hinuä äqumbiyi, qu kñuä äkunmäknäpu, Naqä Iquenyqä quuvqä eqäkuwi.

Pitä iqu, Tapita ävauqumuatkqenqä

³⁶ Anä-himqä Jopa iuñi, apäkä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqä hui äpmamiñqe. Iiyqä yoqe, Tapita. Yoqä iinji, Grikä iquauqä anä-kukñuiiu, qu “Dokasiyä” ätmiñuwi. Hea ique-iqueni, ii suqä anğanänäni imäkätä, ämaqä nätmatqänqä äwa iqanğuwä iuñi, yätamäkqä vqä iiyi. ³⁷ Pitä iqu, Linda iu yqänä pmetanğa, ii täñä-yaqä äwimeqe, qe äpakoñqce. Itanğa qu iyyqä huiwi, asñä äqiyäpu, anä hiqñqä haqä imä ekuwi. ³⁸ Anä-himqä Jopa ii, anä-himqä Linda-tänjä qäqiqiyi. Ämaqä quuvqä heqiyqä iqua, “Pitä iqu Linda iu äpmenä” tqanğä äwipiyi, qu ämaqä hñquaqui, “Linda pmeqä iqua, ‘Iyää, si äpakä miqä, nenyqä maqänä biyä’ ätqäuä” suiynqä diñqä, ändowatkuwi. ³⁹ I tquanğiyänğa, Pitä iqu ivatuwänätä, iquaqutä qe äkuwi. Iqu äwimeqanğa, qu anä hiqñqä yätunqä ätuma äpekuwi. Yätqänji apäqñqä eeqänänjä iua, Pitä iqu-tänjä iqi pämä ätqäupu, kñuä äqiyäpu, gquätä, ämuasmänqätä, Dokasi hänjä äpmeqänğa imäkkqe, ämotquakuwi. ⁴⁰ Qu i iqanğuwänğa, Pitä iqu eeqänänjä iquauñi, yäpaqä mänğisa ändowatäqe, qonjä äuktäutä, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätukqe. Inğanı iqu apäkä pizqä i witanğqä inği, hiqumuanjä äwiyäqe, “Tapitauä, si vayä” ätukqe. I tquanğa,

ii hiñuä äqänäqce, ique hiñuä äqunätä, pämä qe äpmakqce. ⁴¹ Ii pmeqanğa, iqu hipae a maqätqanğa, ii pämä ätqäukqce. E tqäuqanğa, iqu Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä iquautä, apäqñqä iuautä, tääqä ätuätumeqetani, Tapitai hänä pmetanği ämotquakqce. ⁴² Iinqe, Jopa pmeqä eeqänäni, qätä äwipiyyi, kuapänäni Naqä Iquenyqä quuvqä eqäkuwi. ⁴³ Inğanı Pitä iqu Jopa iunı, hiunji kuapänä, ämaqä, yaqueqä huiwiu wäunjuä imäkqä hñqu, iqueqä yoqe Saimonä iqutä äpmaminjiyi.

Pitä iquenqätä, Koniliusi iqenqätä (10:1-11:18)

10

Enätqä hñqu, Koniliusi ique äwimakqenqä

¹ Inğanı ämaqä hñqu, iqueqä yoqe Koniliusi iqu, anä-himqä Sisariya iu äpmaminqe. Iqu Romätanä mäkä-iqä, qu “Italisanä iquayqä” ätminjuwä, ämaqä 100 iquau miqä naqä iquvi. ² Iqutä, ämaqä iqueqä anä iu anä äpmapiyä iquatä, qu Goti Hanjuwä Iqueqä äwinyänqeunı qänaknä ipu, Goti Hanjuwä Iqueqä yäpä iqinyä äpmaminjuwi. Ämaqä nätmätqänqä äwa iqanğuwä iquauñı, iqu yätamakqä kuapänä ävätä, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä hea ique-ique ätätä äpmaminqe. ³ Hiunji hñqueni, mäptqä äwitñqä ti pmetanğa, iqu wätqä enqä-panä iunı, Goti Hanjuwä Iqueqä enätqä hñqu ätnänäqinyä quvepqanği äquñgqce. Enätqä iqu ique äwimeqe, “Koniliusi iqukiyä” ätukqce. ⁴ I

tqanğa, Koniliusi iqu zä itä, hinuä yänänäqıñqä äqunäqe, “Naqä Iqukiyä, änäänqäwä?” ätukqe.

Kimäñi, “Si Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätätnä, ämaqä nätmätqänqä äwa iquanguwä iquau yätamäqä ävätqätanğni, Iqu hinuä äkqänätä, sinyqä kñui ae ämenä” ätukqe. ⁵ “Tänğani si ämaqä hñquau, anä-himqä Jopañqä dowatıyä. İnı iqua, ämaqä hñque, iqueqä yoqe Saimonä ique, iqueqä yoqä huizi Pitä ique, ätuma pññqe. ⁶ Iqu Saimonä yaqueqä huiwiu wäunjuä imäqä iqueqä anju äpme. Iqueqä anı, eqä-pñä manä iqi ämätnänä” ätukqe.

⁷ Enätqä e ätukqä iqu vämeqanğa, Koniliusi iqu, iqueqä anju wäunjuä iqä iquautanä hñquaquisä, mäkä-ıqä, ique yätamäqä vqä iquautanä hñquesä, tääqä ätuätumakqe. Mäkä-ıqä iñä iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä äwinyänğeunı qänaknä iqä-quvi. ⁸ Koniliusi iqu iquaunı, nätmätqä eeqänänı, timäuqanğqenqä awä ätuäqe, Jopa iunqä ändowatkqe.

Pitä iqu, wätqä enqä-pa äqunğqenqä

⁹ Iqu iquaunı dowatqanğa, itanğa awınğani, qu qanä äwqınjaqämbiyi, hiunji quemisqanğa, anä-himqä Jopa-tänä qäqi wätqätanğuwänğa, Pitä iqu, anä atäuqä haqä yätqä, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tuätñqä ekqe. ¹⁰ Iqu e iqetani, buayä dä vqanğa, iqu buayä nmätä ikqe. Qu buayä näwenyä imäkätqätanğuwänğa, wätqä enqä-pa äqunğqe. ¹¹ Qäukuä haqä yätunı qñqanä äütänğanği äqunğqe. İnğani nätmätqä hñqu, yuä naqänänä enqä-pañä,

kiqä hituñuä hñquaqui-hñquaquinä iuñi, qua täuñqä pätnqä ävquatäwatñganñi äquñgqe. ¹² Yuä iqueqä vawä iuñi, hiveqä-yaqueqä, yññä-tänä, iwomä-qänakukuiqä, huitañä-huitañä iinñi, vawä hiknätanñi äquñgqe. ¹³ E äqunäqe, mañitanñi kukñui tiññä tqanñi äwikqe. “Pitä iquki, si ävautnä, nanñi äpäsätinä huinyä!”

¹⁴ Iqu kimañi, “Ae! Naqä Iquki, nätmätqä Tqä hiñuä iqi kiyä mätqä eänqe, nenyñqä pmua imäknänqe, nyi mañqä itñqä-qae, oeyä mañqä ymqänä” ätukqe.

¹⁵ E tquanña, mañä anñi tii ätukqe. “Nätmatqä Goti Hanjuwä Iqu, kiyä maeqä imäkqenqe, si ‘kiyä mätqeqä’ matqä panä” ätukqe. ¹⁶ Hñquaqui-hñque e ätäqetanñi, yuä vawä iquenñi maqänänñi, qäukuä haqä yätuñqä anñi äma ekqe.

Koniliusi iquesañä iqua, Pitä ique äwimakuwiñqä

¹⁷ Pitä iqu, “Nyi wätqä enqä-pa äqunänqe, quati änäänqä?” kñuä kuapanä indqänätqätanñi, ämaqä Koniliusi iqu ändowatkqä iqua, “Saimonä iqueqä anñi ängikä?” ätuäpu, yatñqä ävqa äppiñi, iqueqä anñä hänaqä iu ätimäukuwi. ¹⁸ Qu iqi ätqäpiñi, tääqä ätäpu, “Saimonä iqueqä yoqä huizi Pitä iqu, täqisanä?” ätukuwi.

¹⁹ Pitä iqu kñuä yqänä indqänätqätanña, Dñä Äñguä Iqu tiññä ätukqe. “Hiñuä qunyä. Ämaqä hñquaqui-hñque, sinyqä qävqä iqapätqänäuä. ²⁰ Inäqe, si pämä ätqäutnä, äquveqesñqeqä. Nyi iquau ändowatqanñä äquvepquwiñqe,

si iquatä anä upñqenqe, knuä kuapänä mindqänqä panä” ätukqe.

²¹ I tquanğa, Pitä iqu, iquaunqä äquveqäqe, tiinjä ätukqe. “Ämaqä he qävqä iqapätqänjuwä iqu, ii nyinjqä. He sunqä quvepqäuä?” ätukqe.

²² Iqu i tquanğa, qu kimanji, “Koniliusi, mäkä-iqä 100 iquau miqä naqä iqu, änandowatqanği äquvepqunä” ätukuwi. “Iqu ämaqä jänänä-qu eä, Goti Hanjuwä Iqueqä yäpä iqinyä pmetanği, Israitqä eeqänänä iqua, ‘Ämaqä änguanänäueqä,’ ätätqänjuwiqä. Goti Hanjuwä Iqueqä enätqä hñqu, ique tquanğqetani, iqu tqä kukñui qätä kiyätñqä diñqe, ne ikitmetanä, iqueqä anä iunqä watunquä änandowatqeqä” ätukuwi.

²³ Inji, Pitä iqu anä yäpä yängisa ätuma äpeyäqe, hea iqueni, iquau ämiminqe.

Zinuitäni, iqu ävautä, iquatä, kätä-känğuağa, Jopa iu pmeqä hñquatä, anä äukuwi.

Pitä iqu, Koniliusi ique äwimakqenqä

²⁴ Äwqinjaqämbiyi, hiunji huizi iqueni, Sisariya iu ätimäukuwi. Iqua qanjä pätkätanğuwänğanji, Koniliusi iqu iquaunqä hiñuä äqunä äpme, iqueqä häñeqä asä qäyutanä iquautä, iqueqä näueqä naqä-qakuänänä iquautä, tääqä ätuätumakqe.

²⁵⁻²⁶ Pitä iqu anä yäpä yängisa peyqanğa, Koniliusi iqu, iqu-tänä qäqi äpeyäqe, iqueuä yoqä haqeu mamäutñqä, iqueqä yukä-tänä qäqi qonä äwoktäuqanği, Pitä iqu ique ävauqumuatätä, “Nyi ämaqä, si enqä-panä iqunqä” ätukqe. ²⁷ Ii iäqe, iqu iqutä yäpä

ingisa kuknuä ätqäyäsiyänğanı, qokä-apäkä kuapänäni, aquvä äqämbu pmetanğä äqunğqe. ²⁸ Inğanı, iqu iquauni, tiñä ätukqe. “He Israitqä iquneqä kuknuä-suqenğä näqñqä ae äyä eänäuä. Israitqä iqune qäyä etanği huizi iquatäni, ne nätmatqä hui imäkätanä iquatä pmeqe, ii pmua imäknänä. Iñä etanği, nyi ämaqä hñquenyqe, ‘Iqu kiyä mätqä-queqä. Nyi iqutäni, anä mäpmeqä yenyqueqe’ matqä imqä dñqe, Goti Hanjuwä Iqu nyi ämändqueqeğä. ²⁹ Iññqe, he tääqä dqanğuwinqe, nyi ‘oeyqä’ matqä itmä, äquvepqänä. Inji nyi yatñqä eyqänä. He nyinyqe, sunğä ändowatquwäwä?” ätukqe.

³⁰ I tquanğa Koniliusi iqu, “Hiunji hñquaqui-hñque päwqanğqeuni, mäptqä äwitñqä ti iqanğa, nyi nyaqä anä täu äpmamä, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätqäqeğä” ätukqe. “Nyi i pmetanğa, maqänäni, ämaqä hñqu, iqueqä qäkitanı tä naqänänä yänqä-qu, nyaqä hipenüä iqi ätqäunğqeğä. ³¹ Änyimeqe, iqu ‘Koniliusi iqukiyä’ ändqeğä. ‘Goti Hanjuwä Iqu, saqä tääqä ätätqäni, qätä ae äkiyätä, ämaqä nätmatqänğä äwa iqanğuwä iquau, yätamäkqä ävätqänñqe, kñuä indqänänä. ³² Täñğanı si ämaqä hñquau, anä-himqä Jopanğä dowatıyä. Inji iqua ämaqä hñque, iqueqä yoqe Saimonä ique, ätuma pññqänänyä. Iqueqä yoqä huizi, Pitä iqueqä. Iqu Saimonä huizi, ämaqä yaqueqä huiwiu wäunüä imäkqä iqueqä anju äpmenä. Iqueqä anı, eqä-pñä manä iqi ämätnänä,’ ändqeğä. ³³ I dqanğa, nyi maqänäni ämaqä

hñquau, sinyqä dawatqanğa, si suqä änguä inemäkätinä, äyä äpnyä. Inji tänganji, ne eeqänänji äpätanä, Goti Hanjuwä Iqueqä hinjuä täqi äpmeñqutä, kukñuä Naqä Iqu äktqäqe, eeqänä qätä äwiyanä” ätukqe.

Pitä iqu, kukñuä awä ätukqenqä

³⁴ Kimanji, Pitä iqu tiñjä ätukqe. “Naqä-qakui, nyi näqñqä tiñjä eqänä. Goti Hanjuwä Iqu, qokä-apäkä iquauqä häñeqänqä kñuä mämeqä itä, eeqänänjä iquauñi, suqä asitanji Iwimäkqä Iqueqä. ³⁵ Amaqä häñeqä äkitanä äsqu, Naqä Iqueqä yäpä iqinyä äpme, suqä jänänjinä imäkqanğutqe, Goti Hanjuwä Iqu iquenji itmeñqiyä. ³⁶ Goti Hanjuwä Iqu, Israitqä iqune, kukñuä änguä we-hunqä-tänji änätapqenqce, he näqñqä ae äyä enjä. Ii tiñiqä. Jisasi Kraisi Iqu, ämaqä eeqänänjä iuqä Naqä-qu eä, ne Goti Hanjuwä Iqutä, äwqä naqä-hñqunä änyanä pmetatunquä, inemäkänqiyä. ³⁷ Nätmatqä eeqänänji, qua Jutiya iu ätimäukqä-pqenqce, he näqñqeqä. Jonä iqu, asñä qñqenqä awä ae ätukqanğa, nätmatqä iinji qua Galili iu ganä ipäqäkqeqä. ³⁸ Inji Jisasi Nasäretqätanä Iquenji, Goti Hanjuwä Iqu ätetä, Dñä Änguä Iquesä, yänänäqñqetä ävätä, Iqutä anä pmetanji, Iqu ämaqä iu yätamäkqä ävätä, ämaqä Setänä iqu qui imäkkqä iquauñi, änguä iwimäkätä, anjä-himqä eeqänänjä iu ikäminqenqce, he näqñqä ae äyä enäüä. ³⁹ Nätmatqä eeqänänjä, Iqu Israitqä iquauqä qua iutä, Jerusälemä iutä imäkätqätanji, ne hinjuä äqunminqenqätä, ique zä-huätatä äuepu, pizqä äpäkkuwinqätä,

awä-tqä-quneyqä. ⁴⁰ Iqueni, hiunji hñquaqui-hñque päwqanğa, Goti Hanjuwä Iqu, anğumä ävauqumuatäqe, qokä-apäkiuqä hiñuä iqi timäutñqä äyä iwimäkkqeqä. ⁴¹ Iqu ämaqä eeqänänjä iquau mäwimeqä itä, ne, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä awä tquatunquä, atäunjuä ae änekqä iqunenyä änemakqeqä. Iqu qua äptekuwä iuta ävauqe, buayätä, eqätä anä ängqeqä. ⁴² Inğanj Iqu, ne ämaqä iunji, kukñuä tiñjä iqu, ätnänjä iqi awä tquatunquä änatkqeqä. ‘Goti Hanjuwä Iqu, Ämaqä Qäqueni, ämaqä hänjä äpmeñuwä iutä, pizqä ae äpäkonätqänjuwä iutä, iwäsäuqänqä ätekqäqä Iquvqä.’ ⁴³ Hiñuä-tqä eeqänänjä iqua, Iquenyqä awä tiñjä ätmiñuwiqä. ‘Ämaqä, Iquenyqä quuvqä heqiyqä iqua, Goti Hanjuwä Iqu, Iñjä Iqueqä yoqetanji, äwqä hanjuä imäknätä, iquauqä suqä quvqe, huätä mamäunqiyä’ ätmiñuwiqä” ätukqe.

Dñä Änğua Iqu, Israitqä iqua qäyä etanji huizi iquau äwimakqenqä

⁴⁴ Pitä iqu, kukñuä yqänä tätqätanğa, Dñä Änğua Iqu, ämaqä kukñuä qätä wiyätqätanğuwä eeqänänjä iquauñqä äquvepätä, manğua ämunğqe. ⁴⁵⁻⁴⁶ Itanji, qu anjä-kukñuä huitanjä-huitanjä ätäpu, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqä haqeqä ämamäukuwi. Israitqä quuvqä heqiyqä, Pitä iqutä anä äpkuwä iqua, qätä e äwipiyyi, yäunjuä ipu, tiñjä ätkuwi. “Ämaqä Israitqä iqune qäyä etanji huizi iquaunji, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä Dñä Änğua

Ique, iquau qanyä äyä ävqiyä.” ⁴⁷ Inğanı Pitä iqu tiinjä ätukqe. “Ämaqä huizi iquapqe, Dnjä Änguä Iqueni, ne ämakqu-panjä asä iinjı ämeqäuä. Iinjä etanğı ne eqätä asnjä qiyatunquenqe, ‘Iinjı miqä pambiyä-qe’ tqu natätņqäwä?” ätukqe. ⁴⁸ I ätuäqetanı, iqu, “Ne iquauņı, Jisasi Kraisi Iqueä yoqeta, asnjä uwqiyatunqueqä” ätukqe. Qu asnjä ae ämapiyı, Pitä iqueni, “Si hiunji hui, nesä anä pmayä” ätukuwi.

11

Pitä iqu, nätmatqä ätimäukqenqä, Jerusälemä iu awä ätukqenqä

¹ Ämaqä, Jisasi Iqu kukņuä awä tuäkiqäpņqä ändowatkqä iquatä, kätä-känģuäka, qua Jutiya iu äpmaminuwä iquatäni, “Ämaqä Israitqä qäyä etanğı huizi iquapqe, Goti Hanjuwä Iqueuä kukņui ae ämequwiqä” tqanģä äwikuwi. ² Iinjņqe, Pitä iqu, Jerusälemänģqä uwqanģa, ämaqä quuvqä heqiyqä suqä huiwä häuä ktäuqänģqä yänänäqņqä imäkäpiyä iqua, Pitä iqueni, kukņuä ämitäpu, äkasuwä tiinjä ätukuwi. ³ “Si ämaqä huiwä häuä maktänģqä iquauqä anjuņqä äwätnä, iquatä buayä anä änätqänģuwä iqukiyqä.”

⁴ I tqanģuwänģa, iqu nätmatqä eeqänänģä, ique äwimakqenģqä awä ätukqe. ⁵ “Nyi anähimqä Jopa iu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätuätmä äpmamänģanı, wätqä enģä-panjä tiinjä äqunģqe. Nätmatqä hņqu, yuä naqänänģä enģä-panjä, kiqä hitunģuä hņquaqui-hņquaquinģä iunı,

guä qäukuä haqä yätuta qäyämawatnḡanḡi äqunḡqe. Ii qäyämawatnäqe, nyinyqä äpkqe. ⁶ Nyi näqḡqä äḡguänä mamqä, hiḡuä äḡguänä äqunäḡqe. Vawä iuḡi, hiveqä-yaueqä, yḡḡä-täḡä, iwomä-qänakukuiqä, huitaḡä-huitaḡä iḡḡi, vawä hiknätaḡi äqunḡqe. ⁷ Inḡaḡi, nyi maḡä hḡqu, tiḡḡä tḡaḡi äwikqe. ‘Pitä iquki, si ävautnä, naḡi äpäsätnä, huinyä.’

⁸ Kimaḡi nyi, ‘Naqä Iquki, nätmataḡä Tḡä hiḡuä iqi kiyä mätaḡä eäḡqe, nenynḡä pmua imäkḡḡqe, nyi maḡä itḡḡä-qae, “oeyä” maḡḡä ymḡänä,’ ätukqeḡä” ätukqe.

⁹ “Nyi kimaḡi e tḡuaḡa, maḡä qäukuä haqä yätutaḡi, aḡi ändkqeḡä. ‘Nätmataḡä, Goti Hanjuwä Iqu kiyä maeḡä imäkḡḡqe, si “kiyä mätaḡḡä” mataḡä panä,’ ändkqeḡä. ¹⁰ Hḡquaqui-hḡque e ätäḡetaḡi, nätmataḡä eeḡänäḡi, qäukuä haqä yätunḡä aḡi äma ekqeḡä. ¹¹ Asä ḡäḡaḡi, ämaḡä hḡquaqui-hḡquenä, ämaḡä aḡä-himḡä Sisariyataḡä hḡqu nyinyqä ändowatkḡä hḡqua, aḡä ne pmetanḡquä iqi ätimäukuwiḡä. ¹² Inḡaḡi Dḡä Äḡguä Iqu, ‘Si kḡuä kuapänä mindḡäḡḡä pa, iquata anä upḡqeḡä’ dḡaḡi, nyitä, neḡä tatḡä-guäka 6 täqi äpmeḡuwä tḡuata, Sisariyanḡä anä äwani, ämaḡä iqisaḡä, Koniliusi iqueḡä aḡä yäpä inḡisa, ḡe äpaqukqeḡä. ¹³ Ique wimeḡaunḡua, iqu, eḡätḡä hḡqu, iqueḡä aḡä yäpä inḡisa pämä tḡäutaḡi äqunḡḡenḡä, änatkqeḡä. Eḡätḡä iqu, iqueḡi, tii ätukqeḡä. ‘Si ämaḡä hḡquau, Jopaḡḡä, ämaḡä Saimonä, iqueḡä yoḡä huizi Pitäüä ätmiḡuwä ique, ätuma

ppnqä dowatiyä. ¹⁴ Ämaqä iqu, kuknuä Goti Hanjuwä Iqu, sitä, ämaqä tqä anjä iu anä äpmeñuwä iquautä, he hänä equmuatäniñqä diñqe, ktänqiyä' ätukqeqä. ¹⁵ Koniliusi iqu iinçqä qäpu natqanğa, nyi kuknuä ti tipäqiyqanğanı, Dñä Änguä Iqu, nenyqä äpätä änamñgqä-pañä asä iinçi, iquau-pqä manğua inä ämunğqeqä. ¹⁶ Inğanı nyi, kuknuä Naqä Iqu hiñuiqänä ätkqä tiinñqe, kñuä anğumä änyimakqeqä. 'Jonä iqu asñi, eqä ditänä äqämiñqä etanğutqe, qänakñi he asñi, Dñä Änguä Iquesä mapnuwiqä.' ¹⁷ Ne Jisasi Kraisi, neqä Naqä Iquenyqä quuvqä heqiyqaunğua, Goti Hanjuwä Iqu Dñä Änguä Ique änatapkqe. Hea tänğanı Iqu iquau asä iinçä äwikqeqä. Goti Hanjuwä Iqu iquau wäunjuä ii iwimäkkqä iunçi, a kiqätmqä iqundi? Oeyqä" ätukqe.

¹⁸ Pitä iqu e tquanğa, ämaqä iqua, äwqä hanjuä imbu äpmapiyi, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqä haqeqä ämamäupu, tiinçä ätkuwi. "Täukue! Kñui äkunmäknäpu, hänä-pmeqä di meqe, Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä Israitqä iqune qäyä etançi huizi iquau-pqe, inä äwikqeqä" ätukuwi.

Quuvqä heqiyqä, Andiyokä iu pmeqä iquaunçqä

¹⁹ Qu Stipenä ique äpäsäpu, quuvqä heqiyqä huizi iquau, quvqä itqueqanğuwänğa, kuapänänçi anjä-himqä hui-huiunçqä im-imä äwekuwi. Hui qua Ponisiyançqä, hui qua eqä-pñä awä iqi äwiñqä Saplusinçqä, hui anjä-himqä Andiyokänçqä äukuwi. Qu äwäpiyanğanı, kuknuä anğua we-hunçqä-tänçi, ämaqä Israitqä iquaunä awä ätqäuminjuwi. ²⁰ I etanğqä-qe,

iquautani, ämaqä, Saplusi iutani hñquatä, anä-himqä Sairini iutani hñquatä, Andiyokänqä äwipu, Naqä Jisasi Iquenyqä kukñuä ängui, awä ätuäpiyängani, ämaqä Israitqä iquautanä ma, Grikä iquauä anä-kukñuä tqä iquau-pqe awä inä ätumiñuwi. ²¹ Inğani Naqä Iqueqä yänänäqñqe, iquatä pmetangi, qokä-apäkä kuapänänğ iqua, Naqä Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, Iquenyqä qänaknä ipñqä äkunmäkñguwi.

²² Quuvqä heqiyqä, Jerusälemä iu äpmamiñuwä iqua, iinqä qätä äwipiwi, qu Banäpasi ique, Andiyokänqä ändowatkuwi. ²³⁻²⁴ Iqu ämaqä änguanänğ eä, iqueqä quuvqä heqiyqe yänänäqñqä etangi, Dñä Ängüä Iqu iqueni, kuapänä ämunmiñqe. Inğ iqu äwäqe, Goti Hanjuwä Iqu, iquau ämitä, ängüä iwimäkqangi äqunäqetani, aqvanä itä, qu Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä yänänäqñqä eqiyäpu pmeñqä iinqe, iquauqä kñuä indqänqe, äwivauqumuatkqe. Inğani ämaqä kuapänä, Naqä Iqutä guä ämänğuwä.

²⁵ Inğani Banäpasi iqu, anä-himqä Tasusiñqä, Soli iquenyqä qävqä ikitñqä äukqe.

²⁶ Ämoqumueqe, iqu Andiyokänqä ätuma äpätä, quväukuä hñqueni, ämaqä Jisasi Iqueqä yoqenqä aqvä iqi äqänmiñuwä iquatä, anä äpmamiñuwi. Iqi äpmayi, iquaqu Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui, ämaqä kuapänänğ iu ämotquamiñiyi. Andiyokä pmeqä iqua, ämaqä quuvqä heqiyqä iquauñqe, "Kraisi Iqueqä yoqätänğ-quayqe" iqua-ganä ätipäqäkuwi.

²⁷ Inğani hiñuä-tqä hñqua, Jerusälemä iu

äväma, Andiyokä iunqä äwokuwi. ²⁸ Iu ätimäupiyi, iquatanä hñqu, iqueqä yoqe, Akipasi iqu, pämä ätqäuqe, Dñä Änguä Iqu kñuä vqanqi, anä-himqä eeqänänä iu, buayä dä naqänänä timäuniqenqä awä ätukqe. (Buayä dä naqänänä, Klotiusi iqu qua eeqänänä iu miqä pmetanqa, ätimäukqe.) ²⁹ Quuvqä heqiyqä iqua, Akipasi iqueqä kukñui qätä äwipiyi, kukñuä naqä-hñqunä tii ätkuwi. “Tatqä-guäka Jutiya iu äpmeñuwä iquaunä, ne yätamakqä ävätanä, mbqä väwqatatunquä, aquvä qiyatunqueqä.” E ätpiyi, qu hñqunä-hñqunänä, iquauqä mbqä iwäsäupu, äwikiwi. ³⁰ E imäkäpiyitanä, Banäpasi iquesä, Soli iquesä, äväwatkuwi. Iquaqu ämä äwiyi, quuvqä heqiyqä iu miqä iquau, äwikiyi.

12

Qu, Jemisi ique pizqä äpäsäpu, Pitä ique guä äpmuatekuwiñqä

¹ Inğanä, hiunji naqänänä, bretqä qo matäuqänğanä, qua Jutiya iu miqä Heroti iqu, ämaqä, Jisasi Iqueqä yoqenqä aquväqñqä hñquau, quvqä itquetñqä ikqe. ² Iqu tquanqi, qu Jemisi, Jonä iqueqä kätä-känqueqenä, ipäqäyunitä pizqä qe äpäkkwi. ³ Heroti iqu, Israitqä iqua, iqu ii imäkqanqenqä aquvänä iqanqä äqunäqe, Pitä ique-pqe a kiqätñqä ätukqe. ⁴ Iqu iinä imäkäqe, ique guä äkiqiyäutä, qu iquenä, ique-iqueqä ätqäuqisäpu

mipnqä, mäkä-iqä 16 iquauqä* hipa iu äwikqe. Heroti iqu, kñuä tiinjä indqängqe. “Hiunji naqänänjä Pasopa iqu timäunqiyä. Hiunji iqu, ae äpawqanğani, nyi, Pitä ique itmetmä, qokä-apäkä iquauqä hiñuä iqi, kukñuä mitmqeqä.”⁵ Inğani Pitä iqu, anju guä pmetanğa, ämaqä Jisasi Iqueqä yoqenqä aquväqñqä iqua, Goti Hanjuwä Iqu, ique yätamäkqä vätñqä, tääqä ätqämanminjuwi.

Enätqä hñqu, Pitä ique, yäpaqänğisa ätuma äukqenqä

⁶ Hiunji Heroti iqu, Pitä ique kukñuä mitätñqä iqu timäutñqänğani, heatqänğani, Pitä iqu mäkä-iqä hñquaquiyqä awä iqi, hiqaqä guä hipa inği-inğisa äqäyänä witanğa, mäkä-iqä huiziquaqu, anjä hänaqeu hiñuä äqunyinyä, yäpaqä mäñğisa ätqäuminjiyi.⁷ Inğani maqänänji, Naqä Iqueqä enätqä hñqu ätimäuqanğa, guä kiqiyäueqä anjä yäpä inğisani, we qe äunğqe. Enätqä iqu, Pitä iqueqä yawä iqi ptqä äpäsätä ävauqumuatäqe, tiinjä ätukqe. “Si pämä maqänä tqävä!” I tquanğa, guä iquaqu iqueqä hipa iu äqiyänminqe, qua mäñi ewasqiyäukqe.⁸ Inğani enätqä iqu, “Tqä aquvä ämäyätñä, tqä yukä ämuasmänqe, muasmävä” ätukqe. Iqu iinjä imäkqanğa, enätqä iqu, “Tqä gquä quäuqe, ämipnätñä, nyi qänaki nyivändiyä!” ätukqe.⁹ I tquanğa, Pitä iqu, anjä hiqñqä iquenji ävämäñi, enätqä ique

* **12:4** Qu aquväqñqä tquaqui-tquaqui imäkminjuwä iqua, hea ique-iquenji, hñquaqui-hñquaquinjä iqua, iqutä anä äpmaminjuwi.

qänaki qe äwivändkqe. Nätmatqä enätqä iqu imäkkqenqe, “Ii naqä-qakuiqä” kñuä mämeqä itä, “Tä, wätqä äqunänänä” kñuä indqängqce. ¹⁰ Iquaqu, qñqanä hñquaquini, mäkä-iqä hiñuä äqämbu ätqäuminuwä iquau maqñqä ämāwqätäyi, täkñä qñqanä yänänäqñqä, guä kiqiyäueqä iuta, anä-himqä duñqä uwqäñqä ique timäuqanñiyänñani, qñqanä iqu kiqä-kiuä äütängqce. Iquaqu yäpaqä mäñgisa äwiyi, hänaqä hñqueu äwiyi, maqänäñi enätqä iqu, Pitä ique äväma äukqe.

¹¹ Inñani Pitä iqueqä kñuä indqängqce, ätnänä iqi wimeqanña, iqu tiñi ätñgqe. “Nyi näqñqä täñganä eqänä. Ii naqä-qakuiqä. Naqä Iqu, Iqueqä enätqä ique ändowatätä, nyi Heroti iqueqä hipa du pmetanña angumä indmeqiyä. Nätmatqä, Israitqä iqua inyimäkññqä kñuä indqängguwi, mänyimeqä yätñqä diñqä, indmeqiyä” ätkqe. ¹² Iqu näqñqä e ämeqe, Mäliya, Jonä Makä iqueqä känāwqä anä iuñqä äukqe. Inñani iyyqä anä iuñi, ämaqä kuapänänäñi, Naqä Iquenyqä tääqä ätäpu äpmaminuwi. ¹³ Pitä iqu yäpaqänñgisa ätqäuä, anä qñqanä ptqä qäyätqätanña, apäkä wäunñuä imäkkqä hui, iyyqä yoqe Rota, ii qñqanä wutemätä äpkqe. ¹⁴ Ii Pitä iqueqä mañi qätä äwiyätä, aquvänä itäqä-qe, qñqanä mäwuteyqä itä, anñu maqänä äyäqe, “Pitä iqu äpätä, anä qñqanä-tänä täqi ätqäunä” ätukqe.

¹⁵ Kimañi qu, “Si qämä-qämä inyä” ätukuwi.

Ga, ii yänänäqñqä qe ätukqe. “Naqä-qakuänä etqänä. Iqu täqi ätqäunä.”

Ga qu, “Ii, iqueqä enätqä iqueqä” ätukuwi.

16 Qu e tätqätan̄guwän̄ga, Pitä iqu an̄ä qn̄qan̄ä ptqä yqänä äqämin̄qe. Qu an̄ä qn̄qan̄ä äwuteyäpiyän̄gan̄i, ique hin̄uä äqumbiyi, yäun̄uä naqä-qakuänä ikuwi. 17 In̄gan̄i iqu, qu kuknuä matqä qanyä pmapn̄qä hipaetan̄ä imäkätä, tiin̄ä ätukqe. “Guä äkiqiyäuen̄jiyquwä an̄ä duta, Naqä Iqu iin̄ä-iin̄ä imäkätä, ändma äpqiya. He Jemisi† iquesä, tatqä-guäka iquautä, awä tupn̄qeä” ätukqe. Iin̄ä ätuäqe, Pitä iqu iquau äväman̄i, hn̄qäqinyqä äukqe.

18 Zin̄uitäni, Heroti iqueqä ämaqä mäkä-iqä iqua, Pitä iqu aan̄qä äqumbiyi, yäun̄uä ipu, “Tä än̄ään̄äwä?” ätn̄guwi. 19 In̄gan̄i Heroti iqu, Pitä iquenyqä qävqä ipn̄qä ätukqe. Qu iqueni, mämäqumueqä iqan̄guwän̄ga, iqu ämaqä Pitä ique guä kiqiyäueqä an̄ä iu ämimin̄uwä iquau, kuknuä ämitätä, “Iquaun̄i, pizqä päkpiyä” ätukqe. Qänakndan̄i, Heroti iqu qua Jutiya äväma, an̄ä-himqä Sisariya iun̄qä äquveqätä, iu äpmakqe.

Heroti iqu äpäkon̄gqen̄qä

20 In̄gan̄i Heroti iqu, ämaqä, an̄ä-himqä Tayä pmeqä iun̄qätä, Saitonä pmeqä iun̄qätä, äwqä tn̄än̄ä äwinyminqe. Qu, qua Heroti iqu ämimin̄qä iutan̄ä ymisan̄ä ämepu än̄min̄juwin̄qä, kn̄uä indqämbiyi, aquvä äqän̄äpu, iqutä kuknuä tñn̄qä äpkuwi. Qu ätimäupiyi, Blastusi, Heroti iqueqä an̄ä hiqaqä wiqä iu miqä iqutä, äwqä naqä-hn̄qunä imbn̄qä kuknuä ganä ätukuwi. E imäkpiyi, qu Heroti

† 12:17 Jemisi iqu, Jisasi Iqueqä kän̄guequvi.

iquenyqä äwäpu, iqu iquauñqä äwqä hanjuä winyätñqä yatñqä äwikuwi.

²¹ Inğanj hea, Heroti iqu atäunuä ikqeunji, iqu ämaqä miqä iquauqä gquä änguänänji ipnätä, zä-hawä änguänänjä iqueqänä pmeqeu äpmeqe, ämaqä iunji, kukñuä naqänänjä ätukqe.

²² I tquanganji, qu manä tiinjä ätkuwi. “Manjä tä, ämaqä hñqueqä manä, goti hñqueqeqä.”

²³ Qu e tätqätanguwängganji, Heroti iqu qätä äwiyäqe, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe haqeqä mämamäuqä iqanqenqä, maqänänji, Naqä Iqueqä enätqä hñqu, ique qui imäkkqe. Qui e imäkqanğa, piweqä hui, ique änganquwängga, iqu qe äpäkongqe.

²⁴ Naqä Iqueqä kukñui, wäunuä yänänäqñqä itñqänä imäknätä, anä-himqä im-imä wätñqä imäkñgqe.

²⁵ Inğanj Banäpasi iqutä, Soli iqutä, iquaquiyqä wäunuä Jerusälemänji qäpu iyi, iqi ävämanji, anä-himqä Andiyokä iunqä, angumä qe äukiyi. Iqi ävämesiyängganji, iquaqu Jonä Makä ique, anä ätuma äukiyi.

Poli iqueqä qanä hinuiqä ikäminqenqä (13:1-14:28)

13

Qu Banäpasi iquesä, Soli iquesä, wäunuänqä atäunuä ikuwinqä

¹ Ämaqä, Jisasi Iqueqä yoqenqä Andiyokä iu aquvä äqänminjuwä iquauqä awä iqiñji, Goti Iqueqä kukñui hinjuä-tqä hñquatä, näqñqä-vqä

hñquatä, anä äpmamiñuwi. Hñqu, Banäpasi ique. Hñqu, Simiyonä, 'Hiawiqueä' ätmiñuwä ique. Hñqu, Lusisi, anä-himqä Sairini iutanjä ique. Hñqu, Mänainä, Heroti iqutä ymeqännga anä ikämanqä iminiyitanji, näueqä yqänä imäkngga äumiñiyä ique. Itannga hñqu, Soli ique, iquayi. ² Hiunji hñquenji, iqua, Naqä Iqueqä yoqä haqeqä ämamäupu, buayä manqä pmetanquwängganji, Dñä Änguä Iqu, iquau tiinjä ätukqe. "Nyi, Banäpasi iquesä, Soli iquesä, wäunjuinqä äteqeqä. Wäunuä tä imäkiyinqä, he iquaqui atäunuä inä ipiyä" ätukqe. ³ Inganji, iqua buayä manqä ipu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätuäpu, iquaqui hipa haqeqä äwiyäpu, wäunjuänqä ändowatkuwi.

Banäpasi iqutä, Soli iqutä, Saplusinqä äukiñinqä

⁴ Inji Dñä Änguä Iqu, iquaqui dowatqanji, iquaqu anä-himqä Selusiya iunqä äquveqäkiyi. Iqi ätimäyi, yimba ätkamäusinyä, qua eqä-pñä awä iqinjä hñquenyqä, kiqä yoqe Saplusi, iunqä äquveqäkiyi. ⁵ Qua iunji, anä-himqä Salamisi iu ätimäupiyi, iquaqu, Israitqä iquauqä anä aquväqñqä iu ikisinyä, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui, awä ätuäkämiñiyi. Iquaqui yätamakqä vätnqe, Jonä Makä ique ätuma ikämiñiyi.

⁶ Saplusi iunji, iqua, qua eqänänjä iu qanjä ikipu, anä-himqä Paposi iunqä äukuwi. Iqinjä iquaqu, ämaqä Israitqä paaqä huitanjä-huitanjä imäkätä, hinuä quanqä-tqä hñque äwimakiyi. Iqueqä yoqe, Banjisasi ique. Iqu paaqä imäkmiñqenqce, Grikä iquauqä anä-kukñuä tqä

iqua, iquenyqe, “Elimasiuä” ätminjuwi. ⁷ Ämaqä iqu, ämaqeü miqä kinjanänjä Sengius-Paulusi iquä, anä äpmaminji. Iqu ämaqä knuä änguä dinä indqänqä ique. Inğanji iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä kuknui qätä wiyätñqä wiñganği, Banäpasi iquesä, Soli iquesä, tääqä ätuätumakqe. ⁸ Iinjä etanği, paaqä imäkqä Elimasi iqu, ämaqeü miqä iqu Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyätñqä mäwiñganği, iqu Banäpasi iqueqätä, Soli iqueqätä, wäunuä qui imäkätñqä ikqe. ⁹ Inğanji Dñä Änguä Iqu, Soli iqueni, kuapänä ämunğqe. Iqueqä yoqä huizi, Poli* ique. Dñä Änguä Iqu, kuapänä munğanğa, iqu Elimasi ique, hinuä yänänäqñqä äqunä, tiinjä ätukqe. ¹⁰ “Suqä quvqä eeqänänjitä, quangitä, manğüä äkmnänä. Si suqä änguä eeqänänjä iuqä mäkä-hunqä-quki eänjä-qae, Setänä iqueqä ymeqä iqukiyqä. Naqä Iqueqä hänaqä jänänjä iunji, qui imäkätñqä itqänjinyä. Suqä iinjä mäwquatämäuqe, sunqä itqänjinyä? ¹¹ Qätä nyiyä! Tänganji Naqä Iqu kima ktapätä, tqä hinui hea kuwimäkqanğa, si mäptqe, hinuä mäqunquä yakuinä pmatñqinyä” ätukqe. Poli iqu iinjä tqanğa, maqänänji, qaquvqä enqäpani, Elimasi iqueqä hinuä iunji, hea qe iwimäkkqe. Inğanji ique a ämasquämbñqä asusua ikäminğqe. ¹² Ämiqä naqä iqu, nätmätqä tä timäuqanği hinuä äqunäqe, inğanji iqu, Naqä Iqueqä kuknuiñqä, knuä kuapänä indqänätä, iquenyqä quuvqä eqäkqe.

* **13:9** Yoqä Poli, ii Grikä iquauqä anä-kuknuiyi. Yoqä Soli, Israitqä iquauqä anä-kuknuiyi.

Poli iqutä, Banäpasi iqutä, qua Pisindiya iu äpmakiyinqä

¹³ Inğanı Poli iqutä, ämaqä, iqutä anä äpmakuwä iquatä, Paposi ävämanı, qua Pambiliya-tänjä inginyqä, anä-himqä Peeka iunqä yimba äukuwi. Iqisañi Jonä Makä iqu, iquau ävämanı, Jerusälemänqä anğumä äukqe.

¹⁴ Qu Peeka ävämanı, qañä äupiwi, qua Pisindiya-tänjä iu, anä-himqä Andiyokä ätimäukuwi. Sämbatqä hiunji hapä pmeqänğanı, qu, Israitqä iquauqä anä aquväqñqeu äpaquväpu, quamä qe äpmakuwi.

¹⁵ Qu e pmetanğuwänğa, hñqu, bukä, kukñuä-suqenqä äqäkqeuta a täuqanğa, ga hñqu, bukä, Goti Iqueqä kukñui hiñuä-tqä iqua äqäkuwä iuta a ätäukqe. Inğanı anä aquväqñqeu miqä iqua, ämaqä hñque, Poli iquesä, ämaqä iqutä anä äpmaminuwä iquautä, tiñjä tuätñqä ätukuwi. “Nqä nyämaqäuä, he ämaqä iuqä äwqe, yänänäqñqä imäkpnqä kukñuä-tänğuenä etanğutqe, he awä tññeqä.”

¹⁶ Inğanı Poli iqu pämä ätqäuqe, qu kukñuä matqä pmapñqä, hipa itä ämenjä ämitä, tiñjä ätukqe. “He ämaqä Israitqä iquendä, ämaqä huizi, Goti Hanjuwä Iqueqä yäpä iqi äpmeñuwä iquendä, qätä nyipiyä. ¹⁷ Israitqä iquauqä Goti Hanjuwä Iqu, neqä atqä-awäkaunji, Iqueqä ämaqä hipñqä ätekqeğä. Qu Isipä iunji, ämaqä yakuä pmeqä enqä-panjä pmetanğuwänğa, Iqu imäkqanği, qu kuapänä eqiyämanguwiqä. Qänakndanji Isipä iutañi, Iqueqä yänänäqñqä iuta itmakqeğä. ¹⁸ Iqu e itmeqanğa, qu quväuakuä 40, anä avqñqä iu pmetanğuwänğa,

Iqu iquauqä suqä hñgisanä iqetani, hanä-iqä ämakmanminqeqä. ¹⁹ Inğanı qua Kenanä iunı, hueqä-himqä kui-kui 7 äpmakäwätanğuwä iunı, Goti Hanjuwä Iqu qui imäkätä, iquauqä quae Israitqä iquauqä wimänätñqä qe äwikqeqä. ²⁰ Nätmatqä eeqänäñi e imäkätqätanğa, quväukuä 450 inä äpäukqeqä. Iqu qua ae äväqe, qänakndanı Iqu ämiqä naqä yakuinä mipñqä iquau äteqa äuminqe. Iqu iinı, Iqueqä kukñui hiñuä-tqä Samueli iqu pmetqänğanqä iminqe.

²¹ Inğanı qu Samueli iquenı, tii ätukuwıqä. ‘Ne ämiqä naqä hñqueqä yäpä iqi näweqä pmetatunquänä, si ämaqä hñque atäunjuä isñqeqä.’ Qu e tquanğuwänğa, Goti Hanjuwä Iqu, Soli ique ätekqeqä. Iqu Kisi iqueqä ymeqä eä, awıqu Benjämenä iquesanä ique. Soli iqu iquauñı, quväukuä 40 iunı ämiminqeqä. ²² Goti Hanjuwä Iqu Soli iqueqä ämiqe, huätä ämamäutä, iqueqä anä metñqe, Dewiti ique-mända ätekqeqä. Iquenyqe, Goti Hanjuwä Iqu awä tiñä ätukqeqä. ‘Nyi Dewiti, Jesi iqueqä ymeqä iquenı, hiñuä ae äqunänqeqä. Iqueqä qeqä-quuvqä iunı, Nyaqä enqä-panä eä, iqu Nyi änyinänqä dunä imäkquäniqeqä,’ ätukqeqä” ätukqe.

²³ “Iqu hiñuiqänäñi kukñuä guä ämäsäutä ätkqä-pa, Israitqä-qune hanä anğı inemäkäqumuatetñqä diñqe, Dewiti iqueqä hueqä-himqä ekuwä iutanä hñque ändowatkqeqä. Ämaqä Iqu, Jisasi Iqueqä. ²⁴ Jisasi Iqu wäunjuä mipäqıyqä änä

etanğani, Jonä iqu Israitqä eeqänänä iquauni, kñuä äkunmäknäpu, asñä qämbñqä awä ätuminqeçä. ²⁵ Jonä iqu, iqueqä wäunui qäpu imäkätñqä itäqänğani, iqu tiñä ätukqeçä. ‘He kñui, äänä hiyqiyä? Nyi tqunğa? Nyi ämaqä, he hiñuä äqämbu äpmeñuwä iqunä, hmanjqä. Inäqe, he çätä nyipiyä! Ämaqä Hñqu, nyinyqä qänaki änä äpäniqeçä. Iqueqä yukä ämuasmänjqä gue, nyi meweçä yimniqeçä. Nyi ämaqä äñgunä hmanjqä,’ ätukqeçä” ätukqe.

²⁶ Poli iqu tiñä inä ätukqe. “Nqä nyämaqäüä. He Aprähämä iquesa eqiyämanğuwä iquendä, itanğa he ämaqä huizi, Goti Hanjuwä Iqueqä yäpä iqi äpmeñuwä iquendä, kukñuä hññä anğu inemäkäqumuatetñqä iqu, Goti Hanjuwä Iqu nenyqä ändowatqeçä. ²⁷ Jisasi Iqu qua iu pmetanğani, ämaqä Jerusälemä iu pmeçä iquatä, iquauqä ämaqä naqä iquatä, Iquenyqe näqñqä äñğuanäni maeçä imiñuwiqä. Itanğa Goti Iqueqä kukñui hiñuä-tqä iquauqä bukä iuta, hiunji hapä pmeçä ique-ique a ätäumiñuwä-qe, qu iñqä-pqe näqñqä äñğuanäni maeçä imiñuwiqä. Inä dutanı, qu ‘Ämaqä Tqu äpäkonätñqeçä’ ätukuwä iunji, Goti Iqueqä kukñui hiñuä-tqä iqua äqäkuwi, naqä-qakuä imäkkuwiqä. ²⁸ Qu Ique pizqä päkñqe, Iqueqä suqä quvqä hui, mämäqumueçä ipiyä-qe, ämaqä naqä kiñganänä Pailoti iqueni, iqu äpäkonätñqä diñqä kikutätmä äwikuwiqä. ²⁹ Qu nätmatqä eeqänäni, Goti Iqueqä kukñui hiñuä-tqä iqua, Iquenyqä hiñuiqänä äqäkuwä-pa imäkpiyi, Iqueuä huiwi

zä-huätatä hunätanqqeta ämepu, äma äwäpu, qua äptekuwiqä. ³⁰ Iqu ae äpäkongqä-qe, Goti Hanjuwä Iqu anju ävauqumuatkqeqä. ³¹ Huinji kuapänänä iunji, ämaqä, Galili äväma Jerusälemänqä Iqutä anä äukuwä iquaunji, Iqu äwimeqisminqeqä. Tängganji ämaqä iqua, Israitqä iquaunji, Iquenyqä kuknuä awä ätuätqänäuä. ³²⁻³³ Kuknuä ängüä we-hunqä-tänji, ne awä tiinjä etqunä. Kuknuä, Goti Hanjuwä Iqu guä ämäsäutä, awiqukuau ätukqeunji, iinji naqä-qakuä imäkätä, awiqukuautanä hueqä-himqä iqune yätamäkqenqä, Jisasi Ique anjumä ävauqumuatkqe. Iinqe, apqä hñquaquñä iunji, Goti Hanjuwä Iqueqä kuknui tiinjä äqänänä.

'Nqä Ymeqä Iqukiyqä, Nyi tängganji Tqä Tniqunä eqänä.'†

³⁴ Goti Hanjuwä Iqu, Jisasi Ique qua pteqenta anju ävauqumuatkqetanji, Iqu anji mäwqä itä, pizqä miqä iquänä. Iinqe Goti Hanjuwä Iqu tiinjä ätätä äqäkqeqä.

'Nyi ämiqä naqä Dewiti ique ängüä wimäkmqä ätukqä-pa, Nyi heñi-pqä inä etätqänänä. Kuknuä iinji, huizi iquau ämäwqätäutä, qäyunä timäunqiyä.'‡

³⁵ Iqu apqä huiziunji, tiinjä-pqe ätätä äqäkqeqä.

'Ämaqä, Si äteknä Iqu, pizqä yätñqä hiñuinä maqunqä isñiqä.'§

† 13:32-33 Apqä Bukä 2:7 ‡ 13:34 Asayä 55:3 § 13:35 Apqä Bukä 16:10

³⁶ Dewiti iqu qua täu äpme, Goti Hanjuwä Iqueqä äwinqeunä qänaknä iqänjaqänäqe, äpäkonqanqa, qu iqueqä huiwi, kawäkiqua qua äptnänjuwä iu pteqanqunwänqa, pizqä qe ikqeqä.

³⁷ Inäqe Ämaqä, Goti Hanjuwä Iqu qua iuta anqu ävauqumuatqä Iqueni, Iqueqä huiwi pizqä miqä ikqeqä.

³⁸⁻³⁹ Nqä nyämaqäüä, iinqe he näqñqä anquänänjä tiñä hipñqeqä. Ämaqä Iñä Iqueqä wäunjuä dutani, ämaqeüqä suqä quvqe huätä mamäüqä iunqe, ne awä etätqänunä. Tiñä-pqenqä näqñqä anquänänjä hipñqeqä. Goti Hanjuwä Iqu henyqe, 'ämaqä jänänänjuaiqä' täniqä diñqe, kukñuä-suqä Mosisi iqu ätätä äqäkqeu qänaknä iquwi, hiyaqä suqä quvqe huätä mämaemäüqä yänqiyä. Inäqe, Ämaqä Iñä Iqu, ämaqä, Iquenyqä quuvqä heqiyqanqppqe, Iqu iquauqä suqä quvqä eeqänänji, huätä ämamäütä, 'ämaqä jänänänjuaiqä' täñqiyä. ⁴⁰ Inji Goti Iqueqä kukñui hiñuä-tqä iqua, nätmatqä quvqänänjinqä, 'Äpäñqiyä' ätkuwi, he emeqänqä, hiñuä anquänä äqunäpu wimasipiyä. ⁴¹ Qu tiñä ätkuwiqä.

*'He ämaqä äkasuwä tqä iquenä, hiñuä qumbiyä! Nyi nätmatqä huitani, hiyaqä awä iqi imäkmqänä. Nyi nätmatqä imäkmqä iqanqmdqenqä, ämaqä hñqu etqanqutqe, he iinqe, "naqä-qakuiqä" kñuä mindqänqä ipñqeqä. Iinqe he yänjuä ipu, qui imäkmbñqäüä, ätkuwiqä" ätukqe.**

* **13:41** Hapakukä 1:5

⁴² Poli iqu kuknuä awä qäpu ätäqe, Banäpasi iqutä, yäpaqä mänqisa wiynqä uwqanqiyänqa, qu iquaqi tiinjä ätukuwi. “Hiunji hapä pmeqä huiziqueni, nätmätqä täñqe, qe anqu äquvepäsinyä, awä inä nasinyiyñeqä.”

⁴³ Qu anä aquväqñqeunji ävämañi, Israitqä kuapänänjä iquatä, ämaqä huizi-pqä Goti Hanjuwä Iqueqä kuknuä qätä äwiyäpu, Ique qonä anä woktäuqä iquatä, Poli iquesä, Banäpasi iquesä, qänaknä äwivändkuwi. Inqanji iquaqu, iquauqä kñuä iunji, yänänäqñqä imäkäsinyä, “He Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä nätmätqä anqänänjä hiñginäwa etapätñqeunä äpmeñuwä-pa, asä iunä pmeqäpñqä” ätukiyi.

⁴⁴ Hiunji hapä pmeqä huiziqueni, Goti Hanjuwä Iqueqä kuknuä qätä wipñqä, ämaqä anä-himqä iutani, hatñä aquvä qe äqänquwi.

⁴⁵ Aquvä iinjä qänqanqä äqumbiyi, Israitqä iqua, iquauqä äwqe äkasuwä ämunätä, Poli ique quvqä ätuäpu, iqueqä kukñui mäñdi äkittqäkuwi.

⁴⁶ Qu iinjä imäkqanquwänqa, Poli iqutä, Banäpasi iqutä, zä miqä kuknuä yänänäqñqä ätukiyi. “Naqä-qakuiqä. Goti Hanjuwä Iqueqä äwiñqä iunji, ye Iqueuä kukñui, Israitqä iquenä ganä awä etqueä. He iqueuä kukñui tuwä äwiyäpu, hiqä-hiuänqe, ‘Ne hänä hea ique-ique pmeqe, änä mämeqä yanqunä’ ätätqänuwä-pa iquwiñqe, he qätä yepiyä! Täñqanji ye heñi, kukñui awä maetqä, ämaqä hñquau-mända tuenqaeä. ⁴⁷ Goti Hanjuwä Naqä Iqu, hiñuiqänä ätäänqe, täñga ye sä äyatqi.

‘Nyi si Israitqä iqua qäyä hitqanji huiziuqä hiqi-tä-quki ikimäkqänä. Inji, ämaqä qua täu äpmeñuwä eeqänänjä iunji, Nyi anji hänjä imäkäqumuatemniñqä yätamäkqä vqä-quki, esñqinyä’†äyatqiyä” ätukiyi.

⁴⁸ Ämaqä Israitqä qäyä etanji huizi iqua, kukñuä tä qätä äwipiyi, iquauqä äwqe äñguänänjä wiñganja, qu Naqä Iqueqä kukñuinqe, “Äñguänäñiqä” ätmiñuwi. Inğanji ämaqä, Goti Hanjuwä Iqu hänjä hea ique-ique pmeqä mapñqä ätekqä iqua, qu eeqänänji quuvqä eqäkuwi.

⁴⁹ Inğanji Naqä Iqueqä kukñui, ämaqä, Pisindiya-tänjä inğisa im-imä äpmamiñuwä iqua, qätä äwikuwi. ⁵⁰ Inäqe Israitqä iqua, apäkä, yoqä naqä qonqä, Goti Hanjuwä Iqu qonjä äwoktäutqäñuwä iuauqä äwqä iutä, anä-himqä iutanä qokä naqä iquauqä äwqä iutäñi, äwivauqumuatkuwi. Ga eeqänänjä iinjä iqua, Poli iquesä, Banäpasi iquesä, quvqä itquepu, Pisindiya iunji huätä ändowatkuwi.

⁵¹ Inğanji iquaqu, anä-himqä Andiyokä iu ävämayiñqä isiyänğanji, quwqä suqä quvqenqä kima äväsiñyä, qua hinoqukuä, yukiu täka ämäkmiñqe, iqi äquveteqiyemä äukiyi. Iquaqu äwiyi, anä-himqä Aikoniyamä iu ätimäukiyi. ⁵² Itanğa, Andiyokä pmeqä, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqämiñuwä iqua, Dñä Äñguä Iqu manğuä muñganja, aquvänä kuapänä imiñuwi.

† 13:47 Asayä 49:6

14

Poli iqutä, Banäpasi iqutä, Aikoniyamä iu äpmamiñiyinqä

¹ Inğanj Aikoniyamä iunji, Poli iqutä, Banäpasi iqutä, suqä asä ii imäkäsinyä, Israitqä iquauqä anä aquväqñqä yäpä yängisa äpeyäsinyä, kukñuä awä ätukiyi. Iquaqu kukñuä anğuä tquanğinyä äwipiysi, ämaqä kuapänä Israitqä hñquautanätä, ämaqä huizi iquautanätä, quuvqä eqäkuwi. ² I etanji Israitqä quuvqä maeciyyä iqua, qu ämaqä huiziuqä äwqeunji, äwivauqumuatqauñgua qu ämaqä quuvqä eqäkuwä iquauñqä äwqä quvqä imäkuwi. ³ Injä iqanğuwänğa, Poli iqutä, Banäpasi iqutä, zä miqä iqi hñğanqä äpmanyä, Goti Hanjuwä Iqu ämaqeunqä äwinyätä, hñginäwa anğuanänji vätnqenqä kukñuä awä ätumiñyi. Iquaqu injä itqätanğiyänğanji, Naqä Iqu, iquaqu wäunjuä ämaqä mimäqänänjä hui imäkiyñqä yänänäqñqä ävätä, ämaqeunji, 'Iquaquvqä kukñui naqä-qakuiqä' ämotquakqe. ⁴ Inji, ämaqä anä-himqä iutanji, awänä äpatmbiyi, hñqua, ämaqä Israitqä iquatä, äwqä naqä-hñqunä inğanğuwänğa, hñqua, ämaqä kukñuä awä tuäkiyñqä ändowatkqä iquaqutä inğuwä.

⁵ Qänakndanji Israitqä hñquatä, ämaqä huizi hñquatä, iquauqä ämiqä iquatä, qu Poli iquesä, Banäpasi iquesä, quvqä itquepu, hikä päkññqä äwqä naqä-hñqunä inğuwä. ⁶⁻⁷ Iquaqu ii näqñqä ämayi, qua Likoniya-tänjä inğisanqä zä qe äukiyi. Likoniya inğisanji, iquaqu anä-himqä

Listiyatä, Depetä, anä qäqinjä-pqä iuñi, qanä inä ikisinyä, kukñuä äñgui awä ätuäkäminiyi.

Poli iqutä, Banäpasi iqutä, Listiya iu äpmaminijinqä

⁸ Anä-himqä Listiya iuñi, ämaqä hñqu, iqueqä yukä quvqä, yänänäqñqä maeqä, äpmaminjçe. Känai, yukä quvqä-tänä-que änyuekqenqä, iqu qanä mäwqä iminjçe. ⁹⁻¹⁰ Ämaqä iqu, Poli iqu kukñuä tqanji qätä äwiyä pmetanğa, Poli iqu hinuä yänänäqñqä äqunäqçe, iqu äñguä imänätñqä quuvqä eqiyätä iqanji äqunäqçe, “Si pämä tqävä” haqeqäta ätukçe. Iqu e tqanğa, yukä quvqä iqu pämä yänänäqñqä ätqäuqçe, qanä ikäkqçe.

¹¹ Inğanji, ämaqä kuapänäñi, Poli iqu iinjä imäkqanji äqumbiyi, qu Likoniya pmeqä iquauqä anä-kukñui ätäpu, manä tnänä tii ätkuwi. “Goti hñquaqu, ämaqä enqä-panä nenyqä äquvepqinyqä.” ¹² E ätpiyi, qu Banäpasi iquenyqçe, “Iqu goti Susi* iqueqä” ätkuwi. Poli iquenyqçe, “Iqu ämaqä kukñuä tqä-qu etanji, iqu goti Hemesi iqueqä” ätkuwi. ¹³ Anä-himqä täknä qänätanğqä-tänä iqinj, Susi iquenyqä hiqäva-imäkqä anji ämätnminjçe. Inğanji Susi iquenyqä hiqäva-imäkqä iqu, pälawa-yatqä itä, bulumäka qokä hñquautä, anä qñqanjuñqä äma äwäqçe, qokä-apäkä iquatä, Banäpasi

* **14:12** Ämaqä Grikä iquauqä goti qanğä iquautanä naqä iqueqä yoqçe, Susi ique. Ga iquauqä goti hñquququeqä yoqçe, Hemesi ique. Iqu quwqä goti eeqänänä iquauqä kukñuä äma uwqä iqueyi.

iquenyqätä, Poli iquenyqätä, hiqäva imäkanä-tpu ikuwi. ¹⁴ Banäpasi iqutä, Poli iqutä, nätmatqä tä imäkanä-tpu iqanjuwiinqä qätä äwiyi, iquaqu yäunuä isinyä, ämuasmänqe äpisäsinyä, qokä-apäkä iquauä awä iqinyqä tnänjä äwiyi, tääqä yänänäqñqä tiinjä qe ätukiyi. ¹⁵ “Yeyämaqä iquenyä, he suqä tä, sunqä imäqäüä? Ye ämaqä, he enqä-panjä quveyqä. Ye kuknuä äñguä we-hunqä-täñi, awä tii etätqänueqä. He nätmatqä hiñginqä iu qänaknä itqänuwi, huätä ävquatämäupu, Goti Hea Ique-ique Pmeqä Iquenyqä qänaknä ipiyä! Goti Hanjuwä Iqu, qäukuitä, quaetä, eqetä, nätmatqä eeqänänjä iu äwiñqetä, imäkkqeqä. ¹⁶ Hiñjuiqändqä duta äpänqe, täñga täsuänä. Iqu qokä-apäkä eeqänänjä iquauñi, hiñjuinä qunätanji, qu qänaknäñi, quwqä äwiñqä dunä iminjuwiqä. ¹⁷ Iinjä etanji, qu Iquenyqä maqñqä ipñqe, Iqu zä mäpmeqä iminqe. Oeyqä! Iqu hea ique-iqueni, qokä-apäkä eeqänänjä, he-pqe qäsänji, äñguä emäkätä, qäukuä yätutanji, piyä äyä etapätñqeqä. Iqu iinjä imäkätqätanji, ymisänjä äñguänänji äyä ätimäutñqeqä. Itanji, he buayä kuapä änäpu, heyaqä äwqä imä aquvänä ipñqä emäkätñqeqä” ätukiyi. ¹⁸ Qu iquaquinyqä hiqäva imäkpñqä yänjä qänqanqä, iquaqu, iinjä äsuiyi, “oeyqä” ätuäsinyä, yänjä ämäwqänqänjiyi. Iinjä iqanjiyinqä, mimäqkä ikuwi.

¹⁹ Qänakndanji, Israitqä Andiyokätanjä hñquatä, Aikoniyamätanjä hñquatä, Listiya iunqä äwäpu, ämaqä iqi pmeqeuqä kñuä indqänqe äkunmäkpjiyi, Poli iquenyqä hikä

wapi ätnämäupu, “Pizqä qe äpäsqunä” kjuä indqänäpu, iqueqä huiwi eyqiyäma äpäpu, anä-himqä iquenyqä täknä qänätangqä yäpaqä mängisa ekuwi. ²⁰ E iqanguwä-qe, qokä-apäkä, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqämiñuwä iqua äppiwi, ique yäkutäma uwqiyqanguwängga, iqu anqumä ävautä, anä-himqä yäpä inqisa ekqe. Awiñgani, iqutä, Banäpasi iqutä, anä-himqä Depe iunqä qe äukiwi.

Poli iqutä, Banäpasi iqutä, Andiyokä iunqä anqi äukiwiinqä

²¹ Iqini iquaqu, kukjuä änguä we-hunqä-täni, awä tuätqätangiyängga, ämaqä kuapanäni, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqäkuwi. Qänakni, iquaqu Listiya iunqätä, Aikoniyamä iunqätä, itanga Andiyokä iunqätä anqumä äukiwi. ²² Anä-himqä iquauñi, iquaqu, quuvqä heqiyqä iquau yänänäqñqä iwimäkäsinyä, yänänäqñqä tiñä ätukiwi. “He quuvqä eqiyäpu, yänänäqñqä pmepñqeqä. Ne Goti Hanjuwä Iqunä miqeu, yäpä inqisa yaniquä etangqä-qe, hanä-iqä naqänäni, ämaqä iquauqä hipa iuta, ganä meniqueqä” ätukiwi. ²³ Inqani anä-himqä ique-iqeni, Jisasi Iqueqä yogenqä aquvä äqänmiñuwä iquau mipñqenqe, iquaqu ämaqä hñquau atäunuä ikiwi. E imäkiwi, iquaqu buayä mañqä äpmanyä, tääqä äsuiyitani, Naqä Iquenyqä quuvqä eqämiñuwä iquauñi, Iqueqä hipa iu äpmuatekiwi.

²⁴ Inqani iquaqu, Pisindiya-tänä iu qanä qäpu ikäyi, Pambiliya-tänä inqi ätimäukiwi. ²⁵ Iqi ätimäyi, anä-himqä Peeka iunji, Goti Hanjuwä

Iqueqä kukñui awä äsuiyitanji, anä-himqä Ataliya iunqä äquveqäkiyi. ²⁶ Iqisanji iquaqu, Andiyokä iunqä yimba äukiyi. Ämaqä iqi pmeqe, hinuiqänäni, iquaquini, Goti Hanjuwä Iqueqä qeiqinyänä iunä äpmesinyä, wäunjuä imäkiynqe, Iqueqä hipa iu äpmuatekuwä iquayi. Iquaqu wäunjuä iini ae imäkiyi, Andiyokä iunqä anqumä äpkiyi. ²⁷ Iqi ätimäyi, quuvqä heqiyqä iquau tääqä ätuätumesinyä, nätmätqä, Goti Hanjuwä Iqu iquaquiyqä hipa duta imäkkqenqe, eeqäpnä awä ätukiyi. Iquaqu tiinjä-pqä inä ätukiyi. “Ämaqä Israitqä qäyä etanji huizi iqua-pqe, Iquenyqä quuvqä heqiyqäpnqä iinqe, Goti Hanjuwä Iqu hänaqä äwimeyqeä” ätukiyi. ²⁸ Inqanji iquaqu, quuvqä heqiyqä Andiyokä pmeqä iquatä, hiunji hatnä äpmakiyi.

15

Quuvqä heqiyqeu miqä iqua, Jerusälemä iu kukñuä ätnjuwinqä

¹ Inqanji Israitqä hnqua, Jutiyata äppiysi, quuvqä heqiyqä Andiyokä pmeqä iquau, näqnqä tiinjä äwikuwi. “He Mosisi iqueuä suqä iuni, qänaknä miqä ipu, hiqä huiwi häuä maktänqanqppqe, Goti Hanjuwä Iqu, anqumä metmeqä itä, hänä memäkäqumueteqä yäniqeä” ätukuwi. ² Poli iqutä, Banäpasi iqutä, qätä iinjä äwiysi, kukñuä iinjä tqanguwä iquatä, kukñuä mäkä naqänänä äunminjuwi. Qu ii imäqanqanqanqga, quuyqä heqiyqä iqua, Poli iquesä, Banäpasi iquesä, ämaqä huizi

iquautä, atäunjuä äwikuwi. Itanji, ämaqä iinjä iqua, Jerusälemänqä äyäpu, ämaqä, Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqäpnqä ändowatkqä iquatä, quuvqä heqiyqeu miqä huizi iquatä, hanjä-iqä ique jänä imäkpñqä diñqä, ätukuwi.

³ Quuvqä heqiyqä iqua, iquau e ändowatqanqawänqa, iqua, Andiyokänji äväma, Ponisiya-tänjä ingisatä, Sämalija-tänjä ingisatä äwäpu, Israitqä qäyä etanji huizi iqua, kñuä äkunmäknäpu, Naqä Iquenyqä quuvqä eqäkuwinqä awä ätqäuminjuwi. Quuvqä heqiyqä qätä iinjä äwipiyä iqua, aquvänä ikuwi. ⁴ Iqua Jerusälemä timäuqanqawänqa, ämaqä, Jisasi Iqueqä yoqenqä iqi aquvä äqänminjuwä iquatä, iquauqä ämiqä iquatä, ämaqä kuknuä awä tuäkiqäpnqä ändowatkqä iquatä, iquauñqä aquvänä ipu itmakuwi. Inganji, Poli iqutä, Banäpasi iqutä, nätmätqä eeqänäni, Goti Hanjuwä Iqu, iquaquiyqä hipa iuta imäkminqenqä, awä ätukiyi. ⁵ E tquanqiyänqa, Parisitanjä quuvqä heqiyqä hñqua, ivatuwämbiyi, tiinjä qe ätukuwi. “Ämaqä Israitqä iquene qäyä etanji huizi, quuvqä heqiyqanqawä iquauñi, he iquauqä huiwi häuä äktäupu, ‘Mosisi iqueä suqeuñi qänaknä ipiyä’ tquäpnqä” ätukuwi.

⁶ Itanqa, ämaqä Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqäpnqä ändowatkqä iquatä, quuvqä heqiyqeu miqä iquatä, kuknuä iinjä jänä imäkpñqä aquvä äqänqiwuwi. ⁷ Qu kuknuä kuapanä ae ätpiyi, Pitä iqu pämä ätqäuqe, tiinjä ätukqe. “Nqä nyämaqäuä, he näqnqeqä.

Hinjuqänäni, Goti Hanjuwä Iqu, wäunjuänqä änewäsäutä, nyi tiinjuqä ätenjikqeqä. Nyi, ämaqä Israitqä iqua qäyä etanji huizi iquau, kuknuä änguä we-hunqä-täni, awä tuätqätanqmdi, qu qätä änyiyäpu, quuvqä heqäpñqänänyä. ⁸ Ämaqeuqä knuä indqänqä imni, Goti Hanjuwä Iqu näqnqeqä. Iqu Dñä Änguä Ique, ne änätapkqä-pa, ämaqä huizi iquauni, inä äwikqeqä. Iqu iinjä imäkäqetani, iquaunjä-pqe itmetä aquvänä itäqenqä, äyä ämänätquakqeqä. ⁹ Iqu nesä, iquautäni, suqä huitañä-huitañä minetqeqä, asä inä inätquakqeqä. Iquauqä quuvqä heqiyqä iutani, Iqu qu kiyä mamätqänqä, ne inemäkkqä-pa, hipñqä iwimäkkqeqä. ¹⁰ Inji hanjä-iqä atqä-awäkiquatä, nesä änä mämiwäuqänänjä iqu, he tängäni quuvqä heqiyqä iquau wiwätanä-tpu iqäüä. Injä ipu, Goti Hanjuwä Iqueni, sunqä yamwiqä ävqäüä? ¹¹ Neqä quuvqä heqiyqä imni, kuknuä tqü, naqä-qakuiqä. Ne, Mosisi iqueqä suqeu qänaknä iqetani, hänjä miqumuatñqä yanqunä. Inäqe, Goti Hanjuwä Iqu, nenyqä äwinyätä, nätmatqä änguänäni, hinjinäwa nätapqetani, anqumä inätmetä, hänjä inequmuatätñqeqä. Iqu iquau iwimäkkqä-pa, ne-pqä asä inä inemäkkqiyä” ätukqe.

¹² Pitä iqu iinjä tquanqa, ämaqä kuapänä, aquvä äqämbu äpmaminuwä iqua, kuknuä matqä ipu, Banäpasi iquesä, Poli iquesä, qätä dinä äwipu, äpmaminuwi. Iquaqu, wäunjuä ämaqä mimäkkqänänjä huitañä-huitañä di, Goti Hanjuwä Iqu, iquaquvqä hipa du

vqanji, iquaqu, ämaqä huizi iquauä awä iqisa imäkminjiyinqä, awä ätukiyi. ¹³ Iquaqu, kuknjuä qäpu tquanjiyännga, Jemisi iqu, tiinjä ätukqe. “Tatqä-guäkenä, qätä nyipu! ¹⁴ Goti Hanjuwä Iqu, hänjanji, ämaqä huizi iquautanä hui, anju itmetä, Iqueqä ämaqä epnqä imäkätinqä, äwimakqenqe, Saimonä iqu, ae äyä ätqiyä. ¹⁵ Itannga hinuä-tqä iquauqä bukä iunji, kuknjuä asä inä ätätä äqänänä.

¹⁶ *‘Naqä Iqu, “Qokä-apäkä Dewiti iquesanji, qu namnä anjä hnqu, qua iqi ae äpäkngqä enqä-pañä-qaqqä” ätqiyä. “Iinjä etanji qänakndanji, Nyi anju äpmqänjanji, anjä iqueqä nätmätqä qui imäknätqe, Nyi änyä-hänjä imäkätmä, anji anji mätmniqqä” ätqiyä. ¹⁷⁻¹⁸ “Nyi ii imäkmanijqe, qakui tiinjä. Israitqä iqua qäyä etanji huizi iquautanji, Nyaqä ämaqä hipnqä tääqä ätukqä iqua, qu Naqä Iqunänqä qävqä nyipnuwänqqä.” Ii Naqä Iqueqä kuknuiqä. Nätmätqä iinjqe, Iqu aijnjanji, ämaqä iqua näqnqä ipnqä ätkqqä’ätätä äqänänä” ätukqe.**

¹⁹ Itanji Jemisi iqu tiinjä-pqä inä ätukqe. “Iinjqe, nyi knuä tiinjä indqänätqänä. Ne, ämaqä huizi, iquauqä knuä äkunmäknäpu, Goti Hanjuwä Iquenyqä äwätqänuwä iquauji, hanjä-iqä mäwqä pa ianä. ²⁰ Iinjä mimäkqä itaqe, ne iquaujqe, pipa iunä tiinjä qäyämawatunqqä.

Ämaqä hnqu, nanjuä ämetä, goti quanjä iquaujqä hiqäva-imäkqe, nanjuä ii Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä iqinji kiyä mätkä-

* **15:17-18** Amosi 9:11-12; Asayä 45:21

qae, he hui ämepu manqä ipnuwänqätä, suqä qokänqä apäkänqä iqe, mimäkqä pa ipnuwänqätä, nanuä ämaqä hiinjuä a äkiyamäkäpu äpäkpqe, manqä ipnuwänqätä, itanğa nanuä häneqä yqänänjä-tänji, manqä iqäpñqä, ätätanä qiyatunqeqä.

²¹ Qakui tiinjqä. Hiñuiqändqä dutanji, qu Sämbatqä hiunji hapä pmeqä eeqänänjä iunji, Mosisi iqueqä bukä, anä aquväqñqeunji a ätäupiyitanji, anä-himqä eeqänänjä iunji, qu iqueqä kukñui awä ätqa äpätqänjuwiqä” ätukqe.

Qu tuwanui, huiziquautanjä quuvqä heqiyqä iquauñqä äqäkuwiñqä

²² Jemisi iqu iinjä tquanğa, ämaqä kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquatä, quuvqä heqiyqä iquau miqä iquatä, Jisasi Iqueqä yoqenqä iqi aquvä äqänminjuwä eeqänänjä iquatä, kukñuä naqä-hñqunä imäkäpu, iquauqä ämaqä hñquaqui, atäunjuä ikuwi. Hñqu Jutasi, iqueqä yoqä huizi, Basäpasi ique. Huiziqu, Silasi iquvi. Iquaqui atäunjuä miqänğanji, quuvqä heqiyqä iquauqä awä iqisanji, ämaqä naqä äpmaminjiyi. Qu iquaqui atäunjuä ipiyi, Poli iqtä, Banäpasi iqtä, Andiyokä iunqä, anä wäpñqä ändowatkuwi. ²³ Iquaquvqä hipa iu, pipa hñqu, kukñuä tiinjä-tänjä ändowatkuwi.

“Hiunjinğanjqä. Ne ämaqä, Jisasi Iqu kukñuä awä tuäkiquatunquä änandowatkqä iqunesä, quuvqä heqiyqä iquau miqä iqunesänji, hiqä hita-hinğuäkoneyi. Ämaqä Israitqä iqune qäyä etanği huizi, quuvqä

eqiyäpu, anä-himqä Andiyokä iutä, qua Siliya iutä, qua Silisiya iutä pmeqä iquenä, ne pipa tä henyqä ävawqatqunä. ²⁴ Ne qätä tiinjä äwikqueqä. Nesanä hñqua, henyqä äpäpu, kukñuä hanä-iqä etäpu, hiyaqä kñuä indqänqä dñji, qui emäkkuwiñqä äwikqueqä. Iinjä imäkkuwä iquaunji, ne iinjä imäkpñqä mätquä ikqueqä. ²⁵ Qätä iinjä äwikquenqe, ne äwqä naqä-hñqunä änyätanä, tiinjä ätqueqä. 'Nesanä hñquaqui atäunjuä itanä, iquaqu, Banäpasi iqutä, Poli iqutä, qunqä anä upñqä ändowatanä.' ²⁶ Banäpasi iqutä, Poli iqutä, pizqä puäsqenqe, kñuä indqänäsiyä-qe, zä miqä isinyä, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iquenyqä kukñuä awä ätuätqänjiyinqe, ne iquaquinyqe, aquvänä iqueqä. ²⁷ Äwqä naqä-hñqunä änyätanä, iinjä ätanitanji, ne Jutasi iquesä, Silasi iquesä, henyqä pipa tqesänä ändowatqunä. Itanğa iquaqu, kukñuä asätä, iquaquiyqä manitanji inä hisiyñqinyqä. ²⁸ Dñä Äñguä Iqu, nesä pmetanji, ne kukñui naqä-huinyä imäkätanä, he hanä-iqä metapqä yatunquä diñqe, suqä hñquaqui-hñquaquinjä iquaunqänä ätätanä äqiyqunä. ²⁹ Suqä iqua tiinji. 'Ämaqä hñqu nanjuä ämetä, goti quanğä iquaunqä hiqäva-imäkqe, he hui ämepu manqä ipnuwänqätä, nanjuä hanqä yqänänğä-tänji manqä ipnuwänqätä, nanjuä ämaqä hiinjuä iu äkiquwäqiyäpu äpäkpqe, manqä ipnuwänqätä, itanğa suqä qokänqä apäkänqä iqe, mimäqä pa iqanğpiyä,' ätätanä äqiyqunä. Inäqe, he suqä tquaunji

äwimasiyquwi, änguiqä. Ne kukñuä ätätanä, pipa äqiyquque, qäpiyqä. He änguänä pmapñqä äneñgiyä,” ätäpu äqäkuwi.

³⁰ Qu iinjä imäkäpu, iquau dowatqanğuwänğa, iqua äväma, anä-himqä Andiyokänğä äquveqäkuwi. Iqini, iqua quuvqä heqiyqä eeqänänä iquau, aquvä ämaqiyäpu, pipa qe äwikuwi. ³¹ Qokä-apäki, pipa a ae ätäpuiyi, kukñuä änguänäni iquau yänänäqñqä iwimäkätñqä iqanğqä iutani, qu aquvänä ikuwi.

³² Inğanı Jutasi iqutä, Silasi iqutä, iquaqu hiñuä-tqä-quaçunä enyä, quuvqä heqiyqä iquau, kukñuä kuapänäni äväsinyä, iquauqä äwqä iuni, yänänäqñqä iwimäkminiyi. ³³⁻³⁴ Iquaqu hñğanqä iinjä imäkäsinyä, pmetanğiyitani, quuvqä heqiyqä iqua, “Qe äwqä qeiqi-inçetä winyqä” ätupiyi, ämaqä, iquaqui ganä ändowatkuwä iquaunqä, anğumä qe ändowatkuwi. ³⁵ Inğanı Poli iqutä, Banäpasi iqutä, Andiyokä iu yqänä äpmanyä, ämaqä kuapänänä huizi hñquatä, Naqä Iqueqä kukñuiñqä näqñqä äväpu, awä ätqomanminjuwi.

Poli iqutä, Banäpasi iqutä, ändmäkñgiyinqä

³⁶ Qänakndanı Poli iqu, Banäpasi ique ti-injä ätukqe. “Ye anğü äwäta, anä-himqä eeqänänä iu, hiñuiqänä Naqä Iqueqä kukñui awä ätuäkäminueä, yeqä tatqä-guäka iquau, nanyi-napqa iuau, hiñuä äqunäkeyä. ‘Qu anğü pmetpiyä, quvqä pmetpiyä’ ta, näqñqä hienqänänyä” ätukqe.

³⁷ Poli iqu iinä tquanğa, Banäpasi iqu, Jonä Makä ique itmetä, anä upŋqä äwiŋgqe. ³⁸ Poli iqu, “Ämaqä iqu, hiŋuiqänäni, ye Pambiliy-ata äyävümetä, wäunuiŋqä yesä anä mäwqä ikqä iquvqä. Iiŋiŋqe, iqu yesä anä mäwqä yänqiyä” ätukqe. ³⁹ Iquaqu nätmätqä täŋqä äkasuwä kuapänä ätniyitani, ändmäŋgiyi. Iinä iyi, Banäpasi iqu, Makä ique itmetä, yimba ätkamausinyä, qua eqä-ŋjä awä iqinä, Saplusi iunqä äukiyi. ⁴⁰⁻⁴¹ Inğanj Poli iqu, Silasi ique itmetä, äwiŋqä iqanŋiyänğanj, qokä-apäkä qu-uvqä heqiyqä iqua, “Goti Hanjuwä Iqu, qenyqä äwinyätä, äŋguänäni hiŋginäwa qesapänqiyä” tquanŋuwänğa, iquaqu qua Siliya iutä, Silisiya iutä ikisinyä, Jisasi Iqueqä yoqenqä iqi aquväqŋqä iquaunji, Poli iqu kukŋuä ätuätä, yänänäqŋqä äwikqe.

Poli iqueqä qanä Äkaiyänqä ikämiŋqenqä (15:36-18:22)

16

Timoti iqu, Poli iqu, Silasi iqu, anä äukuwiŋqä

¹ Poli iqu iqi qäpu ätuäkiqetani, iqu äwäqe, anä-himqä Depe iu ganä ätimäukqe. Huizi, anä-himqä Listiya iu ätimäukqe. Iqinji quuvqä heqiyqä hŋqu äpmamiŋqe. Iqueqä yoqe, Timoti iquvi. Iqueqä känai, Israitqä iquautanä eä, ii Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqä iyyi. Iqueqä kaniqu, ämaqä Grikä iquautanä iquvi. ² Iqueqä suqenqe, quuvqä heqiyqä Listiya pmeqä iquatä,

Aikoniyamä pmeqä iquatä, tiinqä ätmiñuwi. “Timoti iqu, ämaqä änguanäñueqä.” ³ Poli iqu, Timoti iqutä anä wiyñqä wingangi, ique itmetä, iqueuä huiwi häuä qe äktäukqe. Israitqä ingisa äpmamiñuwä iqua, “Timoti iqueqä kaniqu, ämaqä Grikätanä iqueqä” näqñqä iinjä etanquwiñqä indqänätä, qu Timoti ique qätä wipnuwänqä, Poli iqu häuä i äktäukqe. ⁴ Iqi ävämapiyi, anä-himqä eeqänänjiu qanä ikipu, kukñuä, ämaqä Jisasi Iqu kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquatä, quuvqä heqiyqeu miqä iquatä, Jerusälemäta ätäpu tuwanuä äqäkuwiñqe, “He kukñuä iuji, qänaknä ipu pmetanqpiyä” ätuäpu, awä ätuäkämiñuwi. ⁵ Iinjä etanji anä-himqä eeqänänjä iuji, Jisasi Iqueqä yoqenqä iqi aquvä äqänmiñuwä iqua, iquauqä quuvqä heqiyqä yänänäqñqänänjä ätimäutä, hiunji ique-iqenji, ämaqä hatñä hui, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, huizi iquau äwimamiñuwi.

Ämaqä Masendoniyatanä hñqu, Poli ique tääqä ätuätumakqenqä

⁶ Poli iqutä anä ikämiñuwä iquatäñi, Dñä Ängüä Iqu, qua Eesiya-tänjä ingisa kukñuä awä matqä ipñqä pmua iwimäkcqangi, iqua qua Pälenjiya iutä, qua Galesiya iutä ikämiñuwi. ⁷ Iqisanji iqua äwäpu, qua Misiya iu ätimäupiyi, qua Bitiniya iunqä wanä-tpu iqanquwänga, Jisasi Iqueqä Dñä Ängüä Iqu, pmua iwimäkkqe. ⁸ Iqua Misiya mäpmeqä hämänä ämäwqätäupiyi, anä-himqä Troasi buñqä äquveqäkuwi. ⁹ Iqinjä heatqänqangi, Poli

iqu hinuä wätqä enqä-paŋi tiinjä äqunqge. Ämaqä, qua Masendoniya-tänjä ingisa pmeqä hŋqu ätqäuä, Poli iqueni tiinjä ätukqe. “Iyäa, si eqä-pŋä iu äqiyäkämäutnä, Masendoniya täunjä iqune, yätamakqä nesŋqä biyä.” ¹⁰ Poli iqu hinuä iinjä äqunänqä diŋqe, ne näqŋqeqä, “Goti Hanjuwä Iqu, ne iquau kukŋuä äŋguä we-hunqä-täŋi awä tuatunquä tääqä änatqiyä.” Näqŋqä iinjä ämeni, ne Masendoniya du timäuatunquä diŋqe, hänaqenqä qävqä maqänä ikque.

Letiya ii, Naqä Iquenyqä quuvqä eqäkqenqä

¹¹ Hänaqä ae ämoqumueni, ne yimba ätkamäutanä, Troasi ävämaŋi, qua eqä-pŋä awä iqinjä Samotresi iunqä jänä äukqe. Zinuitäŋi ne yimba iuŋi, aŋä-himqä Neapolisi iunqä äukqe. ¹² Iqisaŋi ne aŋä-himqä Pilipai iunqä qanä ekque. Aŋä-himqä iinjä iqueuŋi, ämaqä, Romä-tanjä hŋqua äpmapu ämimiŋuwi. Itanğa qua Masendoniya-tänjä ingiŋi, Pilipai aŋä-himqä naqänänjä hŋqunji. Aŋä-himqä iuŋi, ne hiunji hui äpmakque. ¹³ Itanğa Sämbatqä hiunji hapä pmeqänğaŋi, ne, “Eqä maŋä näŋiŋi, ämaqä täqisaŋä iqua, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätätqänuwä iqiyqä” kŋuä indqänätanä, täkŋä äqänänqä yäpaqänğisa äwani, eqä maŋä iqi ätimäukque. Iqiŋi, apäkä hiua aquvä qänätanğä äwimeni, ne iuatä anä äpmetanä kukŋuä ätumiŋque. ¹⁴ Apäkä, ne kukŋuä tqanğque qätä änekqä hui, iyyqä yoqe, Letiya. Ii, aŋä-himqä Tayätıla pmeqi eä, yuä häŋesqä ämaqä mbqä ipŋqä äma ikiqä iiyi. Ii, Goti

Hanjuwä Iqueqä yoqe haqeqä mamäutnqä qonjä woktäuqä iiyi. Goti Iqu iwimäkqanji, ii, Poli iqu kuknuä tqanji äwiyätä, näqñqä äñguä ämakqe. ¹⁵ Inğanj iisä, iyyqä anjä iu äpmaminuwä iquatä, asñä ämapiyi, ii neñi yänänäqñqä tiinjä änatkqe. “Hiyaqä knui, ‘Apäkä täsi Naqä Iquenyqä quuvqä heqiyqe, naqä-qakuiqä’ knuä hiyqanqutqe, he nyaqä anjä täu äpaquväpu pmapñqeqä.” Ii yänänäqñqä natqanğa, ne iyyqä kukñui, qätä qe äwikqe.

Qu Poli iquesä, Silasi iquesä, guä äkiqiyäuekuwiñqä

¹⁶ Hiunji hnquenji, ne Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tqä iunqä wätqätanğa, wäunjuä-wiyqä hiñginqä apäkä hui hänaqä awä iqi ämingque. Apäkä iinj, dnä huisänji eä, nätmätqä qänaknda timäuniqenqä awä ätminqe. Iinj etanji, ii wäunjuä i imäkqanqgetanji, iyyqä ämaqä naqä iqua mbqä kuapänä ämaminuwi. ¹⁷ Äminanitanji, Poli iquesä, nesä, qänaki änavändä, tääqä tiinjä ätminqe. “Ämaqä tqua, Goti Haqä Yätutanjä Iqueqä wäunjuä-wiyqä-qua epu, hänaqä, Goti Iqu ämaqe angumä itmetä hänä imäkäqumuatqä iunqä etätqänuwä iquaiqä” ätminqe. ¹⁸ Hiunji kuapänänjä iunji, ii iinjä imäkätqätanqenqe, Poli iqu enyqä iäqe, hiqumuanjä äwiyätä, dnä iquenji, “Nyi Jisasi Kraisi Iqueqä yoqeta äktqänä. Apäkä täsinji, si huätä vämayä” tqanğa, maqänänji, dnä quvqä iqu qe ävämakqe.

¹⁹ Inğanji apäkä iyyqä ämaqä naqä iqua e äqumbiyi, ii wäunjuä imäkqanji mbqä

ämaminjuwi, aanqä hiqanqi näqñqä ämapiyi, qu Poli iquesä, Silasi iquesä, a äkiqätäpu, ququawä aquväqñqeunqä eyqiyäma äwäpu, ämaqä naqä, anä-himqä iu miqä iquauqä hipa iu wipñqä ätuma äukuwi. ²⁰ Qu iquaquini, ämaqä suqä quvqenqä jänä imäkcqä iquaunqä ätuma äwäpu, tiinjä ätukuwi. “Ämaqä tquaqu, Israitqetanä iquaquvqä. Iquaqu kukñuä ätäsinyä, anä-himqä täunji, hanä-iqä ämaiqinyqä. ²¹ Suqä Romätanjä iqunenyqä pmua imäknänqä iunji, ne iunä imäkatunquä awä änatätqäninyqä” ätukuwi.

²² Ämaqä iqi aquvä äqänguwä iqua-pqe, iquaquinyqä kukñuä quanqä tqanguwängga, ämaqä jänä imäkcqä iqua, iquaquiyqä qäki äquvätäpu, “Ämaqä tquaquini, hiqokä päkpiyä” ätukuwi. ²³ Qu iquaquini, ptqä ququvqä äpäsäpu, guä äpmuatepiyi, guä pmuateqä anä iu miqä naqä iqueni, iqu iquaquinyqä hinuä äqunä, yänänäqñqä tqäutätñqä diñqe, kukñuä yänänäqñqä ätukuwi. ²⁴ Iqu kukñuä yänänäqñqe qätä äwiyäqe, iquaquini, anä hiqñqä yäpä yängisanä iu äpmuatetä, senqätä, ä zä-yänätä ämetä, iquaquiuä yukiw, guä yänänäqñqä äkiqäyäuekqe.

Guä pmuateqä anju miqä iqu, quuvqä eqäkqenqä

²⁵ Heatqä quaqänqani, Poli iqutä, Silasi iqutä, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätäsinyä, Iqueqä yoqä haqeqä ämamäusinyä, apqä ätqämanminjiyi. Itanqa ämaqä huizi iqua, qätä äwipu äpmaminjuwi. ²⁶ Inqanji eekä

naqänänjä hñqu, maqänä timäuqanğa, guä pmuateqä anjä iqu, vänyqä naqänänjä itä, qñqanjä qe äutängäukqe. Ämaqä guä äpmaminuwä iquauqä yukä hipa iu senqä guä äqäyängäuminqe, qe ewasqängäukqe. ²⁷⁻²⁸ Inğanı ämaqä ämiqä iqu ävauqe, anjä qñqanjä eeqänänji äutängäwätanği äqunäqe, “Ämaqä guä äqiyänänjuwi, zä qe äweqäuä” kñuä vqanğa, iqueqä ipäqäyunıtä iqueqä-kıuä päknmätä iqanğa, Poli iqu tääqä yänänäqñqä tii ätukqe. “Si tqä-täuä qui mimäkñqä panä. Ne eeqänänji-täqi äpmeñunä.”

²⁹ Poli iqu iinjä tqanğa, iqu hiqi-tänqä tääqä ätuäqe, anjä hiqñqä Poli iqtä, Silasi iqtä, pmetanğiyä iu tnänjä äpeyäqe, yäunüä-yäunüä itä, iquaquvqä yukä-tänjä iqi äpäknğqe.

³⁰ Inğanı iqu iquaquñi, yäpaqä mänğisa ätuma äpäwäqe, yatñqä äwikqe. “Ämaqä naqä iquaunğuiyä, Goti Hanjuwä Iqu nyi anğumä indmetä, hänjä inqumuatätñqe, äänä imäkmqäwä?”

³¹ Iqu iinjä tqanğa, iquaqu tiinjä ätukiyi. “Si Naqä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyä. Si iinjä imäkqanğtqe, Goti Hanjuwä Iqu si anğumä ikitmetä hänjä ikiqumuatänğiyä. Itanğa tqä anjä iu anä äpmeñuwä iqua-pqeüä.” ³² Iquaqu iinjä äsuiyi, iquesä, iqueqä anjä iu pmetanğuwä iquautänji, Naqä Iqueqä kukñuinqä awä ätukiyi. ³³ Hea asä iinğanı, iqu iquaqui itmetä, iquaquiyqä wätanqe asñä äwqiyätä, maqänänji, iqtä, iqueqä ämaqä eeqänänjä iquatä, asñä qe ämakuwi. ³⁴ Iqu iquaquñi, iqueqä anjä

iunqä ätuma äwätä, buayä äwikqe. Inqanji iqutä, iqueqä anä iu anä äpmaminuwä iquatä, “Ne tänqanji Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä eqiyqunä” ätäpu, yeeqä naqä-qakuänä ikuwi.

Poli iqu, kuknuä jänä imäkkä iquau äkasuwä ätukqenqä

³⁵ Zinuitäni, ämaqä kuknuä jänä imäkkä iqua, qu ämaqä guä äkiqiyepqä iquau miqä ique, “Si ämaqä tquaqinji, huätä vquatäwatiyā” tupnqe, ämaqä ämayukä-imañqä hñquau ändowatkuwi. ³⁶ Qu i imäkkqanquwänqä, ämaqä ämiqä iqu äwäqe, Poli iquenji, “Ämaqä kuknuä jänä imäkkä iqua, ‘Ämaqä iquaqinji huätä dowatiyā’ ätäpu, ämaqä hñquau ändowatqäuä. Inji guä pmeqä anä täunji äväma, äwäsinyä, äwqä qeiqi inqä pmanyqä” ätukqe.

³⁷ I tquanqä, Poli iqu, ämayukä-imañqä iquaunji tiñä ätukqe. “Ye, ämaqä Romätanä-qoye qäyā etanque, ämaqä kuknuä jänä imäkkä iqua, qätä qäyunä mäyeyqä ipu, ämaqä iuqä hinuä iqi äyapäsäpu, guä äyakiqiyäuquwiqä. Änäñäwä? Täñqanji, ämaqe hinuä mäyaqñqä hitanqpi, yandowatpñqä äwiñqiyä! Oeyqä. Iquauqä-quwä äpäpu, yäpaqä mänqisa äyätma upñqeqä” ätukqe.

³⁸ I tquanqä, iqua äwäpu, ämaqä kuknuä jänä imäkkä iquau, iqueqä kuknui ätukuwi. Qu, “Poli iqutä, Silasi iqutä, Romätanä iquaquiyqä” tquanqä äwipiyyi, zä ikuwi. ³⁹ Zä e ipiyyi, iqua iquaqui äwimepu, “Oänä, neqä suqä quvqenqä, qe äwqä tnänä maqenqä pa inä”

ätuäpu, yäpaqä mängisa ätuma äwäpu, anä-himqä äväma wiyñqä diñqä, yatñqä äwikuwi. ⁴⁰ Itanğa iquaqu guä pmuateqä anjuñi ävämañi, Letiyaqä anä yäpä iñgisa äpekiyi. Iqini, quuvqä heqiyqä iquau hiñuä äqunäsinyä, iquauqä kñuä indqäñqä iuñi, yänänäqñqä iwimäkiyñqä kukñuä hui ätukiyi. E äsuiyi, iquaqu anä-himqä iuñi ävämañi, qe äukiyi.

17

Poli iqutä, Silasi iqutä, Tesälonaika iu äpmamiñiyiñqä

¹ Iqi ävämañi, Poli iqutä, Silasi iqutä, anä-himqä Ambipolisi iutä, Apoloniya iutä ämäwqätävi, anä-himqä Tesälonaika iu ätimäukiyi. Iuñi, Israitqä iquauqä anä aquväqñqä hñqu, ämätnmiñqe. ² Inğanji Poli iqu, suqä hea ique-ique imäkmiñqä-pa, asä iinä imäkätä, hiunji hapä pmeqä hñquaqui-hñquenä iquauñi, anä aquväqñqä yäpä yängisa äpeyätäqäñganji, Israitqä iquatä Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu äqänänqenqä ätmiñuwi. ³ Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä quatiñqä awä ätuätä, iquauä kñuä indqäñqe, yänänäqñqä iwimäkmiñqe. Kraisi, ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu ätekqä Iqu, hanä-iqä ämetä, äpäkonätä, itanğa qänakndanji, anğumä ävauniqenqä, kñuä äwimiñqe. Iqu tiñä-pqe ätukqe. “Jisasi, nyi Iquenyqä awä etqä Iqu, Kraisi, ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu ätekqä Qäqueqä.” ⁴ I tquanğa, Israitqä hñqua quuvqä eqiyäpu, Poli iqutä, Silasi

iqutä, quuvqä anä eqäkuwi. Itanğa Grikä iquauqä kuknuä tqä, Goti Hanjuwä Ique qonjä äwoktäutanguwä iquautanätä, apäkä yoqä naqä qonqä iuautanätä, kuapänänjä quuvqä anä eqäkuwi.

⁵ Inğanı, ämaqä Israitqä hñqua, qu e äyä iqanğä äqumbiyi, äwqä quvqä wiñganğa, iqua, ämaqä suqä quvqä imäqkä, ququawä aquväqñqä iqi pmetanguwä hñquatä, aquvä ämaqämbiyi, ämaqä anjä-himqä iutanä iquauqä äwqeuñi, qe äwivauqumuatkuwi. E imäkpıyi, Jesonä iqueqä anjä dunqä maqänä äupiıyi, Poli iquesä, Silasi iquesä, yäpaqä mængisa ätuma äwäpu, qokä-apäkä iquauqä hipa iu vanä-tpu, qävqä imıjuwi. ⁶ Inäqe, qu iquaquıñi, mämoqumueqä ipıyi, qu Jesonä iquesä, quuvqä heqiyqä huizi iquautänä itmepu, ämaqä naqä anjä-himqä iu miqä iquaunqä eyqiyäma äwäpu, manjä tiñjä ätukuwi. “Ämaqä qua eeqänänjä iu qanjä ikisinyä, hanjä-iqä ämaeqiyä iquaqu äpäsinyä, täqi äpmeñinyqä. ⁷ Iquaquıñi, Jesonä iqu, iqueqä anjuñqä ätuma äwätä, ämiqämenä. Itanğa ämaqä eeqänänjä tqua, ämaqä ämiqä naqä Sisa iqueqä kukñui tuwä äwıyäpu, hñgisana ipu, ‘Ämaqä Ämiqä Hñqu, inänjqä. Iqueqä yoqe, Jisasi Iqueqä’ ätqäuä” ätukuwi.

⁸ I tqanguwänğa, qokä-apäkä iquatä, ämaqä anjä-himqä iu miqä iquatä, yäunüä ipıyi, manjä hıñginäwa ätkuwi. ⁹ Inğanı ämaqä ämiqä naqä iqua, Jesonä iqutä, ämaqä huizi iquatäñi, kuknuä mitqä mbqä ipñqä imäkpıyi, mbqä ae iqanguwänğa, qe ävquatäwatkuwi.

Poli iqutä, Silasi iqutä, Beliya iu äpmamiñiyinqä

¹⁰ Hea ae eqaŋga, quuvqä heqiyqä iqua, Poli iquesä, Silasi iquesä, aŋä-himqä Beliya iuŋqä ändowatkuwi. Iquaqu Beliya iu ätimäyi, Israitqä iquauqä aŋä aquväqŋqä yäpä yäŋgisa qe ekiyi. ¹¹ Israitqä, Beliya iu pmeqä iquauqä suqe, aŋguänä eä, Israitqä, Tesälonaika pmeqä iquauqä suqä iuŋi, tiŋi ämäwqätäuminqe. Iqua, Poli iqueqä kukŋuä qätä äwipiysi, kiŋä äwinyätä, hiuŋi eeqänäŋä iuŋi, “Poli iqueqä kukŋui, naqä-qakuätiyä, quaqätiyä” tpu, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu qänätangqe a ätäupu, iwäsäuminjuwi. ¹² Ii imäkpiyitaŋi, Israitqä kuapänäŋä hui, quuvqä heqiyqanquwäŋga, itaŋga ämaqä Grikä yoqä-täŋä iquautani, qokä-apäkä kuapänäŋä-pqe, quuvqä anä eqäkuwi. ¹³ I etaŋgi, Israitqä Tesälonaika pmeqä iqua, Poli iqu Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋui Beliya iuta awä ätuminqenqä qätä äwipiyäŋgaŋi, qu aŋä-himqä iuŋqä äupiysi, qokä-apäkä iqiŋä iquauqä kŋuä indqäŋqe, qui iwimäkäpu, äwqä tnäŋä iwimäkkuwi. ¹⁴ Ii imäkqanquwäŋgaŋi, quuvqä heqiyqä iqua maqänäŋi, Poli iqueni, eqä-pŋä-täŋä iŋgi zä qe ändowatkuwi. Inäqe Silasi iqutä, Timoti iqutä, Beliya iu yqänä äpmamiñiyi. ¹⁵ Ämaqä, Poli ique ätuma äuminjuwä iqua, aŋä-himqä Atenisi iuta uwquatämäuqanquwäŋga, Poli iqu, Silasi iquenyqätä, Timoti iquenyqätä, ti-iŋä ätukqe. “Iquaqu, nyinyqä maqänä binyqä.” I tquanğa, qu aŋgu qe äukuwi.

Poli iqu, Atenisi iu äpmamiñqenqä

16 Itanğa Poli iqu iquaquinyqä hinuä äqänä äpmeqänğanı, iqu Atenisi iu goti quanğä iquauqä ktqä huitañä-huitañä hikä zä-yänä ii, kuapänä tqäwäwätanğı äqunäqe, iqueqä äwqe quvqä äwiñgqe. 17 Äwqä quvqä i wiñganğa, iqu Israitqä iquauä anğä aquväqñqä iu, Israitqä iquatä, ämaqä Goti Hanjuwä Ique qonğä äwoktäutqänjuwä huiziquatä, kukñuä anä ätminjuwi. Itanğa hiunji ique-iqenji, iqu ququawä aquväqñqä iunji, ämaqä iqi pmetanğuwä iquau äwimeqisätä, kukñuä anä inä ätminjuwi. 18 Iqu e ätäqisätäqänğanı, Jisasi Iquenyqätä, qua iuta anğı vauqenqätä, ätuminqe. Ämaqä näqñqä-tänğä hñqua, qätä i äwipiıı, iqtä kukñuä tnänğä, mäkä enqäpanğä äunjuwi. Hñqua, ämaqä Epikuliya* iutanğä iquai. Hñqua ämaqä Stoeki† iutanğä iquai. Kukñuä tnänğä ätäpiyänğanı, hñqua, “Kukñuä huitañä-huitañä tqä iqu, änäänğä tqiyä?” ätkuwi. Itanğa huiziqua, “Iqu goti huitañä iquaunğä ätqutiyä?” ätukuwi. 19 E ätäpiyitanı, iquenji qoqonğä Areopakusi‡ yätunğä, anğä-himqä miqä iquauqä hinuä iqi tññqä ätuma ekuwi. Ätuma epiıı, iquenji tiñğä ätukuwi. “Sağä kukñuä hänji, qokä-apäkiu ätunji, ne näqñqä metunquänä awä

* 17:18 Epikulia iquauqä knıi tiñji. Aquvänä itanğä pmeqänğqe, ii nätmatqä naqänänğ-qae, ne yqänä imäkqa uwquatuñque.

† 17:18 Stoeki iquauqä knıi tiñji. Aquvänä itanğä pmeqe, nätmatqä nağä ma, ne hanğä-iqä ämetanğ-qe, äwqä hanuä änyanğ pmetatuñque. ‡ 17:19 Areopakusi i tiñji. Anğä-himqä Atenisi ämiqä iqua, qoqonğä Areopakusi iu aquvä äqänminjuwi.

natiyä. ²⁰ Nätmatqä si ätni, ii änyä-hänänäniqä. Kuknuä tä, äänä tätätiyä? Kiqä quatinqe, ne näqñqä hiatunquä äneñgiyä” ätukuwi. ²¹ Atenisi pmeqä iquatä, ämaqä huizi äwimepu anä äpmamiñuwä iquatä, wäunuä hui mimäkqä ipu, kuknuä häninçqä aquvänä ipu, iwäsäupñqä kuknuä ätnjmanmiñuwä.

²² I tqanguwänga, Poli iqu, Areopakusi iu pmetanguwä iquauqä awä iqisanä pämä ätqäuce, tiñä ätukqe. “Atenisi pmeqä iquenyä, he nätmatqä eeqänänä imäkätqäñuwä, goti iquauñqä kñuä indqänäpu, imäkätqätangä hiñuä ae eqänänänä. ²³ Nyi anä-himqä täu ikitmñgani, goti iquauqä ktqä näñimäñi ätqätepu, iñä iquauñqä hiqäva imäkätqäñuwä, hiñuä äqunänqeqä. Itanga hiqäva imäkätqäñuwä hñqueuñi, tuwanuä tii äqänänqeqä. ‘Tä, goti ne maqñqä iquenyqä hiqäva imäkñqeqä’ äqänätangi äqunänqeqä. Inji goti he maqñqä epiyäqe, qonä äwoktäutqäñuwä iquenyqe, nyi awä hitmqänä. ²⁴ Goti qua tä imäkätä, nätmatqä eeqänä qua täu äwiñqä Imäkkqä Iqu, Iqunä qäukuitä quaetä Miqä-qu eä, i etangi hiqäva-imäkqä anä, ämaqe ämätpqä iuñi, mäpmeqä itänqiyä. ²⁵ Hänä-pmeqätä, yuñuätä, nätmatqä eeqänänitä, ämaqä iu vqe, Goti Hanjuwä Iqueqeqä. Iñinçqe, ne ämaqä iqune, nätmatqä hñqu imäkätanä vatunçqe, Iqu äwa äkinçqä itqätangikä? Aanqeqä! ²⁶ Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä hñquenyä imäkätä äpmuatekqetani, ämaqä eeqänänä iqiyämetä, qua eeqänänä iu im-imä äpmuatekäkqeqä.

Qokä-apäkä eeqänänä iuqä äpmapiyänğanqätä, quwqä anä hiqñqenqätäñi, Goti Hanjuwä Iqunä iwäsäutä äpmuatekäkqeqä. ²⁷ Qokä-apäki, Iquenyqä qävqä iqa äpäpiyänğani, qu Ique ämoqumuapnuwänqä imäkkqeqä. Iqu kinä nämä mäpmeqä eänä, nesä hñqunä-hñqunä äpmenä. ²⁸ Ne Ique änyanä, hñjä-pmeqetä, qañä uwqetäñi, Iquesanä meniueqä. Ämaqä hesanä apqä tqä imäkkqä hñqua, tiinjä ätkuwä-paniqä. ‘Ne iueqä ymeqä iquenyqä.’ ²⁹ Inji ne Goti Hanjuwä Iueqä ymeqä äpmentani, Iquenyqe, ‘Iqu, golqä, silpa, hikä enqä-panä-ueqe’ kñuä mindqänqä yatunqeqä. Ne ämaqä ique, neqä kñuä indqänqeta imäkätunquä-panä iinjä, hmanjqä! ³⁰ Hinjuqänänä, ämaqä iqua, Iquenyqä maqñqä etanquwänqa, Iqu quwqä suqä quvqenqe, kukñuä matqä iminjqe. Inäqe tängani, ämaqä qua eeqänänä iunji, suqä quvqenqä womba ipu ävquatämäupñqä diñqe, Iqu kukñuä yänänäqñqä ätätqänä. ³¹ Ii quati tiinjqä. Iueqä suqä jänänänä iuta, qokä-apäkiuqä suqä iwäsäuninjqe, Iqu hiunji hñque atäunquä ae ikqeqä. Ii iwäsäuniqä diñqe, Ämaqä Hñque ae ätekqeqä. ‘Ämaqä Tqu, Qäqueqä’ ämänätquetñqä diñqe, Ämaqä Iqu äpäkonğanji qua äptekuwiutani, Goti Hanjuwä Iqu anqumä ae ävauqumuatkqeqa” ätukqe.

³² Ämaqä qua äptepqä iuta anqu vauqenqä tqangi äwipiyyi, ämaqä hñqua, Poli iqueni, kukñuä quvqä tquauñgua, hñqua, “Si qänakñi, kukñuä anqi ttñqe, ne änenjiyä” ätukuwi.

³³ E tquanḡuwänḡa, Poli iqu qe äväma äukqe.
³⁴ Inḡani, ämaqä hḡqua, iquenyqä äwäpu, qu-
 uvqä eqäkuwi. Iquautañä hḡqu, iqueqä yoqe,
 Diyonisisi ique. Iqu ämaqä ämiqä, qoqonä
 Areopakusi iu aquvä äqänmiḡuwä iutañä iquvi.
 Itañga apäkä hui, iyyqä yoqe Dämarisi, ii-pqe
 quuvqä inä eqäkqe. Ga qokä-apäkä huizi-pqe,
 quuvqä eqäkuwi.

18

Poli iqu, Korinä iu äpmamiḡenḡä

¹ Qänakndañi, Poli iqu, Atenisi iu ävämañi,
 anä-himqä Korinä iunḡä äukqe. ² Iqini iqu,
 Israitqä hḡque äwimakqe. Iqueqä yoqe, Akuila
 ique. Iqueni, känai qua Pondusi iu ämikqe. Anä-
 himqä Romä iu ämiqä naqä Klotiusi iqu, “Is-
 raitqä iqua, anä-himqä täuñi huätä vämapiyä”
 tqañga, Akuila iqutä, iqueqä apäkä Presilaisä,
 iyaqu qua Itali iu ävämañi, anä-himqä Korinä
 iunḡi, änyä qe ätimäusinyä äpmakiyi. Itañga
 Poli iqu, Akuila ique äwimeqe, iyaquiua anä
 iunḡä äukqe. ³ Iqutä, iyaqutä, namnä anä
 imäkqänḡä näqñqä epiyä-qae, iqu, iyaqutä
 wäunḡä anä ipu äpmamiḡuwi. ⁴ Itañga hi-
 unḡi hapä pmeqä eeqänänḡä iunḡi, iqu Israitqä
 iquauqä anä aquväqñqä iunḡi, iquatä kukñuä anä
 ätmiḡuwi. Israitqä iquatä, Grikä iquatä, Jisasi
 Iquenyqä quuvqä heqäpñqä iinḡe, iquauqä
 kñuä indqänḡe ävauqumuatätñqä ätumiḡe.

⁵ Inäqe, Silasi iqutä, Timoti iqutä,
 Masendoniya iu äväma Poli ique wime-
 qañḡiyänḡa, iqu Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui,

hiunji ique-ique awä ätuminqe. Iqu Israitqä iquauni, “Jisasi Iqu, Kraisi ne ämineyätinqä Goti Hanjuwä Iqu ätekqä Iqueqä” ätuätä ämotquaminqe. ⁶ I etanji Israitqä iqua, iqueuä kuknjuinqä mäwiinqä iqanji, ique quvqä tquanguwänga, iqu hinoqukuä, ämuasmänqä iu täka mäkatangqe, ptä quväteqämä imäutä, tiinjä ätukqe. “He qui imäkmbqe, ii hiqä-hiuänjqä. Nyi ququvqe, maequnjqä. Tängani nyi kuknuä awi, Israitqä iquenä qäyä etanguti, hñquau-mända, tumqä umqänä.” ⁷ I ätuäqetani, iqu anä aquväqñqä iu ävämani, ämaqä hñqueqä anä iunqä äukqe. Iqueqä yoqe Tilus-Jastusi ique. Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe haqeqä mamäutinqä qonjä woktäuqä ique. Iqueqä anji, Israitqä iquauqä anä aquväqñqä-tänjä qäqiqi ämätmminqe. ⁸ Anä aquväqñqä iu miqä iqueqä yoqe, Krispusi ique. Inganji iqutä, iqueqä anju äpmaminuwä iquatä, quuvqä eqäkuwi. Itanga Korinä pmeqä kuapänänjä iquapqe, Poli iqueqä kuknui qätä äwipiyyi, qu quuvqä eqiyäpu, asnä qe äqänjuwi.

⁹⁻¹⁰ Itanga heatqä hñqueni, Naqä Iqu, Poli ique wätqä enqä-panä äwimeqe, tiinjä ätukqe. “Anä-himqä täuni, qokä-apäkä kuapänä äpmejuwä tä Nqeqa. Inji Nyi sitä anä äpmamä, ämaqä hñqu quvqä ikitquetñqe, hinjuinä moquñqä imqänä. Inji, si zä miqä, manjä matqä mäpmeqä, kuknuä awä tquanginyä” ätukqe. ¹¹ Itanga Poli iqu Korinä iunji, quväukuä hñqunä itanga qanui 6 inä äpme, Goti Hanjuwä Iqueqä kuknjuinqä ämotquaminqe.

12 Iinjä etanġi, Galiyo iqu qua Äkaiya iu mitqätanġani, Israitqä iqua, kñuä naqä-hñqunä indqänäpu, Poli ique äpäsänä-tpu ipu, kukñuänqä ätuma äwäpu, Galiyo iqueni tiinjä ätukuwi. 13 “Ämaqä tqu, qokä-apäkä iunji, qu neyaqä suqä iunji hñġisanä ipu, Goti Hanjuwä Ique qonjä äwoktäupu, Iqueqä yoqe, haqeqäni suqä huitanjä-huitanjä iuta ämamäupñqä ämotquetqänä.”

14 Poli iqu kukñuä kima tumuätä iqanġa, Galiyo iqu Israitqä iquaunji tiinjä ätukqe. “He ämaqä Israitqä iquenä, ämaqä tqu suqe ävausätä quvqä iqä-säpi, nyi heyaqä kukñui qätä heyqäminjqä. 15 Itanġi he kukñuinqätä, yoqenqätä, hiyaqä suqenqätäni, yatñqä änyiyquwi, ii hiqeqä. Hiqä-hiuä jänä imäkpiyä. Nyi nätmatqä iinjä isuanqe, qätä maeyqä imqänä” ätukqe. 16 I ätuäqetanji, kukñuä mitqä anjä iutanji huätä ändowatkqe. 17 Inġanji ämaqä eeqänäni, qu Sostenisi, Israitqä iquauqä anjä aquväqñqä iu miqä ique, a äkiqätäpu, kukñuä mitqä anjä-tänjä iqi ptqä äpäkkuwi. Iqua i imäkätqätanġuwänġa, Galiyo iqu hiñuinä äqunqqe.

Poli iqu, Andiyokänjqä anġi äukqenjqä

18 Iqinji Poli iqu hea hatñä hui inä äpmeqe, quuvqä heqiyqä iquau, “evämeqänä” ätuätä, iqu, Presila Akuila-yaqutä, anjä-himqä Senġriyanqä anä qe äukuwi. Iqinji iqu Goti Hanjuwä Iqueni, “Iinjä-iinjä imäkmqänä” ätuätä, kukñuä guä ämäsäukqä-pa, qäpu imäkkqenjqä motquetñqä, iqueqä dä qe äktänġqe. Inġanji

iqua, qua naqä Siliya iunqä upnqä, yimba qe ätkamäukuwi. ¹⁹⁻²¹ Anä-himqä Epäsäsi iu ätimäupiyi, iqu Israitqä iquauqä anä aquväqñqä iu äpaquväqe, iquatä kukñuä anä ätukuwi. Qu, “Si nesä täu anä pmetunqeqä” tquanğa, iqu “Nyi änä maeqä inänä” ätukqä-qe, qu wivämetnqänğanı, “Goti Hanjuwä Iqu winğanğutqe, anğumä emamniqeqä” ätukqe. Inğanı, iyaquıni, iqi äwqatämäümä, Epäsäsi äväma, yimba ätkamäütä qe äukqe.

²² Poli iqu yimba äwätä, Sisariya iu iuqämeqe, Jerusälemänqä äyäqe, ämaqä Jisasi Iqueqä yoqenqä aquvä äqänminjuwä iquauıni, yeeqä ävätä, “Hiunjiyqä” ätukqe. Qänakndanı iqu iquau ävämaıni, anä-himqä Andiyokä iunqä anğu äquveqäkqe.

Poli iqueqä qanä Äkayänqä anği ikäminqenqä (18:23-21:16)

²³ Iqu iqıni, hea hui äpmeqe, qua naqä Gale-siya iunqätä, Pälengiya iunqätä äwätä, ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyätanğuwä iquauqä quuvqe, yänänäqñqä imäkmbñqä yätamäkqä äväkäminqeqe.

Apolosi iqu, Epäsäsi iutä, Äkaiya iutä, kukñuä awä ätuminqenqä

²⁴ Poli iqu i ikitqätanğa, ämaqä Israitqä, anä-himqä Aleksandiyatanä hnqu, Epäsäsi iu ätimäukqe. Iqueqä yoqe Apolosi ique. Iqu kukñuä anğuanä tqä-qu eä, Goti Hanjuwä Iqueqä bukiñqä näqñqä anğuanänä-tänğue.

²⁵ Hänaqä, Naqä Iqu ämänätquakqenqe, iqu

näqñqä ae ämakqe. Iqu äwqä yänänäqñqä ävä, qokä-apäkiu ätuätä, nätmätqä Jisasi Iqu imäkminqeunji, qäyunä motqueqä ique. Itanji asñä-qñqe, iqu Jonä iqu äqäminqenqänä näqñqä eminqe. ²⁶ Itanğa iqu äwätä, Israitqä iquauqä anä aquväqñqä iuta, zä miqä kukñuä awä ätukqe. Inğanji Presila Akuila-yaqu, iqueqä kukñui qätä äwiyi, ätuma äwäsinyä, hänaqä Goti Hanjuwä Iqu ämänätquakqenqä, näqñqä äñguänänä äwiminjiyi.

²⁷ Qänakndanji, Apolosi iqu, qua naqä Äkaiya iunqä wätñqä itqätanğanji, quuvqä heqiyqä Epäsäsi pmeqä iqua, iqu ii imäkätñqenqä yänänäqñqä iwimakkuwi. Itanğa, quuvqä heqiyqä Äkaiya pmeqä iqua, ique itmapñqenqe, qu pipa hui äqiyäpu, iquau äväwqatkuwi. Inğanji iqu Äkaiya iu ätimäuqe, ämaqä, Goti Iqueqä qeqä imänätä hiñgi vqeta quuvqä eqäkuwä iquaunji, yätamäqä kuapänä tiñjä äwiminqe. ²⁸ Israitqä, kukñuä quvqä ätminjuwä iquaunji, iqu ämaqeuaqä hiñuä iqinji kimanji yänänäqñqä ätuätä, mändi äkittqäuminqe. Iqu kukñuä Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iutanji awä ätuätä, ätnänä iqi tii ätuminqe. “Krais, Goti Hanjuwä Iqu ne ämineyätñqä ätekqä Iqu, Jisasi Iqu Qäquvqä.”

19

Poli iqu, Epäsäsi iu kukñuä awä ätukqenqä

¹ Apolosi iqu Korinä iu yqänä pmetanğanji, Poli iqu, hänaqä qoqonjä iu änyätanqgeu äpäwitä, Epäsäsi iu ätimäukqe. Iqinji iqu quuvqä heqiyqä

hŋquau äwimakqe. ² Iqu iquaunji, yatŋqä tiinjä äwikqe. “He quuvqä eqiyäpiyängaŋi, Dŋä Äŋguä Iqu he emakqätanä, memeqä ikqätanä?”

Qu kimaŋi, “Oeyqä. Kukŋuä, ‘Dŋä Äŋguä hui äpmenä-qe’ tqaŋguwi, ne qätä mäwiyqä ikqueqä” ätukuwi.

³ Inji iqu tiinjä-pqä inä ätukqe. “He asŋi, äkitaŋi äqäŋguwäwä?”

Qu iqueni, “Ne asŋi, Jonä iqu äqämiŋqetaŋi, äqäŋgqueqä” ätukuwi.

⁴ Ingaŋi Poli iqu tiinjä ätukqe. “Jonä iqu, ämaqä kŋuä äkunmäknäpu, suqä quvqe vquatämäutqätanguwä iquau, asŋä äqiyätäqängaŋi, tiinjä ätumiŋqeä. ‘He Ämaqä, nyi qänaki änyivändätqä Iquenyqä quuvqä heqäpŋqeä.’ Jonä iqu, Jisasi Iquenyqä ätkqeä” ätukqe.

⁵ Qu kukŋuä ii äwipiŋi, Naqä Jisasi Iqueqä yoqeta asŋä qe äqäŋguwi. ⁶ Itanga Poli iqu hipa haqeqi wiyqanga, Dŋä Äŋguä Iqu iquaunqä äpkqe. Ingaŋi qu aŋä-kukŋui huitaŋä-huitaŋä ätäpu, Goti Iqueqä kukŋui hiŋuä tŋŋqä ipäqäkuwi. ⁷ Ämaqä iinjä iqua, 12 iquayi.

⁸ Qaŋuä hŋquaqui-hŋquenä iunji, Poli iqu, zä miqä itä, Israitqä iquauqä aŋä aquväqŋqä yäpä inġisa kukŋuä awä ätuäqisminqe. Iqu iquatä, kukŋuä anä ätäpu, Goti Hanjuwä Iqunä ämitŋqeunqä kŋuä indqäŋqe, jänä mapŋqä ätumiŋqe. ⁹ Inäqe, hŋqua, iquauqä äwqe makunmäkŋqä, quuvqä maeqiyqä ipu, qokä-apäkiuqä hiŋuä iqisaŋi, hänaqä Goti Hanjuwä

Iqu ämänätquakqenqä mändi äkittqiyäpu, quvqä ätukuwi. Iiñinqe Poli iqu iquau ävämetä, quuvqä heqiyqä iquau itmetä, hiunji ique-iqueñi ämotqueqä hñqueqä anä yäpā ingisa, iquatä kukñuä anä ätäqisminqe. Ämotqueqä iqueqä yoqe, Tiranusi ique. ¹⁰ Itanğanı iqu quväukuä hñquaqu e imäkätqätanga, qokä-apäkä eeqänänä, Israitqä iquatä, ämaqä yäpaqängisanä Grikä iquatä, qua Eesiya iu pmeqe, qu Naqä Iqueqä kukñui qätä äwikuwi.

Skepa iqueqä, hikñä 7 inguiquaunqä

¹¹ Inğanı Goti Hanjuwä Iqu, Poli ique iwimäkätä, iqueqä hipa iunı wäunüä ämaqä mimäkqänänä di yänänäqñqä imäkminqe. ¹² Iiñinqe, ämaqe, qu tapätapä wänqä ämepu, Poli ique itmaqäpiyi, äma äwäpu, ämaqä täñä-yaqä-tänä iquau äwiminuwi. Itanga ämaqä iqua äñguä eqanğuwänğa, dnä quvqä-tänä iqua-pqe äñguä inä eminuwi.

¹³ Ämaqä Israitqä, dnä quvqä huätä dowatpñqä ikäminuwä hñqua, dnä quvqä-tänä hñquau äwimapiyi, Jisasi Naqä Iqueqä yoqä ätäpu, dnä quvqä huätä dowatanä-tpu tii ätminuwi. “Jisasi, Poli iqu Iquenyqä awä ätuätñqä Iqueqä yoqä duñi, ne kukñuä yänänäqñqä, ‘He vämapiyä’ etqunä.” ¹⁴ Inğanı Israitqä iquauqä hiqäva-imäkqä naqä hñqu, ymeqä 7-tänä-que. Iqueqä yoqe, Skepa ique. Ymeqä iinä iqua-pqe, Jisasi Iqueä yoqeta dnä quvqä huätä dowatanä-tpu ätminuwi. ¹⁵ Inı hiunji hñquenı, qu e tqanğuwänğanı, dnä quvqä iqu kimanı, tiinä ätukqe. “Jisasi Iquenyqätä,

Poli iquenyqätä, nyi näqñqeqä. I etanji he tqukuengä?”¹⁶ Inğani ämaqä dnä quvqä-tänjä iqu ätkamäuqe, iquauqä huiwiñi ququvqä imäkätä, gquä äqiyäpisätä, äpäsqanğa, qu anä iuñi ävämañi, ipä-tpqä zä qe äukuwi.

¹⁷ Ämaqä Israitqä iquatä, huizi iquatä, Epäsäsi iu pmeqä eeqänänjä iqua, ämaqä iqu e imäqñqanğenqä qätä äwipiyyi, zä inqä naqänänjä wimeqanğa, qu Naqä Jisasi Iqueuä yoqe haqeqä ämamäukuwi.¹⁸ Qokä-apäkä quuvqä ae eeqäkuwä kuapänänjä iqua, qu äpäpu suqä quvqä hiñuiqänä imäkmiñuwiñqä, ätnänjä iqisa awä ätukuwi.¹⁹ Ämaqä iquautanä paaqä huitanä-huitanä imäqkä hñqua-pqe, quwqä nätmätqä paaqä imäkmiñuwä itä, bukä paaqenqä näqñqä-vqä-pqetä, äma äppiyyi, ämaqeugä hiñuä iqisañi, tä ikakuwi. Bukä iinqä mbqe, eeqänänji 50,000 mbqä-hikä ii täuqe.²⁰ Nätmätqä yänänäqñqä eeqänänjä iinä ätimäumiñqetani, Naqä Iqu, Iqueqä kukñuä ii wäñuä yänänäqñqä yätñqä imäkätä, anä-hinqä im-imä wätñqä imäkmiñqe.

Poli iqu, Epäsäsi vämetñqä näwe imäkñgqenqä

²¹ Wäñuä Epäsäsi iuñi, yänänäqñqä ae ätimäuqanğanı, Poli iqu kñuä tii indqänmiñqe. “Qua Masendoniya iutä, qua Äkaiya iutä, qanä ikitmä, qänakndanı Jerusälemänqä umniqeğä.” Iqu tiinä inä indqänmiñqe. “Nyi iuñi qäpu ikämi, Romä iu-pqe yqänä qunmiñqe.”²² Inğanı iqu ämaqä, ique yätamakqä äwimiñiyä hñquaqui, Masendonıyanqä hiñuiqä

ändowatkqe. Ii, Timoti iqutä, Erastusi iqutänji. Poli iqu qua Eesiya iunji, hea hui inä äpmaqçe.

Epäsäsi pmeqä hñqua, kukñuä mäkä naqä äunjuwiñqä

²³ Hea inğanji, ämaqä hñqua, Naqä Iqueqä hänaqeunqä mäwiñqä itä, kukñuä mäkä aanjä naqänänjä tii ipäqäkuwi. ²⁴ Ämaqä hñqu äpmaminqe, iqueqä yoqe Demitriyasi ique. Iqu hikä silpa ämetä, nätmatqä imäkqä ique. Iqu silpatänji, goti quangä Atemisi iyyqä anjä enqäpanji, ktqä wänqä iinjä imäkminqe. Wäunjuä iutani, ämaqä, iqutä asänä iminjuwä iqua, mbqä kuapänä ämaminuwi. ²⁵ Inğanji iqu, ämaqä iquautä, wäunjuä asä imäkäpiyä-qe, huitanjä-huitanjä imäkqä huizi iquau-pqe, aquvä ämaqiyyätä, tiinjä ätukqe. “Ämaqä, wäunjuä nyi itnqetani iqä iquenä, he näqnqeqä. Ne wäunjuä iinjä di itanä, mbqä kuapänä äyä ämetunqeqä. ²⁶ I etanji Poli iquenyqe, he qätä äwiyäpu, hinuä ae äyä äqunäñuwiqä. Iqu anjä-himqä Epäsäsi iutä, qua naqä Eesiya iutä, äpme, tiinjä ätätñqeqä. ‘Ne goti hipaitä imäkätunqeqe, naqä-qakuä hmanjqä.’ Iqu e ätuätäqängani, ämaqä kuapänänji, kñuä asänänjä iinjä indqämbñqä iwimäkätñqeqä. ²⁷ Poli iqueqä kukñuä ii, neyaqä mbqä wäunjuä, neyaqä yoqetä, qui imäkätñqä äyä iqiyä. Itanga nätmatqä-pqä hui inänjqä. Goti naqä Atemisi iyyqä anñqeqe, qokä-apäki, ‘Ii nätmatqä hñgingeqä’ kñuä indqämbñqäuä. Qokä-apäkä, qua naqä Eesiya täu pmeqä iquatä, qua huiziu pmeqä iquauñä-pqe, apäkä täsiyqä yoqe, haqeqä mamäupñqä

qonä äwoktäutqänjuwä-qe, Poli iqu kuknjuä ii ätätŋqe, qui wimäkätŋqä äyä iqiyä” ätukqe.

²⁸ I tqanji äwipiyyi, qu äwqä tnänä imäkäpu, manjä yänänäqŋqä, “Epäsäsi pmeqä iquneqä Atemisi, ii kiŋganänä iyyqä” ätkuwi. ²⁹ Itanji anjä-himqä iu pmeqä eeqänänä iqua, manjä yänänäqŋqä ätqäwäpu, Gayusi iquesä, Aritakusi iquesä, eyqiyäma, quwqä aquväqŋqä iunqä äukuwi. Iquaqu, qua naqä Masendoniya iutanjä-quaqu, Poli iqutä qanä anä ikäminjuwä iquaquwi. ³⁰ Iinjä iqanjuwänŋa, Poli iqu iquau kuknjuä tumuätä iqanŋa, quuvqä heqiyqä iqua, iqueni a äkiqätminjuwi. ³¹ Inji tiinjä-pqe inänji. Ämaqä, qua Eesiya iu miqä naqä hŋqua, Poli iqueqä käyämaqä epu, iqu quvaqä aquväqŋqeunji mäwqä yätŋqä iinjä, kuknjuä ändowatkuwi.

³² Itanŋa ämaqä, aquväqŋqä iu äpmaminjuwä iqua, quwqä kjuä indqänŋe qui imäknätä, kuknjuä huitanjä-huitanjä ätminjuwi. Kuapanänji, quwqä aquvä äqänjuwä iqueqä quatinŋe, maqŋqä eminjuwi. ³³ Israitqä iqua, iquautanjä Aleksandä iqu, kuknjuä tuätŋqänä, ämaqä iquauqä hinjuä iqi äyqutäwatkuwi. Ämaqä hŋqua hinjuä iinjä äqumbiyi, “Nätmatqä tä, iquesanjqä” kjuä indqänjuwi. Inŋanji iqu iquauqä kuknui kima tuätŋqä wiŋganŋi, qu kuknjuä matqä ipŋqä diŋqe, hipa itänä ämenjinä qe ämikqe. ³⁴ Iinjä etanŋqä-qe, qu iquenyqe, ämaqä Israitqä iutanjä-que äqumbiyi, eeqänänji manjä yänänäqŋqä ätäpu “Epäsäsi pmeqä iquneqä Atemisi, ii kiŋganänä iyyqä” ätkuwi. Qu iinjä,

äpakänä ätminjuwi.

³⁵ Itanji ämaqä, anjä-himqä miqä iquauqä wäunjuä-wiyqä hñqu, qu kukñuä matqä ipñqä imäkäqe, tii ätukqe. “Epäsäsi pmeqä iqenä, ämaqä eeqänäni tiinñqä näqñqeqä. Epäsäsi pmeqä iqune, goti naqä Atemisi iyyqä anitä, hikä pmua qäukuä haqä yätuta äpäknñqä itäni, miqä-quneyi. ³⁶ Ämaqä hñqu, ‘Kukñuä täunji, quañgiqä’ matqä yänñqiyä. Inññqe, he kukñuä matqä ipu, qämä-qämä maqänä miqä pambiyä! ³⁷ He ämaqä iquaqui ätuma äpquwä etanñqä-qe, iquaqu neyaqä anjä hiqäva-imäkqä iutanji, nätmätqä hui quwä mämeqä iqiyiqä. Itanğa neyaqä goti apäkä iinyqe, mändi makittqiyqä iqiyiqä. ³⁸ Inji Demitriyasi iqtä, ämaqä wäunjuä anä iqä iquatä, qu ämaqä hñqutä kukñuä-täunua etanñutqe, hea kukñuä ätäpu qätä wiyqänğanqeqä. Itanğa qua miqä naqä iqua, äyä äpmeñä. Iqua jänäni, kukñuä mitqänğa imäkqäpñqä. ³⁹ Inäqe, he kukñuä hui yqänä etanñutqe, hea hiqä aquväqñqä qäyunänänğa tqäpñqä. ⁴⁰ Quati tiinji. Ämaqä ämineyqä iqua, nätmätqä tänğa imäkququenqä qätä äwipqe, qu ne, suqä quvqä naqänänä imäkqä-qune änaqämbiyi, kukñuä ämänetäpu, hanjä-iqä nätapññqäuä. Ne aquvä hinği äqänätanä, manjä äyä ätqunä. Inji qu kukñuä ämänetqanğuwänğanji, ne kukñuä ki-manji, änä mätquä yanğunä” ätukqe. ⁴¹ Kukñuä iinji ätuäqe, qokä-apäkä iquaunji, huätä qe ändowatkqe.

20

Poli iqu, Masendoniya iutä, Grikä iutä, ikäminqenqä

¹ Qu manä hinqi ätkuwi, hma äyä iqanqani, Poli iqu, quuvqä heqiyqä iquau tääqä ätuätumeqe, qu yänänäqñqä tqäutpñqänä, kukñuä hui qe ätukqe. Inqani iqu, “Äwqänä” ätuäqe, qua Masendoniyañqä wätñqä ävämakqe. ² Iqu iqini qañä äwätä, quuvqä heqiyqä iqua yänänäqñqä tqäutpñqä ätqäuminqe. Iqu iqisanj äwäqe, qua Grikä iu qe ätimäukqe. ³ Iqini iqu qañuä hñquaqu-hñque äpmakqe. Qänakndani, iqu yimba äwätä qua naqä Siliya iu timäutñqä kñuä indqänä pmetanqa, Israitqä iqua ique pizqä päkpñqä, kukñuä naqä-hñqunä imäqqañguwiñqe, qätä äwikqe. Iñinqe iqu hänaqä hui-mända wätñqä indqänätä, Masendoniyañqä anqumä qe äukqe. ⁴ Ämaqä hñqua, Poli iqutä anä äukuwi. Anä-himqä Beliya iutanä Pilusi iqueqä ymeqä Sopate ique, itanqa anä-himqä Tesälonaiqa iutanä Aritakusi iqutä, Sekundusi iqutä, itanqa anä-himqä Depe iutanä Gayusi ique, Timoti ique, itanqa qua naqä Eesiya iutanä Tikikusi iqutä, Tropimusi iqutä, iquayi. ⁵ Masendoniyatanj, ämaqä tqua, qu hiñuiqä äwäpu, anä-himqä Troasi iu nenyqä hiñuä äqämbu äpmaminjuwi. ⁶ Ne Pilipai iunji, hiunji naqänänä bretqä yenüä qo matäuqä ique hiñuä ae äqunaqe, yimba ätkamäutanä, huiñji hipa hñqini eeqänä päwqanqa, ämaqä iquaunji Troasi iu äwimakqe. Iqini ne wikä hñqu äpmakqe.

Poli iqu, Yuläkesi ique anjumä ävauqumuatkqenqä

⁷ Inğanı hiunji kınğanänä iquenı, ne ämaqä quuvqä heqiyqä iqi pmeqä iquatä buayä anä natunquä aquvä qänätaqeunı, Poli iqu awınğa wäninqä etanğı, iqu qokä-apäkä iquau kuknuä awä ätukqe. Iqu kuknuä kuapänä ätqa wätqätanğı, heatqä quaesqä qe imänggqe. ⁸ Anä hiqıqä ne aquvä qänatunquä iquenı, yakä iu äpäkeyani, ätenä hıquaqı ämäwqätäuani, hıququque pmeqanğua, hiqıtä kuapä äyänäminqe. ⁹ Inğanı hiknjä hıqu, iqueqä yoqe Yuläkesi iquvi. Iqu anä huätänänqä iu äpme, hiqaqänqä hipikutäwä iqämanminqe. Poli iqu kuknuä yqänä tätqätanğa, iqu hiqaqä hämänä äwiqe, qua mäni äpäknğqe. Inğanı qu äpäwäpiyi, a ämaqätkuwi, iqu ae äpäkonğanğı äqunğuwı. ¹⁰ Poli iqu-pqe äpäwiqe, hiknjä iqueuä haqeqi äpäknäqe, ique a äkiqätäqe, iquau ätukqe. “He yäunğä ipu, äwäwa miqä pambiyä. Iqueqä hänä-pmeqe, änänjqä.” ¹¹ Inğanı Poli iqu iquatä anğı äpepiyi, iqu buayä äkutäqe, iquatä anä anğuwı. Buayä qäpu ämbiyi, iqu kuknuä kuapänä inä ätukqe. Zä äyä veganğa, iqu ävämakqe. ¹² Hiknjä ique, hänä yqänä etanğı, qu ätuma äwäpiyanğa, äwqä hanğä äwinğqe.

Poli iqu, Troasi iuta Miletusinğä äukqenqä

¹³ Iqısanı ne Poli iqu änatkqä-pa, ique äväma, yimba iu äwätanä, anä-himqä Asosi iu ganä qe ätimäukqe. İi tiinı. Iqu Asosinyqä hänaqä iu qanğä äwätä, yimba iqısa tkamäutnğä äwinğqe.

14 Iqu äpätä aquvä mänaqiyqanğa, ne ique itmeni yimba ätkamäutanä, anjä-himqä Mitilini iunqä äukqe. ¹⁵ Awiŋğanı, iqiŋi ävämaŋi, qua Kiyosi iu qe ämäwqätäuani, awiŋga-mändanı, ne äwaqe, anjä-himqä Samosi iu iuäqämakqe. Itanı hiunji huizi iqueni, ne anğumä äwätanä, anjä-himqä Miletusi iu iuäqämakqe. ¹⁶ Poli iqu maqänä äwätä, hiunji hapä pmeqä naqänänjä qu ‘Pendikosıŋganjqä’ ätmiŋuwä iqueni, Jerusälemä iu hiŋuä qunätŋqä äwiŋgqe. Iiŋiŋqe, “Hea kuapänäŋi, qua naqä Eesiya iu mäpmeqä yaniŋquä diŋqe, Epäsäsi iunji ämäwqätäuatunqeqä” kŋuä ämakqe.

Poli iqu, Epäsäsi iutanjä quuvqä heqiyqeu miqä iquau ätukqenqä

¹⁷ Ne anjä-himqä Miletusi iu ätimäuani, Poli iqu, quuvqä heqiyqeu miqä iqua äpäpu, ique hiŋuä mäqumbŋqä diŋqe, kukŋuä Epäsäsi iunqä ändowatkqe. ¹⁸ Qu ae äyä timäuqanğuwänğa, iqu tiinjä ätukqe.

“Nyi kiŋganänjä Eesiya iu ätimäutmä, hesä äpmamänğa suqä ii imäkmiŋqenqe, hiqä-hiuänji näqŋqä enäüä. ¹⁹ Hea ique-iqueni, Israitqä iqua mändi äŋgittqiyanä-tpu itqätanğä, hanä-iqä ämetmä, kŋuä kuapänä äqiyätmä, ŋqä yoqe mändi äkittqänätmä, Naqä Iqueqä wäunjuinä äyä imiŋqeqä. ²⁰ Nyi zä miqä itmä, nändi mäwqä äyä imiŋqeqä. Aquväŋqä iunjä-pqä, hiqä anjä hŋqunä-hŋqunänjä iu-pqe, nyi kukŋuä äŋgüänänjä he yätamakqä hiyqenqe, qäyunä etmiŋqeqä. ²¹ Itanğa hea ique-iqueni, Israitqä iquaunjä-pqä, itanğa Grikä

iquau-pqe, tiinji inä äyä ätuminqeqä. ‘Ne suqä quvqetani, Goti Hanjuwä Iquenyqä kjuä äkunmäknätanä, neqä Naqä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyquatunqeqä.’ Iinqe he näqñqä äyä etqänjuwiqä” ätukqe.

²² “Itanga qätä nyipiyä! Tängani Dñä Änguä Iqunä inyimäkqangi, nyi Jerusälemänqä umqä iqä. Iqini suqä äki nyimenqutiyä? Nyi maqñqeqä. ²³ Näqñqä tä qenyä eqänä. Dñä Änguä Iqu, awi tiinjä ändätñqeqä. Nyi anä-himqä eeqänänjä iu qanjä ikämqänqangi, qu guä äpmuatenjijäpu, hanjä-iqä dappnuwiqä.

²⁴ Inäqe ñqä hänjä-pmeqenqe, kjuä mindqänqä itqänänä. Oeyä! Ñqä änyinqe, hänaqä ñqä äwätñqä iunqä änyinätangi iu äwätmä, wäunuä Naqä Jisasi Iquesa ämakqe, qäpunä imäkmqä itqänänä. Ñqä wäunui, kukñuä äñguänänjä Goti Hanjuwä Iqu ämaqeunqä qeqä imänqä iuta hinji vqeunqä awä tquämqeqä. ²⁵ I etangi qätä nyipiyä! Nyi hiyaqä awä iqi ikitmä, Goti Hanjuwä Iqunä miqeunqä awä äyä etminqeqä. Inäqe tängani nyi tiinjqä näqñqeqä. Qänakndani, he eeqänänjuenä, nyaqä hipenui, hinuä manqänqä ipnuwiqä. ²⁶⁻²⁷ Iinqe nyi kukñuä hämänä etqänä. Nyi Goti Hanjuwä Iqueqä äwinqä eeqänänjä iunqe, awä etmqä diñqä zä miqä etminqä iunji, ämaqä hñqu, hiyaqä awä iqisa qui imäkñgqä etangutqe, ii ñqä suqä quvqä manä.

²⁸ He hiqä-hiuäñji äñguänä mimbiyä. Itanga qokä-apäkä Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä häneqä iuta, mbqä itä aquvä ämaqäkqä eeqänänjä

iquauñä-pqe änguänä inä mipiyä. Qu sipsipqä enqä-panjä etanji, iquau mipñqä diñqe, Dñä Änguä Iqu he atäunüä äyä ekqeqä. ²⁹ Nyi näqñqeqä. Nyi eväma äumqänğanji, hiveqä hiqiyqä iqua, hiyaqä awä iqi äpäpu, sip-sipqä iquauñi qui imäkqäpnuwiqä. ³⁰ Itanğa ämaqä hiqä-hiuätanjä hñqua ävaupu, Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä hui, iquau qänaki äwivändqa upñqe, kukñuä quanğä tqupnuwiqä. ³¹ Iñññqe nyi imäkminqä iuñi, kñui huätä mäwquatämäuqä ipu, hea ique-ique änguänänjä mingpñqä. Quväukuä hñquaqui-hñquenjä iuñi, nyi heatqänğatä, hiunjinğatä, hanjä mäwiqä itmä, ñqä hiñuitanji kñuä äqiyätmä, he eeqänänji näqñqä äyä ämetquaminqeqä.

³² Täñğanji nyi heñji, Goti Hanjuwä Iqueqä hipa iu equmuateqänä. He yänänäqñqä emäkqä diñqe, Goti Hanjuwä Iqutä, Iqueqä qeqä imänqeta hiñginäwa vqenqä kukñuä iqutänji, ii qäyunänjiqä. Itanğa qokä-apäkä, Iqueqänqä atäunüä ikqä iquauñi, Iqu nätmatqä änguänänji ävänqiyä. Iñi he-pqe nätmatqä iñi mapnuwä iññqe, ii qäyunänjiqä.

³³ Ämaqä hñqueqä mbqenqätä, gquä-pqenqätä, nyi hiñuä aowi mäqunquä itñqeqä. ³⁴ Hiqä-hiuänji näqñqeqä. Ñqä hipa uita imäkätmä äyä äminyätñqeqä. Itanğa ämaqä nyitä anä pmetanğuwä iquauñä-pqe ämitñqeqä. ³⁵ Nyi wäunüä eeqänänjä heyaqä awä iqi iminñqe, äyä ämetquaminqeqä. Nyi ii iminqä-panji, he-pqe wäunüä yänänäqñqä ipu, ämaqä iquauqä-quwä yätamäkqä minqä iqanğuwä iquauñi,

yätamäkqä vqäpnä. Itanğa Naqä Jisasi Iqu ätkqeqä kñuä indqängpnä. Iqu tiinjä äyä ätkqeqä. ‘Ämaqä nätmatqä ävätqä iqueqä aquvänä iqe, ämaqä nätmatqä ämetqä iqueqä aquvänä iqä iunji, ämäwqätäuniceqä.’”

³⁶ Poli iqu kukñuä ii ae ätuäqe, inganı iqu iquatä qonjä anä äuktäpu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä qe ätkqe. ³⁷⁻³⁸ Iqua kñuä kuapänä äqiyäpu, ique a äkiqätäpu, quneqä äwikiwi. Inğanı iqu iquauñi, “Nyaqä hipenji, anğumä hinjuä mañqänqä ipnuwiqä” ätukqeqä, qu eeqänäñi huäqä kiinjä äwunğqe. Inğanı qu ique yimba iunqä qe ätuma äukuwi.

21

Poli iqu, Jerusälemä yätunqä ekqeqä

¹ Inğanı ne ämaqä naqä iquau ävämetanä, yimbaeu äpaquvätanä, jänä äwätanä, qua Kosi iu ätimäukque. İtanjı awinğanı, qua Londesi iu ätimäuani, iqısanı anjä-himqä Pätala iunqä äukqe. ² Pätala iunji, yimba hñqu, qua Ponisiya iunqä wätñqä iqanğı ämoqumueni, ne yimba ique ätkamäutanä, iqinjı ävämakque. ³ Ne äwani, qua Sapłusi iquenji, hipa qunamäuqängisanä äqunmäñi, qua Siliya iu ätimäutanä, anjä-himqä Tayä iunji, yquayä ämaipñqä iuäqämakque. ⁴ Iqinjı ne, ämaqä Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä eqiyäpu iqi äpmamiñuwä iquau ämäqumueni, iquatä wikä hñqu äpmakque. Ämaqä iquauñi, Dñä Änğüä Iqu kñuä vqanğı, qu Poli iquenji, “Si Jerusälemänqä mäwqä isñqeqä” ätumiñuwi.

⁵ Ne anjä-himqä iunji ävämetanä, qanjä watunquä iqanqwa, quuvqä heqiyqä iquatä, ymeqä-apäkä iuatä anjä-himqä iqueni yäpaqä mängisa änäquatämäukuwi. Ne äwani, eqä-pnä manjä iqini, qonjä äuktäutanä, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätkque. ⁶ Inganji ne, “Äquatnatunquä” ätuaqe, qu “Evämequnä” änatpiyi, anjämqä uwqanqä, ne yimba iu äpaqkque.

⁷ Tayäni äväma äwani, anjä-himqä Tolesesi iu ätimäukque. Iqini, ne quuvqä heqiyqä iquau yeeqä ävätanä, hiunji hñqunä anä äpmakque.

⁸ Awiñganji ne äväma äwani, anjä-himqä Sisariya iu ätimäukque. Iqini ne Pilipä iqueqä anjuñqä äwätanä, iqutä hiqaqä anä äwokque. Iqu kuknuä anqwa qokä-äpäkiu awä ätuäkäminqä ique, itanqa iqu ämaqä 7, buayä iwäsäuqanqä hinjuiqänä atäunua ikuwä iutanä iquvi.* ⁹ Iqu iqueqä meqe, hñquaqui-hñquaquiwi. Iua qokä maeqä epu, Goti Hanjuwä Iqueqä kuknui hinuä ätmiñuwi.

¹⁰ Ne iqi hiunji hui ae pmetanqwa, Goti Iqueqä kuknuä hinuä-tqä hñqu, qua Jutiya yätuta äquvepkqe. Iqueqä yoqe Akipasi† ique.

¹¹ Iqu änemeqe, Poli iqueqä aquvi ätäuquvätä, yukä hipa iu hatnä äququätänäqe, tiñä ätkqe. “Dnä Anqwa Iqu tii ätqiyä. ‘Aquvä tqueqä kaniqueni, Israitqä iqua Jerusälemä iunji, guä tii äkiqiyäuäpu, Israitqä iqua qäyä etanji huiz-iquauä hipa iu wipñqäuä,’ ätqiyä” änatkqe. ¹² I tqanji äwiyaqe, nesä, qokä-apäkä anjä iutanitä, Poli iqueni, “Si Jerusälemänqce, mäwqä isñqeqä”

* **21:8** Wäunjuinqä 6:1-6 † **21:10** Wäunjuinqä 11:28

ämäutqungque. ¹³ Inğanji iqu kimañi, tiinjä änatkqe. “He kñuä äqiyäpu, äwqä hanjä-iqe ändapquwi, ii sunqäwä? Nyi guä ängiqiyäpñqä diñqe, kñui iqunä mindqänqä iqä. Kñui hñqu inänji. Nyi Jerusälemä iuñi, Naqä Jisasi Iqueqä yoqeta-pqe inä päkonmqä diñqe, ‘ññqä’ ätqänä.” ¹⁴ Iqu yänjä qänğanji äqunani, ne anğumñi mätquä itanä, “Nätmatqä Naqä Iquesa ätimäuqe, qäyä ätimäuänä” ätkque.

¹⁵ Hiunji hui ae äpäwqanğa, ne Jerusälemänqä watuñquä näwinyä imäknani, ävämakque. ¹⁶ Quuvqä heqiyqä Sisariya iu äpmamiñuwä hñqua, iqua nesä äwätanä, Nesonä iqueqä anju pmetuñque, iqinyqä änätma äukuwi. Iqu ämaqä, qua Saplusi iutanjä-que, qänğanñi quuvqä heqiyqä-qu äpmamiñqe.

Poli iqutä, quuvqä-heqiyqeu miqä iquatä, kukñuä ätkuwiñqä

¹⁷ Ne Jerusälemä timäuqanğua, quuvqä heqiyqä iqua yeeqä äneyäpu, qe inetmakuwi. ¹⁸ Awinğanji, Poli iqu, Jemisi iqutä kukñuä siyñqä uwqanği, ne-pqe anä äukqe. Itanğa quuvqä heqiyqeu miqä eeqänänjä iqua-pqe, inä ätimäukuwi. ¹⁹ Inğanji Poli iqu iquau yeeqä ävätä, tii ätumiñqe. “Nyi, Israitqä iqua qäyä etanği huiziquauä awä iqisanji wäunjuä itqätanğanji, Goti Hanjuwä Iqu iquauñi, iinjä-iinjä iwimäkätñqe.”

²⁰ Iqua iqueä kukñui qätä ae äwipiyyi, Goti Hanjuwä Iqueä yoqe haqeqä ämamäupiyyi, Poli iqueni tiinjä ätukuwi. “Tasi-gua iquki, si

näqñqeqä. Israitqä kuapänänjä iqua, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätqänjuwiqä. Eeqänänjä iqua, kukñuä-suqä Mosisi iqu änätapkqä iunji, a yänänäqñqä äqätäunjuwiqä. ²¹ Itanğa iqua sinyqe, qätä tiinjä äwiyätqänjuwiqä. Israitqätanä, ämaqä huiziquauqä awä iqi äpmeñuwä iquaunji, si tii äyä ätuäkitqänjiqä. 'He suqä Mosisi iqu änätapkqe, huätä vquatämäupu, hiqä ymeqä iquaunji, huiwä häuä maktäuwä ipu, atqä-awäkauqä suqä iunji, qänaknä miqä pambiyä' äyä ätuäkitqänjiqä. ²² Sinyqe, 'Iqu ae äpqqä' qätä äwiyäpiyanğanji, yeeqä miqä ipñqäuä. Iñqe ne äänä imäkatunquäwä? ²³ Si tiinjä imäktñqe, äneñgiyä. Ämaqä nesanä hñquaqui-hñquaquinjä iqua, qu kukñuä guä ämäsäupu, Goti Hanjuwä Iqueä hinuä iqi ekuwi, äwinä. ²⁴ Ämaqä iquaunji si itmetnä, he eequenä, Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä iqini, kiyä maeqä pmapñqe, suqä qäyunänjinä imäkpñqä äneñgiyä. Itanğa huizi-pqe, qu quwqä dä inä täwämbñqe, si quwqä hiqäwa-imäkqenqä mbqä isñqä äneñgiyä. Si iinjä imäkqanğtqe, ämaqä eeqänänjä iqua, kukñuä quvqä sinyqä äwiyquwiñqe, näqñqä tiinjä hipñqäuä. 'Ii, kukñuä quanğiqä.' Itanğa sinyqe, näqñqä tiinjä inä hipñqäuä, 'Iqu suqeunji, qänaknä iqä-queqä.' ²⁵ Itanğa Israitqä iqua qäyä etanği huizi quuvqä eqiyätqänjuwä iquaunji, ne pipa iunji, kukñuä tiñji ae äyä äqiyätanä äwikqueqä. † 'Ämaqä hñqu nanuä ämetä, goti quanğä

† 21:25 Wäunjuinqä 15:29

iquaunqä hiqäva-imäkqe, he hui ämepu manqä ipnuwänqätä, nanuä häneqä yqänänä-tänji manqä ipnuwänqätä, nanuä ämaqä hiinuä iu äkiquwäqiyäpu äpäkpqä di-pqe manqä ipnuwänqätä, itanga suqä qokänqä apäkänqä iqe, mimäkqä pa iqäpñqeqä' äqäkqueqä" ätukuwi.

²⁶ Awingani iqu ämaqä iquaqui-iquaqui it-metä, iqutä, qutä, kiyä maeqä pmapñqä diñqä, suqä qäyunä imäkkqe. Inğani iqu hiqäva-imäkqä anä täknä yäpä yängisa äpeyätä, hiqäva-imäkqä iquau, qu hiunji äsqueñi kiyä maeqä änguanänä äpmapu, hiqäva hñqunä-hñqunä imäkpnuwänqä ätukqe.

Qu hiqäva-imäkqä anju, Poli ique guä äkiqiyäukuwinqä

²⁷ Hiunji 7 päwätñqä iqanga, Poli iqu, hiqäva-imäkqä anä täknä yäpä yängisa äpekqe. Israitqä, qua Eesiya iutanä hñqua, iqu iqi pmetanji hinuä äqumbiyi, ique a äkiqätäpu, ämaqe, iquenyqä äkasuwä munätñqä imäkpñqä diñqä, tääqä yänänäqñqä tiñä ätukuwi. ²⁸ "He Israitqä iquenyä,

yätamäkqä nepiyä! Ämaqä anä-himqä eeqänänä iu ätuakitä, neyaqä ämaqä iquautä, kuknuä-suqä iutä, hiqäva-imäkqä anä täu-pqe, mäñdi äkittqiyäkitñqe, ämaqä tä, qäqueqä. Itanga tänğani iqu tiñä-pqe äyä imäkpqiyä. Iqu ämaqä, ne Israitqä iquene qäyä etanji huizi iquaunji, hiqäva-imäkqä anä täknä yäpä tänğisa ätuma äyapqiyä. Iqu e imäkqe, anji Goti Hanjuwä Iqueqänä qäyä etanji, Iqueqä hinuä

iqinqi kiyä mätqä imäkqiyä” ätukuwi. ²⁹ Qu kuknuä iinqi, tiinqä ätukuwi. Kiŋganäni Poli iqtä, Tropimusi, ämaqä Epäsäsi iutanä iqtä, hiqäva-imäkqä anä yäpaqängisa ikitqätanginyä äqunjuwi. Itanga qu, Poli iqu anä täknä yäpä yängisa äqumbiyängani, “Iqu Tropimusi iqueni, täknä yäpä tängisaŋqä qäsä ätuma äyapqiyä” tpu ipu, e ätukuwi.

³⁰ Qokä-apäkä Jerusälemä iu pmeqä eeqänänjä iqua, kuknuä iinqä qätä äwipiyi, qu tnänä äpäpu aquvä äqämbiyi, Poli ique a äkiqätäpu, hiqäva-imäkqä anä täknä yäpaqä ingisa eyqiyäma äukuwi. Inŋani qu maqänäni, täknä hävqe qnqanä qe ämäyekuwi.

³¹⁻³² Qu Poli ique äpäkpŋqä itqätanguwängani, mäkä-iqä Romä iutanä iquau miqä naqä iqu, “Jerusälemä pmeqä eeqänänjä iqua, äkasuwä ätnäpu, mäkä hiŋgi äunätqänäuä” tqanŋä äwiyäqe, maqänäni iqueqä mäkä-iqä iquautä, iquauqä naqä iquautä, itmeqe, qokä-apäkä iqua pmetanguwä iqinyqä tnänä äquveqäkuwi. Qokä-apäkä iqua, iqtä, iqueqä mäkä-iqä iquatä äquvepqanŋä äqumbiyi, qu Poli ique äpäkmijuwä ävquatämäukuwi.

³³ Inŋani mäkä-iqeu miqä naqä iqu äpäqe, Poli ique a äkiqätäqe, iqueqä ämaqä iquau ique senqä hŋquaqutä guä kiqiyäupŋqä ätukqe. Inŋani iqu qokä-apäkä iquauŋi, yatŋqä ävätä, “Ämaqä tqu, tqukä? Iqu äänä imäkätqänä?” ätukqe. ³⁴ Inäqe, iqua kuapänä epu, manä nänji-mänjisa yänänäqŋqä tätqätanguwitanji, iqu

kuknjuä quati qätä mäwiyqä itä, iqueqä mäkä-
iqä iquau, Poli ique iquauqä anä yänänäqñqä
iunqä ätuma unqä ätukqe. ³⁵⁻³⁶ Ique ätuma
wätqätanguwännga, qokä-apäkä iqua qänaki
äwivändäpu manä yänänäqñqä, “Iquenji pizqä
päkpiyä!” ätminjuwi. Itannga iqua anä iqueqä
hänäqä yakä iu ätimäupiyi, qu ique äpäkñqä
etanji, iqua iquenji haqeqä a äqätqa ekuwi.

³⁷ Mäkä-iqä iqua ique anä iunqä ätuma
unqä iqannga, iqu iquauqä ämiqä naqä ique,
Grikä iquauä anä-kuknjuä ätätä, “Nyi kuknjuä
hui ktmqätanä?” ätukqe. Iqu kimanji, “Si
Grikä iquauä kukñui äänä dtñqäwä?” ätukqe.

³⁸ “Si qua Isipätanä iqukiyi. Hinjuiqänäñi
gapmanqä iquaunji, mäkänqä ävauqumuatätinä,
ämaqä 4,000 iquau ipäqäyunitä päsqanquwä
iquaunji, anä avqñqä yenüä iunqä ätuma
äuminä iqukiyqä, kñuä änyiyqiyä” ätukqe.

³⁹ Inğanji Poli iqu, tiñä ätukqe. “Nyi ämaqä
Israitqä iqunä, anä-himqä Tasusi iutanä, qua
Silisiya iutanä iqunqä. Nyaqä anä-himqe, yoqä
naqä qonqä aniqä. Nyi ämaqä tquau kuknjuä
tumqä, hinjuinä nqänyä” ätukqe. ⁴⁰ Mäkä-iqeu
miqä naqä iqu ‘ññqä’ tquannga, Poli iqu anä
yakä iu pämä ätqäuqe, ämaqä kuknjuä matqä
ipñqä, iqueqä hipae hiaqusqä qe ämikqe. Qu
kuknjuä matqä pmetanquwännga, iqu iquauqä
anä-kuknjuä iunä qe ätukqe.

22

*Poli iqu, qokä-apäkiu, iqueqä-kiuänqä
ätukqenqä*

1 “Tatqä-guäka iquendä, apiqukuendä, nyi suqä quvqä mimäkkä itñqä iinqe, awä hitqanğmdqe, he qätä nyipiyä” ätukqe.

2 Qu Poli iqu, iquauqä anä-kukñuä iunä tqanğı äwipiyänğani, kukñuä matqä, qeiqinyä äpmakuwi. Inğani iqu tii ätukqe.

3 “Nyi Israitqä iqunjqä. Nqä nipai, qua Silisiya iu, anä-himqä Tasusi iu änmikqeqä. Inäqe nyi naqe, anä täuta ekqe. Nyi atqä-awäkauqä suqä eeqänänñinqä näqñqä himqe, Gämeliyoli iqu anğuanä ämändquakqeqä. Itanğa he tänğa tä imäkätqäñuwä-pa, nyipqe suqä Goti Hanjuwä Iqu äwinyänqä iunä imäqämqä yänä äqänätñqeqä. 4 Nyi ämaqä, Jisasi Iqueqä hänaqä iu qäyu wätqätanğuwä iqua äpäkombñqä diñqe, quvqä itquetmä, qokä-apäkä hui guä äkiqiyäutmä, guä kiqiyäueqä anä iu äyä äpmuatemiñqeqä. 5 Nyi suqä ii imäkmiñqenqe, hiqäva-imäkkä naqä iqutä, Israitqeu miqä naqä eeqänänñä iquatä, qu iinqe näqñqä eänuwä-qae, he awä hitpñqäuä. Nyi, Israitqä Dämaskasi iu pmeqä iquau motquamqñqe, qu pipa äqiyäpu ändapkuwi. Inğani ämaqä Dämaskasi iu äpmepu, Jisasi Iqueqä hänaqä iu wätqätanğuwä iquauñi, guä äkiqiyäutmä, hanä-iqä mapñqänä iqisa ätuma quvepmqä diñqe, nyi täqini ävämakqeqä” ätukqe.

6 “Hiunji quemisqä hiätñqäqini, nyi qanä äwätmä, Dämaskasi iu timäumqä qäqiqi wätqätanğani, maqänänñi qäukuä haqä yätutanñi, we-hunqä naqänänñä hñqu nyuauä enqä-panñi qe änyimakqeqä. 7 Änyimeqanğani,

nyi qua iqi äpäknmä witaŋga, Ämaqä Hŋqueqä maŋitaŋi, ‘Soli iquki, Soli iquki, si Nyi sunqä qui nyimäkätqäninyä?’ dqaŋgi äwikqeqä. ⁸ Iiŋä äwimi, ‘Naqä Iquki, si tqukikä?’ ätukqeqä. Kimaŋi, ‘Nyi Jisasi Nasäretqätanä Iqunjqä. Ämaqä si qui imäkätqäŋi, ii Nyinjqä’ ändkqeqä. ⁹ Ämaqä nyitä anä äuminquä iqua, qu we-huŋqe äqumbiyä-qe, kukŋuä dqaŋgqä Iqueqä maŋi, qätä mäwiyqä ikuwiqä. ¹⁰ Inŋaŋi nyi, ‘Naqä Iquki, nyi äänä imqäwä?’ tquaŋga, Naqä Iqu tiinä qe ändkqeqä. ‘Si ivatuwänätnä, Dämaskasi iu yäpä yängisa huizä. Iqiŋi ämaqä hŋqu, wäunjuä eeqänäŋi Nyi sinyqä äteqeunqe, si ktqonqä,’ ändkqeqä. ¹¹ We-huŋqä naqänänä Iquesaŋi, nyaqä hiŋui hea inuwimäkqanqenqe, ämaqä nyitä anä äuminquä iqua, nyi a ämanjqanŋga äwäpu, Dämaskasi iu aŋquatämäukuwiqä” ätukqe.

¹² “Ämaqä hŋqu, Dämaskasi iu äpmamiŋqe. Iqueqä yoqe, Anänasi ique. Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä yäpä iqinyä iqä-qu eä, kukŋuä-suqä iuŋi qänaknä iqä-quvi. Iquenyqe, Israitqä aŋä-himqä iu äpmamiŋuwä iqua, ‘Ämaqä aŋguänänä-queqä’ ätmiŋuwi. ¹³ Iqu äpäqe, nyitäŋä qäqi ätqäuepäqe, ‘Tasi-gua Soli iqukiyä, tqä hiŋui, aŋgumä aŋguä qändŋqinyä,’ ändkqeqä. Qänŋaŋi hiŋuä äqänätmä, nyi ique hiŋuä äquŋqeqä.

¹⁴ Inŋaŋi iqu tiinä ändkqeqä. ‘Atqä-awäkauqä Goti Hanjuwä Iqu, si äyä ätekikqeqä. Si Iqueqä äwiŋqä iuŋqänä näqŋqä eätnä, Ämaqä suqä jänäŋi imäkätŋqä Ique hiŋuä qunätnä,

kuknui, Iqueqä-kiuä tqanğutqä iunä, qätä wisnqä ätekikqeqä' ändkqeqä. ¹⁵ 'Ii tiinjqa. Nätmatqä si hiñuä äqunätnä qätä äwiyätñi, qokä-apäkä eeqänänä iquau, Iquenyqä awä tuäkiqätñänqä hitanğiyqä. ¹⁶ Inä etanği si squenqä hiñuä äqännä, pmatñqäwä? Si ävauätnä asñä matñqeqä. Si Iqueqä yoqä tqanğti, Iqu asñä äkqiyätä, tqä suqä quvqe, huätä makmätñqeqä,' ändkqeqä" ätukqe.

¹⁷ "Qänakndanji nyi, Jerusälemä iunqä anğumä äyapätmänğani, hiqäva-imäkqä anä yäpä inğisa äpeyätmä, tääqä ätätmä äpmamänğani, nyi wätqä enqä-pa ae äqunğqeqä. ¹⁸ Nyi Naqä Ique hiñuä qunğanğa, Iqu tiñä ändkqeqä. 'Si täqini, Nyinyqä awä tquanğtqe, qu qätä makiyqä ipñqä iquwä-qae, si Jerusälemä täunji maqänä ävämatñqeqä,' ändkqeqä. ¹⁹ Kimanji nyi tii ätukqeqä. 'Naqä Iqukiyä, oeyqä! Qu nyinyqä näqñqeqä. Nyi anä aquväqñqeunqä ikitmä, qokä-apäkä Sinyqä quuvqä eqiyätqätanğuwä iquaunji, guä äkiqiyäutmä, hiqokä täua ätävätmä imäkminğenqe, qu näqñqä enäuä. ²⁰ Itanğa qu Stipenä, Sinyqä awä ätminqä ique, pizqä päsqanğuwänğa, nyi "änğuiqä" ätätmä qäqiqi ätqäumä, ämaqä iquauqä gquä quäuqe ämiminğenqä-pqe, qu näqñqä enäuä' ätukqeqä. ²¹ Inğanji Naqä Iqu, nyi tiñä ändkqeqä. 'Si äutñqinyä. Ämaqä Israitqä qäyä etanği huizi, kiñä nämä pmetanğuwä iquaunqä kndowatmqänä' ändkqeqä" ätukqe.

Poli iqutä, mäkä-iqeu miqä naqä iqutä,

kukḡuä ätkiyinqä

²² Ämaqä iqua, Poli iqueqä kukḡui qätä äwipiyä-qe, iqu ämaqä huizi iquauḡqä tqanḡqenḡqä mäwiḡqä iqanḡi, maḡä tnänḡä ätäpu, “Pizqä päkpiyä! Ämaqä tqu, qua täuḡi mäpmeqä yätḡqeqä” ätkuwi. ²³ E ätpiyi, maḡä hiḡänäwa ätäpu, iquauḡqä ḡquä quäuqe bi äquvätämäupu, qua hiḡyanḡä äuaquvämäukuwi.

²⁴ Iiḡä äqunäqe, mäkä-iqeu miqä naqä iqu, iqueqä ämaqä iquauḡi tiḡḡä ätukqe. “He iqueni, anḡä yänänäqḡqä iuḡqä ätuma upiyä! Iqinḡi, he hiqoki, iqu, ‘Nyi suqä iiḡä-iḡḡä imäkätḡqeqä’ ätätä awä natätḡqänä, täua täwipiyä!” Qokä-apäkä iqua äwqä tnänḡä imbu, Poli iquenyqä maḡä tnänḡä tqanḡuwiḡqä näqḡqä äḡḡuänä metḡqä, ii ätukqe. ²⁵ Itanḡa qu hiqokä täua täwiḡḡqä, yukä-hipa häundaqä itḡätepu, ḡuä kiḡiyeqanḡuwänḡa, iquauḡqä ämiqä yäpä iqinḡä iqu qäqiqi tqäuätanḡa, Poli iqu iqueni tiḡḡä ätukqe. “Suqe, tiḡḡä ätnä äwinä. Ämaqä hḡqu, iqueqä yoqe, pipa Romä iu äqänä witanḡgutqe, qu iqueni, ‘suqä quvqä-tänḡutiyä’ tpu, hiḡuä qumbḡqe, kukḡuä ḡanä mitḡḡqeqä. Inḡi täḡḡanḡi he nyi ämbäkḡḡqä iquwi, änänḡänḡqäwä?” ätukqe.

²⁶ Mäkä-iqeu miqä yäpä iqinḡä iqu, iiḡä äyä tqanḡi äwiyäqe, iqu äwätä, iquau miqä naqä iqueni, tiḡḡä qe ätukqe. “Si äänä imäkḡḡqäwä? Ämaqä tqu, Romä iutanḡä-queqä.”

²⁷ Itanḡa ämiqä naqä iqu äpäqe, “Si nyi diyä! Si Romä iutanḡä iqukitanä?” ätukqe.

Inḡi Poli iqu, “Auqä” ätukqe.

28 Itanga, ämiqä naqä iqu, “Nqä yoqe, pipa Romä iu qäpñqä, nyi mbqä naqä äwikqeqä” tquanga, Poli iqu, “Nyi oeyqä. Nipai äninyquanga, nyi ämaqä Romä iutañä-qunä äyä ekqeqä” ätukqe.

29 Mäkä-iqä, ique yatñqä äväpu, hiqokä täua tävanä-tpu iminuwä iqua, iqu e tqangi äwipiwi, iqua zä ipu nändi maqänä ätqeukuwi. Itanga iquau miqä naqä iqu, “Poli iqu ämaqä Romä iuta-ñueqä” näqñqä eäqe, iqu ique senqätä guä kiqiyäupñqä ätukqeuta, iqu-pqe zä inä qe ikqe.

Poli iqu, Israitqeu miqä naqä iquau kukñuä ätukqeqä

30 Mäkä-iqeu miqä naqä iqu, Israitqä iqua, “Poli iqu, ququvqä imäkätñqä iqueqä” ätukuwiñqä näqñqä äñguänä metñqä äwiñgqe. Inji awiñgani, iqu Poli iqueni, guä ewewatäqe, hiqäva-imäkqä naqä iquautä, Israitqä iquau miqä naqä huizi iquautä, tääqä ätuätumeqe, Poli iqueni ätuma, iquauqä hiñuä iqi pämä ätqätekqe.

23

1 Itanga Poli iqu, Israitqä iquau miqä naqä iquauqä hiñuä iqi, hiñuä jänä äqunä ätqäüä ätukqe. “Nqä nyämaqäüä, Goti Hanjuwä Iqu hiñuä ñqänätangi, iqa äpqiñjaqänmi, hea tänga täsuwänä. Nyi suqä quvqä hui, mimäkqä itñqä etangi, womba miqä itqänänä” ätukqe.

2 Iqu iinä tquanga, hiqäva-imäkqä naqä Anänasi iqu, ämaqä Poli iqu-tänä qäqiqi pämä

tqäutaŋguwä iquaunji, “He maŋä iu päkpiyä!” ätukqe.

³ Itañi Poli iqu iqueni tiinjä ätukqe. “Si häuiqä a kukuiŋuä qu qua qäpaiqä haqeqä äqiyäqisätqäŋuwä-panä iinukui etaŋgi, Goti Hanjuwä Iqu si-pqe inä kpäsäŋqiyä. Si knui, ‘Nyi kukŋuä-suqä iuŋi qänaknä iqunjqae, ique kukŋuä mitmqeqä’ kŋuä indqänätinä, täqi äyä äpmeŋinyä. Inäqe, qu nyi ämbäkpnqä täkqä ätuŋi, ii si kukŋuä-suqä iuŋi hŋgisana inä inyä” ätukqe.

⁴ Ämaqä qäqiqi pämä ätqäuminjuwä iqua, qu kukŋuä ii qätä äwipiyyi, yatŋqä tiinjä äwikuwi. “Si Goti Hanjuwä Iqueqä hiqäva-imäkqä naqä tqueni, kukŋuä quvqä ätuŋi, änäŋŋŋqäwä?” ätukuwi.

⁵ Kimañi Poli iqu iquaunji, tiinjä ätukqe. “Tatqä-guäkauä, iqu hiqäva-imäkqä naqä iqueqenqe, nyi maqŋqä eämä, quvqä iqänä. Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iuŋi, ‘Ämaqä ämeyätŋqä hŋquenyqe, kukŋuä quvqä matqä pambiyä,’ äyä äqänänä” ätukqe.*

⁶ Israitqä iquau miqä naqä iqua, ämaqä yoqä hŋquaqu qoŋqä iquautañä iquayi. Hŋqua, Satyusi iqua hitaŋga, hŋqua, Parisi iquai. Poli iqu iinqä näqŋqä eä, maŋä tiinjä ätukqe. “Tatqä-guäkauä, nyi Parisi iutaŋä iqunä eämä, qutä anä ätqäunänä. Nyaqä knui, tiinjä indqänänänä. ‘Ämaqä ae äpäkoŋguwä iqua aŋgumä vaupnuwiqä.’ Nyi kŋuä iinjä indqänätŋqetani, täqi täsä ätqäunänä” ätukqe. ⁷ Poli iqu kukŋuä

* 23:5 Aŋgumä Itmakqä 22:28

iinjä tqanjanj, Parisi iquatä, Satyusi iquatä, kuknjuä mäkä äumbiyitanj, awä qe iwäsänguwi. ⁸ Kuknjuä mäkä äunjuwi, kiqä quati tiinj. Satyusi iqua, knuä tiinjä indqänminjuwi. “Ämaqä ae äpäkombqä iqua, anjumä mävuauqä ipnqäuä. Itanja enätqä itä, dnä itä, mäpmetqänä, oeyä.” Injaqe, Parisi iqua nätmätqä injä iquaunqe, “naqä-qakuiqä” knuä indqänminjuwi.

⁹ Itanja qu manjä yänänäqñqä ätpiyi, Parisi iutanjä kuknjuä-suqenqä näqñqä hñqua, pämä ätqäupu, äkasuwä ätäpu, kuknjuä yänänäqñqä tiinjä ätukuwi. “Ämaqä tqueqä suqä quvqe, hma etangi äqunänunä. Iqueni, dnä hñqu ätqutiyä, ä enätqä hñqu ätqutiyä? Ne maqñqeqä.”

¹⁰ Injanj mäkä-iqueu miqä naqä iqu, quwqä kuknjui mäkä enqä-pa hunqanjuwä di naqänänjä äyä timäuqanji äqunäqe, qu Poli ique hiyqi-hiyqi ämipu, ique qui imäkpñqä injqe, zä kiinjä äwiñgqe. Iutanj, iqueqä mäkä-iqä iquau tiinjä ätukqe. “He äwipu, Poli ique, iquauqä hipa iuta itmepu, neqä anjä yänänäqñqä iunqä ätuma upiyä!”

¹¹ Heatqä iqueni, Naqä Iqu, Poli iqu-tänjä qäqiqi pämä ätqäuä, tiinjä ätukqe. “Si zä miqä itnä, pämä yänänäqñqä tqävä! Si Nyaqä kuknjui, Jerusälemä iu awä yänänäqñqä ätätqänjä-pa, anjä-himqä Romä iunjä-pqe awä asä inä ttñänqeqä” ätukqe.

Qu Poli ique, pizqä päsanä-tpu ikuwiñqä

¹² Itanja zinuitänj, Israitqä hñqua aquvä äqämbiyi, Poli ique äpäkpñqä kuknjuä naqä-hñqunä imäkkuwi. Injanj iqua, Goti Hanjuwä

Iquenyqä kuknuä yänänäqñqä tiñä hñqu, guä ämäsäupu ekuwi. “Ne iqueni pizqä äpäsätaqänqä, buayätä eqätä manqä yatunqeqä” ätñguwi. ¹³ Ämaqä kuknuä ii imäkkuwä iqua, kuapänänä eä, 40 qe ämäwqätäkqä. ¹⁴ Inqani, iqua äupiyyi, hiqäva-imäkkä naqä iquautä, ämaqeu miqä naqä iquautäni, tiñä ätukuwi. “Ne Goti Hanjuwä Iquenyqä kuknuä yänänäqñqä tiñä hñqu ätatanä equqeqä. ‘Ne Poli ique pizqä äpäsätaqänqä, ymisänä manqä yatunqeqä.’ ¹⁵ Inññqä hesä, ämaqä mipñqä aquvä äqänätqänuwä huizi iquatä, kuknuä ändowatäpu, mäkä-iqueu miqä naqä iqueni, quanqä tiñä tupñqäuä. ‘Ne Poli ique yatñqä ävätanä, iqueqä kuknuä quatiñqä näqñqä metunquä iññqä, si nenyqä ätuma biyä.’ Inñ he iñä imäkkangpñqä, iqu emamätä päqtatanga, ne iqueni äpäsätunquänänyä” ätukuwi.

¹⁶ Inñqä Poli iqueqä kasiqiyqä hikñiqu, iñä imäkpñqä tqanqä äwiyäqä, iqu äwäqä, mäkä-iqä iquauqä anä yänänäqñqä iu äpaquvätä, Poli ique awä ätukqä. ¹⁷ Inqani Poli iqu mäkä-iqueu miqä yäpä iqinñä hñque tääqä ätuätumetä, tiñä ätukqä. “Hikñä tqä, kuknuä-tänä-qu etanqi, hiqä naqä iquenyqä ätuma utñqeqä” ätukqä.

¹⁸ Inñ etanqi iqu ique ätuma äwätä, iqueqä naqä iqueni, tiñä ätukqä. “Ämaqä, guä äkiqiyäuquwä Poli iqu, tääqä ändätmetä dqanqi, nyi hikñä tqä ätuma äquvepñqänä. Iqu si kuknuä hui ktätñqäuä” ätukqä.

¹⁹ Inqani ämiqä naqä iqu, iqueqä hipa iu a

äkiqätäqe, manjitä ätuma äwäqe, iquaquvqä-qeuänä ätqäunya, yatnqä ävätä, “Si kuknuä äkitanji dtñqäwä?” ätukqe.

²⁰ Inji hiknä iqu tiinjä ätukqe. “Israitqä iqua yatnqä kipnqe, kuknuä naqä-hnqunä ae imäkquwiqä. Awiñganji si Poli ique, iquauqä ämaqä mipnqä aquvä äqänätqänuwä iquauñqä ätuma wätñqä diñqä yatnqä kipnqäüä. Inganji qu quanqä ikimäkäpu, ‘Ne Poli ique yatnqä ävätanä, iqueqä kuknuä quatiñqä näqñqä metunqeqä’ ktpñqäüä” ätukqe. ²¹ “Inäqe si iquauqä kuknui qätä mäwiyqä panä. Iquautanjä kuapanänjä, 40 ämäwqätäquwä iqua, ‘Ne iquenji pizqä äpäsätaqänqanqä, buayä eqä manqä yatunqeqä’ ätäpu, Goti Hanjuwä Iquenyqä kuknuä yänänäqñqä ii, guä ämäsäupu equwiqä. Si ätuma wiqanqä, iqua hänaqä awä iqi zä äpmapu, ique äpäkpñqäüä. Inji si iquau, ‘Auä, ique itumamqänä’ tquanqgtqenqä, hinjuä äqämbu äpmenäüä” ätukqe.

²² I tquanqä, ämiqä naqä iqu, hiknä ique, “Si kuknuä ii ändññqe, awä matqä panä” yänänäqñqä ätuäqe, qe ändowatkqe.

Qu Poli ique, qua miqä naqä, Peliksi iquenqä ändowatkuwiñqä

²³ Hiknä ique ändowatäqe, mäkä-iqeu miqä naqä iqu, ämiqä iqueä yäpä iqinjä iquautanjä hnquaqui tääqä ätuätumeqe, tii ätukqe. “Qe mäkä-iqä 200 iquautä, mäki hosi iu äpmapu iqä 70 iquautä, itanqä mäkä-iqä zi quäuqä-tänjä 200 iquautä itmesinyä, näwenyä imäknäpu, heatqä 9 klokä iunji, Sisariya bunqä wäpnqeqä.

24 He Poli iquenyqä hosi-pqe näwenyā imākāpu, iqu qui mimākñqä yätñqänā, neqä ämineyqä naqä Peliksi iquenyqä äñguänā ätuma wäpiyā” ätukqe. 25 Inğanj iqu pipa hui tiñjā ätätä äqäkqe.

26 “Nyi Klotiusi Lisiyasi iqunā, pipa tä äqiyätmä, qua ämiqä naqä Peliksi iqukinqä ävāwqatqänā. Yoqä naqä qonqä iquki, hiun-jinğanjqä.

27 Ämaqä tquenj, Israitqä iqua a äkiqätāpu pizqä päkñqä iqanquwānğa, nyi, ‘Iqueqä yoqe, pipa Romā iu äqänā äwinā’ tqanğä äwimi, nyitā, nqä mākā-iqä iquatā äwätanā, iquauqä hipa iuta itmequeqä. 28 ‘Iqu suqä quvqä äki imākqanği ätqäpiyā’ tmä qätā wimqe, ique ätuma, quwqä ämaqä mipñqä aquvä äqänätqänuwä iquauqä hinuä iqi ätqäteqeğä. 29 Nyi iquau yatñqä vqanğa, iqua iquauqä kukñuä-suqä iutañinğä awä ändquwiqä. Inäqe, suqä iqu imākqanğqenqä ätätqänuwi, ne ique pizqä päsqanğqätā, ä guä pmuatēqänğqätā, hmanjqä. 30 Inj tänganji, qu ique päkñqä kukñuä zä imākätqätanğä qätā äwimi, nyi ique sinyqä maqänā ändowatqänā. Itanğa ämaqe, ‘Iqu suqä quvqä imākqä-queqä’ tqanquwä iquauñi, qu tqä hinuä iqinji ique kukñuä mitpñqä ätquäqeğä,” ätätä äqäkqe.

31 Itanji mākā-iqä iqua, iquauqä ämiqä iqueuä manju qätā äwipiyyi, qänaknä ipu, heatqä iquenji, Poli ique ätuma, anjā-himqä Andipatrissi bunqä äwäkuwi. 32 Awinğanji, mäki hosi iu

äpmapu iqä iqua, Poli iqueni anä-himqä Sisariya iunqä ätuma wiqanġuwänġa, mäkä-iqä huiziqua iquauqä anä Jerusälemänqä anġumä ekuwi. ³³ Ämaqä Poli ique ätuma äwäkuwä iqua, Sisariya iu ätimäupiyi, qua ämiqä naqä iqueni, pipa äväpu, Poli ique-pqe, iqueqä hinuä iqi ätqätekuwi. ³⁴ Inġanġi ämiqä naqä iqu pipa a ätäuäqe, iqu Poli iqueni yatnqä tiinjä äwikqe. “Si qua äkitanġukikä?” Yatnqä i vqanġa Poli iqu kimaġi, “Nyi qua Silisiyataġä iqunġqä” ätukqe. ³⁵ Iinjä äwiyäqe, iqu tiinjä ätukqe. “Ämaqä si kuknuä mikitnġqä iquwä iqua ätimäuqanġuwänġa, kuknuä tqanġtqe, inġanä qätä kimqänä.” Iinjä ätuäqetani, Poli iquenyqä, “He anä, ämiqä naqä Heroti iqu ämätkqä iu pmuatepiyä” ätukqe.

24

Qu Poli ique, Peliksi iqueqä hinuä iqi, kuknuä ämitkuwinqä

¹ Hiunġi hipa hnġinġi ae äpäwqanġanġi, hiqäva-imäkkä naqä Anänasi iqu, anä-himqä Sisariya iunqä äquveqäkkqe. Iqutänġi, Israitqeu miqä hnġuatä, ämaqä Romä pmeqä iquauä kuknuä-suqenqä näqġqä hnġutä, anä äquveqäkuwi. Ämaqä iqueqä yoqe, Tetulusi ique. Qu iqi ätimäupiyi, ämiqä naqä Peliksi ique äwimepu, Poli ique kuknuä mitnġqä iunqä awä näwe ätukuwi. ² Inġanġi ämiqä naqä iqu, Poli ique tääqä tuätumeqanġa, Tetulusi iqu iquenyqä kuknuä ätipäqiyätä, ämaqä naqä iqueni tiinjä ätukqe. “Ämaqä naqä Peliksi

iqukiyä, si yätamakqä änguänänä äneyätnä, ämineyätqätanğnä, mäkä maunqä änguänä äyä äpmeñunä. Nätmatqä änguänä mäwiqä imiñqe, täñganı si kñuä änguänä indqänätnä suqä häñi maeqanğnä, eeqänänä änguänä äyä äwinä. ³ Ne iinjä äqunätaqanğanı, neyaqä äwqe änguänä änenyätñqeğä. İñqe ne sinı äñguiqä naqä-qakuänä äktqunä” ätukqe. ⁴ “Si wäunjuä hui-pqe inä imäktñqä etanğı, nyi sitä äpakä matqäuqä imqä itmä, yatñqä tii äkiyqänä. Si qeiqinyä ämineyätnä, neyaqä kukñuä wänqä hmbu qätä neyä.

⁵ Ne ämaqä tquenı, hiñuä tiinjä äqunäjünä. İqu ämaqä mäkänğä itä äkasuwä tqä-queğä. İquesanı, İsrıtqä qua eeqänänä iutanä iqua, äkasuwä ätnäpu, mäkä äyä äunätqänäuä. İtanğa ämaqä, Jisasi Nasäretqätanä İquenyqä qänaknä itqänuwä iquauñqe, ‘qu Nasäretqä iquayqä’ ätätqänuwıqä. Ämaqä tqı, iquauqä ämiqä naqä iquautanä hñqueğä. ⁶⁻⁸ İqu hiqäva-imäkkä anı, kiyä mätqä imäkätñqä iqanğı, ne ique a äkiqätqueğä.* İ etanğı ne ique kukñuä ämitquenğä näqnğä matñqenqe, si tqä-täuä ique yatñqä ävätnä, iqueğä manıutanı, nätmatqä eeqänäninjä qätä wisñqinyä”

* **24:6-8** Täñganı ämaqä näqnğä-tänä hñqua, kñuä tiinjä äyä indqänätqänäuä. Täqıñı Lukä iqu kukñuä huizi inä äqäkqe. Kukñuä ii, tiinjäqä. “Ne neyaqä suqetanä kukñuä mitanätanä iqanğua, mäkä-iqä iquauqä ämiqä naqä Lisiyasi iqtä, iqueğä ämaqä hñquatä, änemapiyi, yänänäqnğä änavqutäupu, neyaqä hipa iuta ämänätäuquwiqä. İtanı Lisiyasi iqu ‘Ämaqä tqıe kukñuä mitññqä iqua, si äkimepu tqä hiñuä iqısa mitññqeğä’ ätqeğä.”

ätukqe.

⁹ Inğanı Israitqä iqua-pqe, iqueuä kukñui yänänäqñqä imäkäpu, “Kukñuä eeqänänjä ii, naqä-qakuiqä” ätukuwi.

¹⁰ Qu iinjä tquanjuwänğa, qua ämiqä naqä iqu, Poli iqu kukñuä tätñqä, hipa ämenjä ämikqe. Iinjä iqanğa, Poli iqu kimanı tiinjä ätukqe. “Quväukuä kuapänänjä iunı, si ämaqä qua täu äpmeñuwä iquau iwäsäutqänjä iinqe, nyi näqñqä eämä, nyaqä äwqe änguanänjä nyinğanı, nyi saqä hiñuä iqisa, ämaqä kukñuä mindqanjuwä iquauñqä, kimanı ktmqeçä. ¹¹ Si yatñqä tiinjä imatñqeçä. Tänga qänğa hiunji 12 ae äpäwqanğa, nyi Jerusälemänqe, Goti Hanjuwä Ique qonjä äwoktäutmä, Iqueçä yoqä haqeçä mamäumqä äyä äyqäqeçä. ¹² Inğanı hiqäva-imäkqä anjä takñä yäpä yänğisatä, anjä aquväqñqeutä, ä anjä ququawä iutatänı, ny-itä, ämaqä hñqutä, kukñuä mäkä äunäta, mäkä vauqumuatqanğqe, hiñuä manqänqä äyä itqänjuwiqä. ¹³ Inı kukñuä nyi tänga ämindquwi, naqä-qakui mämäktqeçä ipñqäuä” ätukqe.

¹⁴ “Kukñuä naqä-qakui, awä tii ktmqeçä. Nyi hänaqä Jisasi Iqu ämotquakqä iu qänaknä itmä, neqä atqä-awäkauqä Goti Hanjuwä Iqueä yoqe haqeçä ävauqumuatätñqeçä. Nyi kukñuä ämindquwä iqua, ämaqä hänaqä iu qänaknä itunquä iqunenyqe, ‘Ämaqä huitanuaeçä’ ätätqänjuwiqä. Inäqe nyi kukñuä-suqä Mosisi iqu äqäkqetä, Goti Iqueçä kukñuä hiñuä-tqä iqua ätäpu ekuwitänı, eeqänänjä iinqe nyi quuvqä eqiyätqänänä. ¹⁵ Itanğa ämaqä suqä

jänänänjä iqä iquata, ququvqä iqä iquata, pizqä ae äpäkonjuwä-qe, Goti Hanjuwä Iqu anjumä ävauqumuatäniqä diŋqe, nyi kŋuä yänänäqŋqä äwimä, hiŋuä äqänmä äpmeŋänä. Itanġi ämaqä nyi kukŋuä ämindquwä tqua-pqe, asä iinŋiŋqeqä. ¹⁶ Iinŋiŋqe Goti Hanjuwä Iqueqätä, ämaqä iquauqätä, hiŋuä iqinġi, nyi ämaqä jänänjunä himqä diŋqe yänä äqänätqänänä” ätukqe.

¹⁷ “Nyi anä huizi iunġi, quväukuä hui ae äpmamitanġi, Israitqä Jerusälemä iu äpmeŋuwä iquauŋqä anjumä äyä äpqeŋqä. Ämaqä nätmätqänqä äwa iqanġuwä iquau yätamäkqenqä mbqä-sua äma äpätmä, itanġa hiqäva imäkätmä Goti Ique wimqä äyä äpqeŋqä. ¹⁸ Nyi suqä qäyunänjä iu qänaknä itmä, Goti Hanjuwä Iqueqä hiŋuä iqinġi kiyä mamätqä äpmamänġanġi, hiqäva-imäkqä anä iu hiqäva imäkmätmä itqätanġa, qu änyimepu hiŋuä äŋqänġuwiqä. Qu hiŋuä i äŋqämbiyänġanġi, ämaqä kuapänänġi nyitä anä mäpmeqä ipu, hoaqä maqŋqä ikqeŋqä. Oeyä. ¹⁹ Inġanġi Israitqä qua Eesiya iutanġa hŋquanä, a inġanä äŋġiqätkuwiqä. Inġi ämaqä iqua nyinyqä kukŋuä-tänġa epu imäkqäpi, quwqä-quwä nyi kukŋuä mindpŋqe, saqä hiŋuä täqi matqäuqe, suŋqäwä? ²⁰ Iqua hma etanġutqe, täqi ätqäuänjuwä tqua, nyi Israitqeu miqä iquauqä aquvänqŋqä hiŋuä iqä tqäuätanġa, nyaqä suqä quvqenqä qävqä itqänjuwiŋqe, awä ktpŋqeŋqä. ²¹ Nyi iquauqä awä iqinġi pämä ätqäumä kukŋuä ätuätmäŋanġi, manġa yänänäqŋqä tiinġa ätqueŋqä. ‘Ämaqä ae äpäkonjuwä iqua, anjumä

ävaupnuwä iunqe, nyi quuvqä eqiyätqänänä.’ Qu kuknuä iquenyqänä yeeqä miqä ipu, nyi kuknuä mindpñqä sä ändma äpqäüä” ätukqe.

²² Ämaqä, hänaqä Jisasi Iqu ämotquakqä iu qänaknä iqä iquauqä quuvqä heqiyqenqätä, suqenqätä, Peliksi iqu näqñqä angnänänä ae ekqe. Iññqe Poli iqu kuknuä ae äyä tqanğa, iqu Israitqä iquau tiñä ätukqe. “Nyi heyaqä kukñui qñqanä hemqänä. Mäkä-iqeu miqä Lisiyasi iqu äquvepqanğanı, nyi hiyaqä kukñui, jänä inğa emäkiyqämqä” ätukqe. ²³ Itanı iqu iqueqä mäkä-iqeu miqä ique tiñä ätukqe. “Poli iqueni guä kiqiyäueqä anä iu äpmuatetnä qeiqinyä miyä. Iqueqä käyämaqä iqua, ique yätamakqä wipñqä, si pmua mimäkqä pa, hiñuinä qunya” ätukqe.

Poli iqu, guä pmuateqä anju äpme, Peliksi iqtä kuknuä ätminiñqä

²⁴ Hiunji hui ae äpäwqanğanı, Peliksi iqtä, iqueqä apäki Drusilaisä anä äpkiyi. Drusilai, Israitqä iutanıyi. Iqi ätimäyi, iqu Poli ique tääqä tuätumeqanğa, iqu Kraisi Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqenqä tqanği äwikiyi. ²⁵ Inğanı Poli iqu kukñui, suqä jänänänjuñqätä, äwqä äwivauqanğqä iunä mimäkqä iunqätä, Goti Hanjuwä Iqu qänakndanı eeqänänjune kuknuä minetäniqenqätä ätukqe. Poli iqu inğa tquanği, Peliksi iqu qätä äwiyäqe, zä itä tii ätukqe. “Si äutñqeqä. Qänakndanı, nyi hea hui eätmä, tääqä anğumä ktätmeqämqä.” ²⁶ Peliksi iqu nätmatqä huiñqä-pqe hiñuä inä äqunä äpmaminqe. Iqu kñui, “Nyi Poli ique hiñuinä

qunäwatmqenqä, iqu mbqä hui dapätñqätiyä?” indqänätä, hea kuapänänjä iunji, ique tääqä ätuätumetä, iqutä kukñuä anä ätminjiyi.

²⁷ Peliksi iqu Israitqä iquau aquvänä iwimäkätñqä diñqe, Poli ique guä kiquyäueqä anjä iunji hiñuinä äqunñqe. Itanña, quväukuä hñquaqu päwqanñani, Posiyusi Pestusi iqu, Peliksi iquenyqä tñänqä qe äpmakqe.

25

Poli iqu, “Nyi Sisa iqu nyiwäseyätñqä änyinñiyä” ätukqenqä

¹ Pestusi iqu qua Jutiya iu ämiqä kiñganänjä-qu äpmakqä iunji, hiunji hñquaqui-hñque ae äpäwqanña, iqu anjä-himqä Sisariya iu ävämanji, Jerusälemänñqä ekqe. ² Iqini hiqäva-imäkqä naqä iquatä, Israitqä iquau miqä naqä iquatä, Pestusi ique äwimapiyi, Poli ique kukñuä mitpñqä iunñqä ätuäpu, yatñqä tiinjä ävqa äukuwi. ³ “Si ne yätamäkqä neyätinä, qu Poli ique ätuma ppñqä tääqä tuvä.” Qu kukñuä iinjä ätukuwä-qe, ämaqä hñqua hänaqä awä imä äpmapu, Poli ique pizqä päkpñqe näwe imäkmbu ätukuwi.

⁴ I tqanñuwänña, Pestusi iqu kimanji tiinjä ätukqe. “Poli iqu Sisariya iunji guä äpmenä. Nyi iunñqä wämqe, qäqiqinñqä. ⁵ Inji ämaqä iqu suqä quvqä hui imäkqä etanñutqe, hiqä ämeyqä iqua nyitä anä äwitanä, ique iqi kukñuä mitpñqeqä” ätukqe.

⁶ Iqu iquatä anä äpmeqe, hiunji 10 mämäwqätäuqänña, Sisariyanñqä äquveqäkqe.

Awiŋaŋi, iqu kukŋuä iwäsäuqä anju äpmeqe, qu Poli ique ätuma ppŋqä ätukqe. ⁷ Iqu ae ätimäuqanğa, Israitqä Jerusälemä yätuta äpawäkuwä iqua, ique qäuiqä ämamäupu, ique kukŋuä ämitäpu, “Iqu suqä quvqä huitanä-huitanä imäkätŋqeä” ätukuwi. Qu kukŋuä iinä tqanğuwiŋqe, Pestusi iqu, “Quanğa ändqäpiyä, naqä-qakuä ändqäpiyä?” kŋuä indqanğuqe.

⁸ Qu kukŋuä ae ätqanğuwänğa, Poli iqu kimaŋi tiinä ätukqe. “Nyi Israitqä iquauqä kukŋuä-suqä iutä, hiqäva-imäkqä anä iutä, itanğa Romätanä ämiqä naqä Sisa iquesäni, quvqä mitqueqä iqeä” ätukqe.

⁹ I tqanği äwiyäqe, Pestusi iqu, Israitqä iquau aquvänä iwimäkätŋqä wiŋanği, iqu Poli ique yatŋqä tii äwikqe. “Ne Jerusälemänqä äyätanä, nyi saqä kukŋui, iqi kiwäsemqe, anğuätanä?”

¹⁰ Inäqe Poli iqu tiinä ätukqe. “Kukŋuä iwäsäuqä anä nyi pämä ätqäunqä tä, ii Sisa iqueqä aniqä. Anä tquenyä nyiwäsepŋqeä. Si näqŋqeä. ‘Nyi Israitqä iquauŋi, suqä quvqä hui mitqueqä itŋqeä.’ ¹¹ Nyi suqä quvqenqä päkonmqä sätäti, nyi iinqe äpäkonmqeä. Inäqe qu kukŋuä nyinyqä ätquwi, naqä-qakuä hma sätäti, ämaqä hŋqu nyinji, iquauqä hipa iunji, änä mänyivqä yänqiyä. Nyi Sisa iqu nyiwäseyätŋqä änyinjiyä” ätukqe.

¹² I tqanğa, Pestusi iqu, iqueqä ämaqä kŋuä iqä vqä iquatä kukŋuä ätpiyi, iqu kimaŋi, “Si ‘Sisa iqu kukŋuä nyiwäseyätŋqä änyinjiyä’ ätnä-qae, si iquenyqä utŋqeä” ätukqe.

Pestusi iqtä, ämiqä naqä Akripa iqtä, kuknuä ätngiyinqä

¹³ Hiunji hui ae äpawqanġani, ämaqeu miqä naqä Akripa iqtä, kasiqi Benasisä, inäsuaqi Pestusi ique yeeqä wiyŋqänä Sisariyanqä qe äpkiyi. ¹⁴ Inäsuaqi hiunji kuapänä iqi pmetanġiyänġa, Pestusi iqu Poli iquenyqä kuknuä näŋqä ävätä, ämiqä naqä iqueni tiinjä ätukqe. “Ämaqä hŋque, Peliksi iqu guä äkiqiyäuekqe, guä yqänä äpmenä. ¹⁵ Nyi Jerusälemä iu pmetanġa, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, Israitqeu miqä naqä iquatä, ämaqä ique kuknuä mitpŋqä ändkuwiqä. Qu nyi iquenyqe, ‘Iqu suqä quvqä imäkqä-qae, hanä-iqä naqänänġä menqiyä’ tmqä äwiŋgqeqä. ¹⁶ Quvaqä äwiŋqä iinjä iunqe, nyi kimaŋi tiinjä ätukqeqä. ‘Ne ämaqä Romätanä iqune, ämaqä hŋquenyqä iwäsäutaqanġani, “iqu äpäkonänqiyä-qe” maqänä matqä itunqeqä. Iqu ämaqä, ique kuknuä ämitätqänjuwä iquauä hiŋuä iqi ganä ätqäutä, iquauä kukŋui kima tuänqiyä’ ätukqeqä. ¹⁷ Nyi iquatä täqinyqä ae äpani, äpakänä mäpmeqä imqä itmä, awiŋġani kuknuä iwäsäuqä anju äpmami, qu ämaqä ique ätuma pŋŋqä ätukqeqä. ¹⁸ Ämaqä, ique kuknuä ämitmiŋuwä iqua, pämä tqäuwqanġuwiŋqe, ‘Iqu suqä ququvqänänġä hui imäkqanġiyqä’ kŋuä änyikqä-qe, oeyqä! ¹⁹ Qu iqtä, kuknuä mäkä äunġuwiŋqänä ändkuwiqä. Quwqä Goti Iqueä yoqe haqeqä mamäupŋqä suqenqätä, ämaqä äpäkonġqä hŋquenyqätä äunġuwiqä. Iqueqä yoqe, Jisasi Iqueqä. Inäqe Poli iqu,

‘Ämaqä iqu hänjä äpmenä’ ätukqeqä. ²⁰ Qu kuknjuä iinjä tqanjuwinqe, nyi iwäsäumätmä itmä-qe, nyaqä knuä indqänqe, ätnänjä iqi matimäuqanji, ique yatnqä tii äwikqeqä. ‘Ne Jerusälemänqä äyätanä, nyi saqä kuknui iqi kiwäsemqenqä äkinjiyä, makinqä iqiya?’ ²¹ Iqu kimanji, ‘Ämaqä naqänänjä Sisa iqu kuknjuä nyiwäseyqanqanqe, nyi guä yqänä pmamqänä’ dqanqa, nyi iquenyqe, ‘Nyi Sisa iquenyqä dowatmqä hänaqänqä qävqä imqänqanqe, iqu guä yqänä pmetänqiyä,’ ätkqeqä” ätukqe.

²² Akripa iqu kuknjuä ii qätä äwiyäqe, Pestusi iquenji tii ätukqe. “Nyi nqä-näuä, ämaqä iqueqä kuknui qätä wiyqämqa.”

Inji Pestusi iqu “Si iqueqä kuknui, awinjanä qätä wiyqätjqä” ätukqe.

Poli iqu, Akripa iquesä, Benasisä, kuknjuä ätukqenqä

²³ Awinjanji, Akripa iqutä Benasisä inäsuaqi ämuasmänqä änguanänji ämipnäsinyä, yoqä naqe motquaynqä imäkiyi, mäkä-iqeu miqä naqä iquatä, anjä-himqä iutanjä naqä iquatä, qu anjä aquväqnqä iu yäpä yänqisa äpekuwi. Injanji Pestusi iqu Poli ique ätuma pñqä tqanji, qu ique ätuma äpkuwi.

²⁴ Injanji Pestusi iqu tii ätukqe. “Akripa iqukutä, huizi nesä äpmenjuwä eeqänänjä iquendä, he ämaqä tquenji hinuä qumbiyä! Iquenyqe, Israitqä Jerusälemätanjä iquatä, täqisanjä iquatänji, qu eeqänänji, ‘Iqu hänjä mäpmeqä itä, äpakonätjqeqä’ yänänäqnqä ätäpu, nyi tääqä ändätqänjuwiqä. ²⁵ Iinjä etanji

nyi hinuä äqunätmängani, iqu äpäkonätñqä diñqe, suqä hui mimäkqä itñqä äqunänqeqä. Injä äqunmä-qe, iqu kiqä-kiuä Sisa iquenyqä tääqä tqanji, nyi ique dowatmqä diñqe, kukñui naqä-hñqunä äyä imäkqeqä. ²⁶ Inäqe, qu ique kukñuä ämitätqänuwä quatiñqe, neqä naqä iqu naqä-qakuinqä näqñqä metñqä iinqe, pipae äänä qämqätiyä? Nyi maqñqeqä. Iinñqe, ämaqeu miqä naqä Akripa iqukutä, ämaqä huizi-pqä iquendä, ne iqueqä mañi qätä ganä äwiyätanä ämoqumuetunquä diñqe, nyi iqueni ätuma äpätmä, heyaqä hipenüä iqi äyä ätqäteqänä. Injä imakanitani, nyi pipa qämqenqä näqñqä äñguä mamqänä. ²⁷ Nyi kñuä tiinjä indqängänä. Nyi ämaqä guä kiqiyäueqä hñque ändowatätmängani, qu ique kukñuä ämitpçenqä pipa ätnänäqi maqiyqä imqe, nyi qämä-qämä imqänä” ätukqe.

26

Poli iqu, Akripa iqueni, iqueqä-kiuänqä ätukqenqä

¹ Ingani Akripa iqu Poli ique tiinjä ätukqe. “Tqä-täuänqe, si awä nattñqeqä.” I tquanğa Poli iqu iqueqä hipa haqä yätqä äma äpeyätä, kukñuä awi tiinjä ätukqe.

² “Ämiqä naqä Akripa iquki, Israitqä iqua kukñuä ämindätqänuwinqe, nyi tängani tqä hipenüä iqisa kima ktmqe, ii äñguänäñiqä. ³ Ne Israitqä iquneqä suqenqätä, nätmätqä ne mikakä ätnätñqenqätäni, si näqñqä äñguänä

eninyä. Iiñiqce, si quamä qeiqi äpmanä, nyaqä kukñui qätä nyisñqenqä änyingiyä” ätukqe.

4 “Nyaqä quamä pmeqä hikñänga äpmaka äpätnqenqe, Israitqä eeqänänä iqua näñqä äñguänä eänäuä. Nyi ymeqängani, ñqä ämaqä iquatä äpmeñqe, iñi qänakndani Jerusälemä iu äyä äpmeñqeä. ⁵ Qu hiñuiqänäni nyinyqä näñqä ae ekuwitani, äwiñganguñqe, nyaqä suqenqä awä qäyunä tii ktpñqeä. Nyi hikñängata ti ipäqäka äpätnqe, Parisi iquauqä suqä iunä qänaknä itñqeä. Parisi iquauqä qänaknä iqe, Israitqä huizi iquauqeñi ämawqätäunä. ⁶ Iiñä etanji täñgani, Goti Hanjuwä Iqu neqä atqä-awäkau, ‘Iiñä timäuniqeä’ ätukqenqä nyi quuvqä eqiyätmä hiñuä äqänmä äpmeñä. Iñi nyi iinä äpmeñqenqe, qu kukñuä mindqanqä, nyi täqi täsä ätqäuänänä. ⁷ Israitqä iquneqä hueqä-himqä 12 iqua, qu Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, mäptqänqatä, heatqänqatäni, haqeqä ämamäupu, Iqueqä kukñuä asä iquenyqä quuvqä eqiyäpu, hiñuä äqämbu äpmeñäuä. Ämiqä naqä iqukiyä, nyi iinqä hiñuä äqänmä äpmetñqenqe, ämaqä iqua kukñuä äyä ämindätqänäuä. ⁸ Hesañä hui, ‘Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä ae äpäkonjuwä iquauñi, mävaucumuatqä yänqiyä-qe,’ kñuä iinji sunqä indqänätqänäuä?

⁹ Hiñuiqänäni nyi-pqe kñuä tiinä äyä änyimiñqeä. ‘Nyi Jisasi Nasäretqätanä Iqueqä yoqe mäñdi kittqämqä diñqe, nätmätqä kuapänäni imäqämqeä.’ ¹⁰ Itanğa Jerusälemä

iunji, nyi nätmätqä tä imäkmiñqeqä. Hiqäva-imäqkä naqä iqua, ‘Si iinjä imäqätñqeqä’ dqañguwängga, nyi Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä kuapänänjä iquau, guä äyä äkiqiyäumiñqeqä. Itanğa ämaqä naqä iqua, ‘Iquau pizqä päkpiyā’ tqañguwängga, nyi-pqä inä ätmiñqeqä. ¹¹ Nyi anjä aquväqñqä yäpā yängisa äpaquväkitmä, iquau täñä-huñqä ävätmängañi, qu Naqä Iquenyqä kukñuä quvqä tñqä kiquätmä äwimiñqeqä. Tiñä-pqä imiñqeqä. Nyi iquaunqä äwqä tnänjinä änyinätä, anä-himqä kinä nämñi, qävqä ikitmä qui iwimäkmiñqeqä” ätukqe.

¹²⁻¹³ “Nyi iinjä imäkätqätanğa, hiqäva-imäqkä naqä iqua, yoqä naqä änyinyuändäpu, ‘Si iinjä imäkiyā’ ändäpu änändowatqanğa, nyi anä-himqä Dämaskasi iu timäumätmä qañä wätqätanğa, hiunji quemisqängañi, qäukuä haqä yätutanji, we naqänänjä äyä huñgani hiñuä äqunqeqä. We yänänäqñqä äunätä, mäptqä iqueni ämäwqätäukqeqä. We-huñqä iqu, nyitä, ämaqä qañä anä äumiñquä iquautä, iuäququasitä änaqäkqeqä. ¹⁴ Inğanji ne eeqänänji qua iqi äpäknäqe, nyi manjä hñqu, Israitqä iquauqä kukñuä ätätä, tiñä dqañgi, qätä äwikqeqä. ‘Soli iqukiyā, Soli iqukiyā, si Nyi qui sunqä nyimäkätqäninyä? Si yuki, yaqñquä iu äpäsätñä, ga täñä-huñqe tqä-täuänä äyä ämenyā’ ändkqeqä.

¹⁵ I dqañga nyi tiñä ätukqeqä. ‘Naqä Iquki, si tqukikä?’

Nyi yatñqä e vqanğa, Naqä Iqu tiñä ändkqeqä. ‘Nyi Ämaqä si qui inyimäkätqänjä,

Jisasi Iqunä Qäqunjqä. ¹⁶ Inäqe tängani, si äväutnä pämä tqävä. Nyi si ätekimqä diñqä äkimeqänä. Si Nyaqä wäunjui a äqätätnä, nätmätqä tänga hiñuä ae äqunäñinqätä, Nyi qänaki mäktquamniqenqätä, awä ttñänqeqä,' ändkqeqä. ¹⁷ 'Saqä ämaqä Israitqä iquatä, ämaqä huizi iquatä, quvqä ikimäkqanğpğanğani, Nyi häñä ikimäkäqumuatmniqeqä. Nyi si iquauñqe, tiñä iwimäkqätñqänä äkndowatqänä' ändkqeqä. ¹⁸ 'Iqua hiñuä hiawiqä enqä-panä äpmeñuwi, hiñuä äñguä qämbñqä iwimäkñqeqä. Iñä iwimäkqanğti, iqua hiawiqä ingisatä, Setänä iqueqä yänänäqñqetä, tuwä äwiyäpu, kñuä äkunmäknäpu, we-hunqä iqinyqätä, Goti Hanjuwä Iquenyqätä, ppñqeqä. Qu iñä iquwi, Nyi iquauqä quvqe huätä ämamäutmä, ämaqä Nyinyqä quuvqä eqiyäpu, Nyaqä ämaqä epqä iquatä, anä pmetpnuwiqä' ändkqeqä" ätukqe.

¹⁹ Inğani Poli iqu kukñuä äpakänä tii, ätukqe. "Ämiqä naqä Akripa iquki, nyi nätmätqä haqä yätutanñi hiñuä äqunğqä iunñi, tuwä mäwiyqä itmä, kukñuä awä ätuäkäminqeqä. ²⁰ Kiñganäñi, Dämaskasi pmeqä iquau ätuätmä, qänakñi, Jerusälemä pmeqä iquautä, qua Jutiya iunñi eeqänänä iquautä, itanğa Israitqä qäyä etanği huizi iquautä, awä tiñä ätumiñqeqä. 'He heqä kñui äkunmäknäpu, Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä heqäpiyä. Inñi ämaqe, he iñä ae iquwiñqä näqñqä mapñqe, suqä qäyunä imäkpiyä' ätumiñqeqä. ²¹ Nyi iñä iwimäkqanğqenqeqe, Israitqä iqua, nyi hiqäva-

imäkqä anä iu pmetanğa, a ängiqätpiyi, pizqä bäsänä-tpu iminjuwiqä. ²² Nätmatqä eeqänä e ätimäukqetani, Goti Hanjuwä Iqu yätamäkqä nyiyätqätanği, nyi awä ätuätmä, äpmaka äpätñqe, tänga ämaqä yoqä maeqä iquauqätä, yoqä-tänä iquauqätä hinuä iqi yänänäqñqä ätqäumä kukñuä sä ätqänä. Nyi kukñuä huitanä huisä mätquä itñqeqä. Oeyä. Kukñuä nyi awi, Goti Iqueqä kukñuä hinuä-tqä iquatä, Mosisi iqtä hinuiqänä, 'Inä timäuniqeqä' ätminjuwä iunqänä ätuätñqeqä. ²³ Qu tiinjä ätminjuwiqä. 'Kraisi, ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu ätekqä Iqu, tänjä-hunqä ämetä, äpäkonätä, qua äptepqä iutanı angumñi Iqu-ganä vauänıqeqä. Iqu iinjä itä, Israitqä iquautä, ämaqä huizi iquautanı, Goti Hanjuwä Iqueqä we-hunqenqä awä tuänıqeqä' ätminjuwiqä. Nyi asä inä ätuätñqeqä" ätukqe.

²⁴ Poli iqu kukñuä iinjä tuätqätanğa, Pestusi iqu manä yänänäqñqä tiinjä ätukqe. "Poli iquki, si näqñqä kuapänä ämetqänä iutanı, qämä-qämä itqäninyä."

²⁵ I tqanğa Poli iqu kimanı tii ätukqe. "Ämaqä yoqä naqä-tänä Pestusi iquki, nyi qämä-qämä miqä iqänä. Oeyä! Nyi kñuä äñguä indqänätmä, naqä-qakuä ätqänä. ²⁶ İi tiinjı. Nyi kukñuä ätuätñqe, eeqänanı zä mäwiqä etanği, ämiqä naqä Akripa iqu-pqä qätä äwiyätä, hinuä äqunäqe, näqñqä ae ämakqeqä. İinjñqe, nyi zä miqä itmä, kukñuä jänä äyä ätquänä. ²⁷ Ämiqä naqä Akripa iquki, si Goti Iqueqä kukñuä hinuä-tqä iqua äqäkuwinqä quuvqä eqiyätqäninyä,

maeqiyqä itqäninyä? Si quuvqä eqiyätqäninqe, nyi näqñqä ae eänänä” ätukqe.

²⁸ Inğanj Akripa iqu Poli iqueni, “Änäänänqäwä?” ätukqe. “Hea wänqä ipini, nyi Kraisi Iquenyqä quuvqä eqiyätmä, Iqueqä yoqä-tänjä emqä nyimäkinyä?”

²⁹ Poli iqu kimani, “Nyi ‘Hea wänqäpñqätiyä, quäuqñqätiyä?’ kñuä kuapä mindqänqä iqänä” ätukqe. “Nyi Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tiinjä tumqänä. ‘Si äminiyätqänä-pani, ämaqä naqä tqutä, ämaqä qätä änyiyätqänuwä iquatä, anä pmayä.’ Itanğa he eeqänänji, nyitänji, asänänjä iinjä pmetunquä änyinji. Inäqce he guä hik-iqiyäuqanğpi pmapñqä diñqe, manyinğqiyä” ätukqe.

³⁰⁻³¹ Inğanj ämiqä naqä Akripa iqu, qua iu miqä Pestusi iqu, Benasisä, itanğa ämaqä qutä anä äpmaminjuwä-pqä iqua, pämä ätqäpiyi, anjä hiqñqä ique äväma äwäpu tiinjä ätnjuwi. “Ämaqä tqu suqä quvqä hui imäkqäqänqänä, äpäkonätñqä iunqätä, ä guä kiqiyäupñqä iunqe, hmanjqä.”

³² Itanğa Akripa iqu, Pestusi iqueni tiinjä ätukqe. “Iqu, ‘Nyi Sisa iqu nyiwäseyätñqä änyinjiyä’ matqä-säpi, guä kiqiyäueqä anji ävämetä, qanyinä pmequäninğä.”

Poli iqueqä qanä Romänqä äukqenqä (27:1-28:16)

27

Qu, Poli ique Romänqä ätuma upñqä, yimbaeu

ätkamäupu, äukuwi

¹ Qu nenyqe, “Iqua qua Itali iunqä yimba iu inğanä upnqeqä” ätpiyi, Poli iquesä, ämaqä guä äkiqiyäukuwä huizi iquautäñi, mäkä-iqeu miqä hñqueqä hipa iu äwikuwi. Iqueqä yoqe, Juliyusi ique. Iqu Sisa iqueqä mäkä-iqä 100 iquau miqä ique. ² Inğani ne yimba anä-himqä Aträmitemätanä hñque ätkamäukque. Nesäñi, ämaqä Tesälonaiqa qua Masendoniya iutanä hñqutä anänji. Iqueqä yoqe Aristakusi ique. Yimba iqu, anä-himqä, qua naqä Eesiya iu mätnätanqä iquauñqä wätñqä iqanqi, ne äväma äukqe. ³ Awinğani ne anä-himqä Saitonä iu iuäqämakque. Iqini Poli iqu, iqueqä näueqä iquau äwimetä, iquauqä yätamakqä metñqä diñqe, Juliyusi iqu ique äñguänänqä iwimäkätä, ‘Nñqä’ ätukqe. ⁴ Ne Saitonä ävämeni, yuñuä änavqutäwqatqanqa, yimba iqu qua Saplusi iunji tuwä inqisa äpäukqe. ⁵ Itanqa ne qua Silisiya inqisatä, Pambiliya inqisatäñi, eqä-pñä iunji äkeni, anä-himqä Maira, qua Lisiya iu ätimäukque.

⁶ Iqini mäkä-iqeu miqä Juliyusi iqu, anä-himqä Aleksandiyä iutanä yimba, qua Itali iunqä wätñqä iqanqqä hñque ämoqumueqe, ne änätmanji, ique ätkamäukque. ⁷ Inğani ne iqi ävämanji, hiunji hñquauñi yuñuä yänänäqñqä qunqanqqä iutanji, yimba iunji qanä qeiqi-qeiqi äukqe. Yimba iu wäunjuä imäkqä iqua, wäunjuä yänänäqñqä iqanqä, ne anä-himqä Nindusi-tänqä inqisa ätimäukque. Iqisanji, yuñui a änaqiqätätä, ne äwatunqque änä maeqä iqanqi, eqä-pñä manä iuta äväma, eqä-pñä

iu äwani, qua eqä-pnä awä iqi witangqä ingisa ätimäukque. Qua iqueqä yoqe, Kritä. Ingisa äwaqe, Salmone iunqä äktäutangqä iu ämäwqätäuani, Kritä iunji mäwqä ingisa ätimäukque. ⁸ Ämaqä yimba iu wäunjuä imäkqä iqua, wäunjuä tnänjä imäkqanqä, ne eqä manji iu äwätanä, anjä hñque qe ätimäukque. Kiqä yoqe, “Anjä yimba iuäqämeqä änguänänjiqä” ätminjuwi. Ii anjä-himqä Lasea-tänjä qäqiqiyi.

⁹ Qanä qeiqi-qeiqi wätqätangu, hiunji kuapänä ae äpäwqanqani, itanga hiunji naqä, Israitqä iqua buayä manqä ipñqä pmua imäkqä iqu* ae äpäwqanqä, hea yimba änguä uwqe, qäpu ekqe. Iutanji, Poli iqu iquauñi, näqñqä tiinjä äwikqe. ¹⁰ “Ämaqä iquenyä, nyi näqñqä ae ämenänä. Ne tänqä watque, hanjä-iqä naqänänji ämoqumuetanä, nätmätqä kuapänänji qui imäknänqiyä. Yquayänqätä, yimba iinjätänä, matqä iqänä. Neyaqä hänjä-pmeqä-pqe inänjqä.” ¹¹ Inäqe mäkä-iqeu miqä iqu, Poli ique qätä mäwiyqä itä, yimba iu miqä iquesä, yimba iutanä kawiquesä, qätä äwikqe. ¹² Yimba iuäqämeqä anjä iunji, yunjuä naqänänjä qunqanqä, änguänänjä hmanjqä. Iutanji, ämaqä yimba iu äpmaminjuwä iutanä kuapänänjä iqua, kukñuä naqä-hñqunä imäkäpu, tiinjä ätnjuwi. “Ne anjä täunji äväma, anjä-himqä Piniksi iu ätimäuanä, yunjuä naqänänji qäpu qunqanqanqä, ne iu pmetunqueqä.” Piniksi,

* **27:9** Hiunji iqueni, Israitqä iqua, Goti Hanjuwä Iqu hanjä-iqä quwqä suqä quvqä iutanji huätä ämamäukqenqä knuä indqänäpu, buayä manqä iminjuwi.

ii yimba iuäqämeqä anä änguänänä eä, qua Kritä mäptqä timäuqä mäwqä ingisanji. Iu timäuqänqe, yimba iquauqä hänaqe, ingi- ingisa änyä.

Yujuä naqä äqunätä, eqä ämnga äpekqenqä

¹³ Yujuä mäptqä timäuqä mäwqä ingisanji, hanuä äqunqanji äqumbiyi, qu, “Ne äwatunqenqe, qäyunjqä” ätnäpu, yimba a kiqätqä japini eyqiyämepu, Kritä-tänä iu eqä manä iu äukuwi. ¹⁴ Inäqe ne kinä nämä mäwqänqa, yujuä yänänäqñqä, qua Kritä-tänä ingisa ätimäukqe. Yujuä iinqe, qu, “Yujuä mäptqä timäuqä mäwqä awä iqisanä yunuiqä” ätminuwi. ¹⁵ Inqanji yunjui, yimba iqueni, yänänäqñqä yqutäuqanqa, yimbae yujuä timäuqänqisanqä yikti-yakti mianätani, änä mäwqä iani, ne yunjui yimba ique qäyä yqutäutñqä hinuinä qe äqunqque. ¹⁶ Ne iinjä iqa äwani, qua wänqä hmbu eqä awä iqi witangqä-tänä qäqi ätimäukqe. Kiqä yoqe, Kauta. Ipi ämäwqätäuani, qua ipu yunjui äminyeqanqa, ne wäunuä tnänä itanä, yimba wänqä qänaki äpminqä ique eyqiyämakqe. ¹⁷ Inqanji yimba iu wäunuä imäkkä iqua, ique haqeqi ämaepiyi, guä yänänäqñqä äkiqiyäuekuwi. E imäkpuyi, yimba naqä iqu qui mimäknqä yätñqä dinqe, guä äukoquväpu hatñä äquqotäuekuwi. Itanqa yimba iu wäunuä imäkkä iqua, “Ne qua naqä Aprika-tänä qäqiqi ätimäutanä, hikä weä eqä yäpä mängisa äwinqä iu evqänätanä pmenqunä” knuä indqänäpu, zä küñä ipu, tapätapä naqe mäñdi äquvätqiyäwatäpu,

yunui äyqutäwatätñqänä hiñuinä äqunquwi.
¹⁸ Inğanji yunuitä, eqä ämnga äpeyätäqetä, yänänäqñqä änäyqutäwatätä, popuä qe änakiqäkqe. Inññqe awiñgani, ämaqä yimba iu wäunjuä imäkqä iqua, yquayi eqä-pñä iu mamäupñqä ipäqäkuwi. ¹⁹ Itanğa awiñga-mändani, iqua äwäwa kiinjä ipu, nätmatqä yimba äñguä wätñqä imäkqä iutani tnämäupñqä ipäqäkuwi. ²⁰ Hiunji kuapänänjä iquauñi, mäptqetä, qätäqueqetä, qaquvqä ktqä pmuätäutqätanğa, yunui yänänäqñqä änäyqutäwatätä, popuä änakiqäka uwqanğqenqä, ne kñuä tiinjä indqänğqque. “Ne hänjä mäpmeqä, eeqänänji qui imäknanğqunä.”

²¹ Ämaqä iqua buayä manqä äpmaka päqtätanğuwänğa, Poli iqu iquauqä awä iqisa pämä ätqäuqe, tiinjä ätukqe. “Ämaqä iquenä, he nyaqä kukñui qänaknä ipu, Kritä iu mävämeqä-säpi, hanjä-iqä naqänänjä tä mänemeqä itä, itanğa nätmatqä eeqänänji, eqä ique mäwqä iquaniñgä. ²² Inäqe täñgani, nyi tiinjä hitmqeqä. He äwqä hanjuä enganğuti pämä yänänäqñqä tqäpiyä. Nesanjä hñqu qui mimäkñqä yänqiyä. Yimba iqunä qui imäkñänqiyä. ²³ Nyi Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä iqunä, Iqueqä yoqe hageqä ämamäutñqeqä. Itanğa hea tquenji, Iqueqä enätqä hñqu äquvepätä nyi-tänjä qäqä täqi ätqäuä, tii ändqiyä. ²⁴ ‘Poli iquki, si zä miqä panä! Si äwätnä, ämiqä naqä Sisa iqueqä hipenjuä iqi tqäutñqinyä. Qätä tiinjä-pqä inä nyiyä! Ämaqä eeqänänjä, sitä anä

äpmejuwä iqua, qui mimäkñqä ipñqä diñqe, Goti Hanjuwä Iqu saqä tääqe qätä ae äkiyqeqä' ändqeqä. ²⁵ Nyi Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä tiinjä eqiyätqänänä. Iqu ändqä-pa eeqänäñi ätimäunqiyä. Squ miqä yänqiyä. Iinjä ändqenqe, he qokä iqenä, zä miqä ipu pämä yänänäqñqä tqäpiyä. ²⁶ Yuñui yimba ique ävqutäwatqanğa, ne qua eqä awä iqi äwiñqä huiü evqänätanä pmeñqunä" ätukqe.

²⁷ Heatqä kuapänä 14 iuñi, yuñui eqä-pñjä naqä iu äneyqiyäma ikitqätanği, heatqä quaesqä hiqanğanı, yimba iu wäunüä imäkqä iqua, "Yimba iqu eqä manä-tänjä qäqiqi ae ätimäuqiyä" kñuä indqänğuwı. ²⁸ Kñuä e indqämbiyi, qu, "Eqä-pñjä yäpä mämñi, mämdiyä, qäqiqätiyä" tpu, iwäsäuqe ätnämäupiyi, kiqä hiqñqe 40 äqunğuwı. Yimba wänqäpu nändi tii uwqanğa, qu iwäsäuqe anğumä ätnämäupiyi, hiqñqe 30 äqunğuwı. ²⁹ Inğanı yimba iqu hikä kuapänänjä knätanğqä iu evqänätä, qui imäkñqä iinqe, iqua zä wiñanği, yimba a kiqätqä japiñä hñquaqui-hñquaqui yimba iqueä tuwä inğisa qe ätnämäukuwi. Iinjä imäkpiyi, mäptqe maqänä timäutñqenqe, tääqä ätqämanmiñuwı. ³⁰ Inğanı iqua yimba ique quwqä-quwänä ävämapñqä ipu, "Ne yimba a kiqätqä japiñä iqueqä himänğisa tnämatunqueqä" quanğä änatäpu, yimba wänqä ique mämä quveqätñqänä ävquatawatkuwi. ³¹ Qu iinjä imäkätqätanğuwänğa, Poli iqu mäkä-iqeu miqä iquesä, mäkä-iqä iquautä, tiinjä ätukqe.

“Ämaqä näñua, yimba tqe ävämapiñqä iquwi, he qui imäkmbñqäüä. Iqua yqänä äpmeñuwi, he qui mimäkñqä ipñqäüä.” ³² Iiñä tquanğa, mäkä-iqä iqua, yimba wänqä iqu eqä-pñä iu äpäknätä hiñginäwa äñgua wetñqä, guä ique a kiqätmiñqe ätäväwatkuwi.

³³ Mäptqä timäutñqä iqanğanı, Poli iqu ämaqä eeqänänä iqua buayä bñqä knuä ävätä, ti-iñä ätukqe. “Hiunji 14 päwäqanğa, he ‘Ne äänä nemeñqutiyä’ tpu hiñuä äqämbu äpmapu, buayä mañqä itqäñuwiqä. ³⁴ Iiñiñqe nyi he kukñuä yänänäqñqä etqänä. He hänä pmapñqä diñqe, buayä hui ämepu bñqäüä. Qätä nyipiyä! Hiqä nyuänä iutañi, dä hñqu qui mimäkñqä yänä. Oeyä. He eeqänäñi, hänä pmapñqäüä” ätukqe. ³⁵ Iqu iinä ätuäqe, bretqä ämetä, eeqänänä iquauqä hiñuä iqi, Goti Hanjuwä Iquenyqä ‘änğuiqä’ ätuäqe, änätñqä qe ipäqäkqe. ³⁶ Inğanı ämaqä huizi iqua-pqe äwqä äñğuanä imbiyi, buayä ämepu qe äñğuiwi. ³⁷ Yimba iuñi, ne ämaqä 276 äpmamiñque. ³⁸ Qu buayi äwqä änäpäkpıyıtanı, yimba iqu hanjä miqä itñqä diñqe, kuä-witqä yquayä pñqä wiqä iu äwämiñqe, eqä-pñä bu ämatnämäukuwi.

Yimba iqu qui imäkñanğa, ne qua iu äñğüä ätimäukqenqä

³⁹ Mäptqä ae ätimäuqanğa, yimba iu wäunjuä imäkqä iqua, qua iquenyqä mañqä epu, “Äkiutiyä” tpu ikuwi. Itanı äuktäutangqä yänñi hikä weä äyä witañgi äqunğuiwi. E äqumbiyi, qu, “Yimba iqu äwätä iu evqänätñqä diñqe, ne qäyunä imäkatunquätiyä, ä mimäkqä

yatuŋquätiyä?” kŋuä indqäŋguwi. ⁴⁰ Yamwiqä ipŋqä diŋqe, qu yimba a kiqätqä japiŋä† gue mŋä ätäväpu, eqä-pŋä iu ävquatämäukuwi. Inŋaŋi yimba ique hänaqä ämotquamiŋiyä iquaquiyqä gue ewepu, itaŋga yuŋui yimba ique ätuma wätŋqe qu tapätapä naqä ique aŋgumä ävatmäkäpu ävquatäwatkuwi. Qu iinä ae imäkp̄iyi, yimba iqu hikä weä iqi timäutŋqä äukuwi. ⁴¹ Inäqe, yimba iqu hikä weä eqä yäpä mäŋgisa witaŋgqä iu evqäŋgqe. Itaŋga kiqä himi hikä weä iu evqänätä iqi pmetanŋa, kiqä tuwäŋgisaŋi eqä-pŋä iqu ämnätä äpäsäqisätäqe qui imäkkqe. ⁴² Inŋaŋi mäkä-iqä iqua ämaqä guä äqiyänmiŋuwä iquautanä hŋqu eqä äŋgua äwätä, zä uwqenqä, iquau pizqä päkpŋqä kŋuä indqäŋguwi. ⁴³ Inäqe iquauqä ämiqä Juliyusi iqu, Poli iqu hänä-pmeqäŋqä äwinyätä, iquauqä äwiŋqä iutaŋi, mimäkkqä ipŋqä iwimäkkqe. Ämaqä eqä-pŋä iu äŋgua uwqäŋqä näqŋqä iquaun̄i, qu-ganä ikuapmäupu, äŋgua upŋqä ätukqe. ⁴⁴ Itaŋga ämaqä huiziquaun̄i, zä-yänitä, yimba qui imäkŋgqä itä, a ämaqätäpu, äŋgua äwäpu qänaki iuäqämapŋqä ätukqe. Ne iqu änatqan̄gqä-pa iinä imäkani, ne eeqänänä iqune eqä-pŋä iutaŋi, äŋguänänä iuäqämakqe.

28

Poli iqu, qua eqä-pŋä awä iqi, Malta iu äpmamiŋqenqä

¹ Äŋguänänä iuäqämeni, näqŋqä tiinä ekqueqä. Qua eqä-pŋä awä iqi, kiqä yoqe, Malta

† 27:40 27:29

ivqä. ² Itanğa ämaqä qua iutanä iqua, suqä änguänäni tiinjä inetquakuwi. Piyä äqiyätä, isqä imänätqätangqenqä, iqua tä ikepu, ne yeeqä äneyätmakuwi. ³ Inğanj Poli iqu tä hui aquvä ämaqiyätä, tä hänaqä äsätangqä iu äväuekqe. Qänjanuä hñqu, tä yäpä ingisa äwäminqce, tä tnänä uwqanğanğa, yäpaqängisa ätimäuäqe, Poli iqueä hipa iu hiquanä ätutquvä qe äqiyämäminqce. ⁴ Ämaqä iqisanä iqua, hinuä iinjä äqumbiyi, quwqä-quwä tiinjä ätñguwi. “Hinuä qumbiyä! Tqu, ämaqä pizqä päsqä-qu etanği, iqu eqä-pñä iu mäpäkonqä iqä-qe, neqä goti suqä quvqenqä kima vqä ii, iqu häñä yqänä pmetñqä iinqce, mäwinqä iqiya” ätkuwi. ⁵ Inğanj Poli iqu qämäkä iqueni, tä iunqä qe atasäwqatkqe. Inäqce nätmatqä hui iqueni, mäwimeqä ikqe. ⁶ Qokä-apäkä iqua, “Poli iqueqä huiwi ppäkä nyquanguti, iqu qua iqi äpäknätä äpäkonänqiyä” tpu ipu, hiñui hñganqä äqumbu äpmaminuwi. Iqueqä huiwiunji, nätmatqä hui mäwimeqä äyä iqanği äqumbiyi, “Tqu, goti hñqueqä” ätñguwi.

⁷ Qua tqu-tänä qäqiqiñi, ämaqä qua iu äpmaminuwä iquau miqä iqueqä quae. Iqueqä yoqce, Pupulusi ique. Ämaqä iqu iqueqä anjuñqä änätma äwäqe, hiunji hñquaqui-hñquenä iquaunji, änguänä ämineminqce. ⁸ Inğanj Pupulusi iqueqä kaniqu huiwä dnätä, zä-qunätä itä yaqä äwäminqce. Poli iqu ique äwimeqce, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätuätä, hipae haqeqi äwiyätä, ique änguä iwimäkkqe. ⁹ Iqu iinjä imäqanğa, ämaqä

tänjä-yaqä äwämiñuwä, qua iutañä huizi iqua-pqe, Poli ique äwimeqanquwännga, iqu iquaunji äñguä inä iwimäkkqe. ¹⁰ Iqu quñi äñguä iinjä iwimäqanqanqä, qu neñi, suqä äñguänänjinä inemäkkwi. Qañuä hñquaqu-hñque ae äpäwqannga, ne yimba iu ävämetuñquä iqaunqwa, nätmataqä äwa imiñquä isua yätamäkkä änekuwi.

Poli iqu, Romä iu ätimäukqenqä

¹¹ Ne qua Malta iunji, qañuä hñquaqui-hñque ae äpmenitani, yimba anä-himqä Aleksandiya iutañä hñque ätkamäuätanä äukqe. Yimba iqu yunjuä naqänänjäñganji qua iu äpmamiñqe. Iqueqä himänngisanji, goti Susi iqueqä ymeqä qäyawä iquaquiyqä ktqä-täñiqä. ¹² Ne äwani, anä-himqä Sirakyusi iu ätimäuani, hiunji hñquaqui-hñque äpmakqe. ¹³ Iqinji ävämeni, anä-himqä Rengiumä iu ätimäukqe. Awiñganji yunjuä, mäptqä timäuqä mäwqä inqisa qunqannga, iqi ävämeni, hiunji hñquaqui qañä äwani, anä-himqä Puteoli iu ätimäukqe. ¹⁴ Iqinji ne quuvqä heqiyqä iquau äwimeqaunqwa, qu ne hiunji 7 anä pmetuñquä yatñqä änekuwi. E äpmenitani, ne iquau ävämani, anä-himqä naqä Romänqä äukqe. ¹⁵ Quuvqä heqiyqä Romätanä iqua, qu nenyqä, “Qañä äpätqänäuä” tqanngä äwipiyyi, hänaqä awä iqi äminatunquä äpkuwi. Inganji qutañä hñquatä maketqä aquväqñqä, kiqä yoqe Apiyusi iu qe ämiñgqe. Itannga huizi iquatäñi, ne anä, ‘Hiqaqä Yakuä Äwämä Uwqä Hñquaqui-hñqueyqä’ ätmiñuwä iu qe

ämingque. Poli iqu iquau hinuä äqunäqe, iqu Goti Hanjuwä Iquenyqä “änguiqä” ätätä, iqueqä äwqe yänänäqñqä ämakqe. ¹⁶ Itanğa, ne Romä iu ätimäuani, yäpä ingisa uwqaungua, ämaqä Romä iu miqä iqua, Poli iquenyqe, “Iqu anä hñque kiqä-kiuänä pmetanğuti, mäkä-iqä hñqu hinuä äqunä ämiqätñqe” ätkuwi.

Poli iqu, Romä iu kukñuä awä ätuminğenqä

¹⁷ Poli iqu Romä iunji, hiunji hñquaqui-hñque ae äpmeqetani, iqu Israitqä iqi äpmaminuwä iquauqä naqä iquau tääqä ätuätumakqe. Qu aquvä ae äqänğanguwänğani, iqu iquauñi tii ätukqe. “Tatqä-guäkauä, Israitqä iquneqä yoqetä, neqä atqä-awäkauqä suqä-pqetäñi, mäñdi kittqämqä diñqe, nyi suqä quvqä hui mimäqä iminğeqä. Inäqe qu nyi Jerusälemä iu guä ängiqiyäupu, Romätanä iquauä hipaeu äpmuatänjikuwiqä. ¹⁸ Itanğa Romätanä iqua nyaqä manji qätä änyiyäpu, ñqä suqenqä näqñqä mapñqä yatñqä änyipiyi, hinuä tiinä äñqänğuwiqä. Nyi pizqä bäkñqä diñqe, nyaqä suqä quvqe aanqä etanği, qu nyi huätä nyivquatämäupñqä ikuwiqä. ¹⁹ Iinä iqanğuwinqe, Israitqä iqua, Romätanä iquau äkasuwä tquanğuwänğani, ñqä nyämaqeuni, nätmätqä huiñqä kukñuä mitmqe hma qäyä hitanğqä-qe, hänaqä minqä iqanği, nyi ‘Nyaqä kukñui, ämiqä naqä Sisa iqu änyiwäseyätñqe’ ätkqe. ²⁰ Nätmätqä iinji, nyi näunänämä änyimakqä etanği, nyi he hinuä eqänätmä kukñuä hitapmätmä tääqä iinğä etätmeqä. Israitqä eeqänänä iqua, nätmätqenqä kñuä

yänänäqñqä ämepu hiñuä äqämbu äpmenjuwä iunqe, nyi-pqe inä äqänmä äpmenjänä. Nyi a tä äñgiqätänqe, kiqä quati, iquesanänjqä” ätukqe.

²¹ Iqu iinjä tquanga, qu iqueni tiinjä ätukuwi. “Ämaqä Jutiyatanä iqua, sinyqä awä natpñqe, pipa hui maqiyqä ikuwiqä. Itanğa Israitqä iquautanä hñqu äpätä, sinyqä kukñuä quvqä hui mänatqä ikqeqä. ²² Israitqä iqunesanä hñqua, kñuä änyä-häñi indqänğanguwiñqä, ämaqä qua eeqänänjä iutanä iqua, kukñuä ququvqä ätätqänjuwiqä. Ne iinjä näqñqä metunqe, si tqä kñuä indqänqe awä tqanğtqe, qätä kiy-atunquä äpqunä” ätukuwi.

²³ Qu hiunji hñque atäunjuä ipiyi, ämaqä kuapänäñi, anä Poli iqu pmetanğqä iunqä inga äpkuwi. Qu zinuitä äpmakuwi, awiyqeunqä äpmetqutpiyä iunji, Poli iqu Goti Hanjuwä Iqunä miqeunqätä, Jisasi Iquenyqätä, näqñqä qeiqinyä äwikqe. Qu Jisasi Iquenyqä näqñqä äñguä ämepu quuvqä hiqäpñqä iunqe, iqu kukñuä-suqä Mosisi iqu äqäkqeutatä, Goti Iqueqä kukñuä hiñuä-tqä iqua äqäkuwä iutatä, ämetä, awä ätuminqe. ²⁴ Iqu awä iinjä ätuminqä iunqe, ämaqä hñqua, “Kukñuä tä, qäyunä ätqiyä” kñuä indqänğanguwänğa, huiziqua iqueqä kukñuinqä quuvqä maeqiyqä ikuwi. ²⁵ Iquauqä awä iqisanji, qu kukñuä mäkä äunäpiyitanji, ävämapñqä iqanğuwänğa, Poli iqu kukñuä hui inä qe ätukqe. “Dñä Äñguä Iqu, kukñuä naqä-qakuänäñi, tawäkau äyä ätukqeqä. Iqu hiñuä-tqä Asayä iqueqä manitanji, tiinjä ätukqeqä.

²⁶ ‘Qokä-apäkä iquaunqä äwätinä, tiinjä tuvä. “He kuknjuä qätä äwika äwäpiyä-qe, kiqä quatinqe änyä mañqä hipnuwiqä. He hiñuä äqunqä äwäpiyä-qe, nätmätqä hñquenyqe näqñqä maeqä ipnuwiqä.” ²⁷ Ämaqä iinjä iqua näqñqä äñguä mämeqänqe, quwqä nyuäñi woyqä ae imaqundänqqeqä. Kuknjuä qätä äñguä mäwiyqänqe, quwqä qäte, ae imaqundänqqeqä. Nätmätqä hiñuä äñguä mäquñquä ipñqe, quwqä hiñuä-pqe, ae yämaqundi iñqqeqä. Qu iinjä mimäkkä-säpi, quwqä kñui äkunmäknäpu, Nyinyñqä anqumä quvepqañgpi, ga Nyi iquaunji äñguä iwimäkkäminjqä.’*

²⁸ Injqe he näqñqä tiinjä hipñqqeqä. Goti Hanjuwä Iqu ämaqä anqumä itmetñqä imäkätñqenqe, Iqu ne Israitqä iqune qäyä etanji huiziquaunqe, kuknjuä ae ändowatkqqeqä. Kuknjuä iinjä, qu qätä wipnuwiqä.” ²⁹ Poli iqu iinjä tquañgi äwipiñi, iqua iquñi ävämakuwi.

³⁰⁻³¹ Quväukuä hñquaquñi, Poli iqu anjä ämätqä kanique mbqä ävätä, iu äpmaminqe. I pmetanqqänqä ämaqä ique äwimeqanquwä iquaunji, iqu yeeqä ävätmetä, Goti Hanjuwä Iqunä ämitñqä iunqä kukñui, zä miqä, pemä itä, awä ätuätä, itanqä Naqä Jisasi Kraisi Iquenyqä näqñqä äwiminqe. Iqu iinjä tqañqqenqe, ämaqä hñqu pmua mäwimäkkä iminqe.

* 28:27 Asayä 6:9-10

Goti Hanjuwä Iqueqä Kuknui
The New Testament in the Menya language of Papua
New Guinea

Nupela Testamen long tokples Menya long Niugini

copyright © 2017 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Menya

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures. Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2023-04-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023

b1d968ea-da2d-5306-b214-e238bbf38aac